

SUOMEN VIRALLINEN TILASTO.

X.

ALAMAINEN KERTOMUS

SUOMEN KANSAKOULUTOIMEN

KEHITYKSESTÄ

LUKUVUOSINA 1886—1905.

KOULUTOIMEN YLIHALLITUKSEN ANTAMA.

HELSINGISSÄ,
KEISARILLISEN SENAATIN KIRJAPAINOSSA.
1908.

Tilastokirjasto
Statistikbiblioteket

096 928

Keisarillisen Senaatin määräyksestä 26 p:ltä maaliskuuta 1887 antoi Koulutoimen yllähallitus 31 p. seuraavaa elokuuta »Alamaisen kertomuksen Suomen kansakoulutoimen kehittymisestä lukuvuosina 1865—1886».

Yllähallituksen esityksestä oikeutti Senaatti 13 p. syyskuuta 1905 Yllähallituksen, seminaareista ja kansakouluista laadittavien jokavuotisten kertomusten lisäksi, joka kolmas vuosi julkaisemaan yleiskatsauksellisen kertomuksen kansakoululaitoksesta sekä salli, että kertomus ensi kerralla saisi käsittää lukuvuodet 1886—1905.

Näin on tämä »Alamainen kertomus Suomen kansakoulutoimen kehityksestä lukuvuosina 1886—1905», joka nyt julkaistaan, saanut alkunsa.

Sisällys.

	Sivu
I. Kansakouluopettajaseminaarit	I
1. Toimenpiteet kansakouluopettaja-tarpeen tyydyttämiseksi	1
2. Muutoksia seminaarilaitosten järjestelyyn	7
3. Seminaarien opettajisto, sen asema ja edut	12
4. Tilastollisia tietoja seminaareista ja niiden harjotuskouluista lv. 1886—1905	15
II. Kaupunkien kansakoulut	22
1. Asetuksen muutoksia ja muita määräyksiä	22
2. Tilastollisia tietoja kaupunkien kansakouluista lv. 1886—1905	26
3. Kaupunkikoulujen tarkastus	32
III. Maaseudun kansakoulut	34
1. Valmistava opetus	34
2. Toimenpiteitä kansakoulujen perustamisen edistämiseksi	39
3. Kansakoulun opetustyö ja toimenpiteet sen edistämiseksi	58
4. Käsityöopetus	64
5. Jatkokurssit	73
6. Kansakouluopettajain asema ja edut	77
7. Opettajakirjastot	91
8. Tilastollisia tietoja maalaiskansakouluista lv. 1886—1905	96
9. Maalaiskansakoulujen tarkastus	99
IV. Yleiset kansakoulukokoukset	108
V. Koulutoimen ylihallitus	110

I. Kansakouluopettajaseminaarit.

1. Toimenpiteet kansakouluopettaja-tarpeen tyydyttämiseksi.

V. 1886 oli maassamme toimessa seuraavat seminaarit kansakouluopettajain valmistamista varten: Jyväskylän suomenkielinen mies- ja naisseminaari, Tammisaaren ruotsinkielinen naisseminaari, Uudenkaarlebyn ruotsinkielinen miesseminaari sekä Kymölän suomenkielinen mies- ja naisseminaari Sortavalassa.

Seuraavina vuosina perustettiin uusia kansakouluja verrattain vähän; nämä seminaarit riittivät sentähden varsin hyvin tyydyttämään niiden vuosien opettajatarpeen. Pian alkoi kuitenkin kansakoululaitoksemme laajeta siksi nopeasti, että riittävän opettajamäärän hankkimiseksi oli turvauduttava uusien seminaarien perustamiseen sekä muihinkin toimenpiteihin.

Vaikka myöhemmin tulee eri kohdissa esitettäväksi numeroita opettajien lukumäärästä kaupunki- ja maalaiskansakouluissa sekä seminaareissa valmistuneista opettajista, niin on seuraavaan tauluun vertailun vuoksi koottu tärkeimmät näistä tiedoista, jotta nähtäisiin missä suhteessa uusien opettajapaikkojen ja valmistuneiden opettajien lukumäärät ovat toisiinsa ja miten välttämättömiä uudet toimenpiteet tarpeellisten opettajavoimien hankkimiseksi olivat.

	Opettajien lukumäärä								
	kaupungeissa			maaseudulla			yhteensä		
	miehiä	naisia	yh-teensä	miehiä	naisia	yh-teensä	miehiä	naisia	yh-teensä
1886—1887	119	345	464	430	309	739	549	654	1,203
1887—1888	125	352	477	459	318	777	584	670	1,254
1888—1889	134	372	506	484	332	816	618	704	1,322
1889—1890	147	376	523	504	348	852	651	724	1,375
1890—1891	159	411	570	533	379	912	692	790	1,482
1891—1892	172	441	613	578	427	1,005	750	868	1,618
1892—1893	180	458	638	611	474	1,085	791	932	1,723
1893—1894	187	481	668	646	523	1,169	833	1,004	1,837
1894—1895	188	503	691	694	569	1,263	882	1,072	1,954
1895—1896	189	522	711	739	657	1,396	928	1,179	2,107
1896—1897	195	537	732	807	745	1,552	1,002	1,282	2,284
1897—1898	213	571	784	876	830	1,706	1,089	1,401	2,490
1898—1899	217	578	795	962	926	1,888	1,179	1,504	2,683
1899—1900	229	623	852	1,023	999	2,022	1,252	1,622	2,874
1900—1901	237	636	873	1,104	1,075	2,179	1,341	1,711	3,052
1901—1902	241	651	892	1,185	1,161	2,346	1,426	1,812	3,238
1902—1903	260	696	956	1,270	1,209	2,479	1,530	1,905	3,435
1903—1904	261	701	962	1,320	1,284	2,604	1,581	1,985	3,566
1904—1905	269	706	975	1,392	1,311	2,703	1,661	2,017	3,678

Opettajavirkain lisäys	Opettajia valmistunut										
	seminaareista saanut päästötodistuksen			seminaareista saanut pätevyystodistuksen			yhteensä				
	miehiä	naisia	yh-teensä	miehiä	naisia	yh-teensä	miehiä	naisia	yh-teensä	miehiä	naisia
40	32	72	56	65	121	—	—	—	56	65	121
35	16	51	66	66	132	—	—	—	66	66	132
34	34	68	46	71	117	—	—	—	46	71	117
33	20	53	37	61	98	—	—	—	37	61	98
41	66	107	43	60	103	—	—	—	43	60	103
58	78	136	27	55	82	—	—	—	27	55	82
41	64	105	40	56	96	—	—	—	40	56	96
42	72	114	29	56	85	—	—	—	29	56	85
49	68	117	33	62	95	—	—	—	33	62	95
46	107	153	40	62	102	—	—	—	40	62	102
74	103	177	68	71	139	—	—	—	68	71	139
87	119	206	69	102	171	15	21	36	84	123	207
90	103	193	91	87	178	8	10	18	99	97	196
73	118	191	96	134	230	4	10	14	100	144	244
89	89	178	88	120	208	10	24	34	98	144	242
85	101	186	118	123	241	10	23	33	128	146	274
104	93	197	96	176	272	12	84	96	108	260	368
51	80	131	139	166	305	5	58	63	144	224	368
80	32	112	161	175	336	8	73	81	169	248	417

Kuten edellä olevasta taulusta näkyy oli valmistuneiden opettajien lukumäärä lukuvuosina 1886—1890 tuntuvasti suurempi kuin uusien opettajavirkosten. Useat opettajat alkoivat sentähden jäädä paikatta, ja seurauksena siitä oli, että seminaarien oppilasmäärä ja valmistuvien opettajien luku seuraavina vuosina aleni. Mutta kun samaan aikaan 1890-luvun alussa uusia kouluja alettiin perustaa toisen verran enemmän kuin 1880-luvun loppuvuosina ja opettajavirkoja varten kaupunkienkin ylhäisemmissä kansakouluissa oli armollisen julistuksen kautta 28 päivältä kesäkuuta 1890 määrätty samat kelpoisuusehdot kuin maalaiskansakouluissa, niin alkoi opettajapuute muutaman vuoden kuluttua olla hyvinkin tuntuva. Yhä useamman kansakoulun oli tyytyminen asetuksen säätämää hakukelpoisuutta vailla olevaan opettajaan ja kasvoi tällaisten opettajien lukumäärä niin, että niitä jo lukuvuonna 1896—1897 oli maalaiskansakouluissa 418. Tämä luku kasvoi yhä seuraavina vuosina: lv. 1897—1898 oli epäpäteviä opettajia 479, lv. 1898—1899 541, lv. 1899—1900 578, lv. 1900—1901 581, lv. 1901—1902 581. Sittemmin on hakukelpoisuutta vailla olevien opettajien luku taas vähennyt: seuraavana kolmena lukuvuotena oli niitä 415, 324 ja 182.

Oli selvää että tämä asiain tila velvoitti viranomaisia miettimään keinoja, joilla vuosittain valmistuvien pätevien kansakouluopettajien luku saataisiin melkoisesti kohoamaan.

Uusia seminaareja.

Kolmas piiritarkastajakokous 1894 puolsi opettajapuutteen auttamiseksi väliaikaisia toimenpiteitä: oppilasmäärä oli seminaarien I luokalla lisättävä 40:een sekä mahdollisesti järjestettävä rinnakkaisosastoja seminaareihin. Kokouksen enemmistö rohkeni sen lisäksi pitää uuden seminaarin perustamista välttämättömänä.

Alamaisessa kirjelmässä 8 päivältä maaliskuuta 1895 huomautti Koulutoimen Ylihallitus, että rinnakkaisosastojen perustaminen Jyväskylän ja Sortavalan seminaareihin aiheuttaisi melkein samoja kustannuksia kuin itsenäiset oppilaitokset ja että taas neljäkymmenen oppilaan ottaminen seminaarin ensimmäiselle luokalle kolmenkymmenen asemesta ei näyttänyt tarkoituksenmukaiselta, sekä esitti sentähden että perustettaisiin kaksi uutta seminaaria, toinen mies- ja toinen naisoppilaita varten, kummassakin suomi opetuskielenä. Senaatin asiasta tekemä esitys sai armollisen suostumuksen 14 p. elokuuta 1895. Kun sitten Ylihallitus oli antanut vaaditun lausunnon näiden seminaarien paikasta y. m. 22 p. seuraavaa lokakuuta ja Senaatti tehnyt esityksen 18 p. helmikuuta 1896, annettiin armollinen julistus 29 p:ltä huhtikuuta 1896 naisseminaarin perustamisesta Raaheen ja miesseminaarin perustamisesta Raumalle seuraavan lukuvuoden alusta.

Alamaisessa kirjelmässä 5 p:ltä huhtikuuta 1898 esitti taas Koulutoimen ylihallitus, että suomenkielinen naisseminari perustettaisiin lv. 1899—1900 alusta luokka luokalta Hämeenlinnan kaupunkiin. Kun kuitenkin asiassa saa-

dun selvityksen nojalla havaittiin välttämättömäksi, että vielä kaksi suomenkielistä seminaariosastoa, toinen nais- ja toinen miesoppilaita varten, niinpian kuin mahdollista perustettaisiin, esitti Senaatti 18 p. lokakuuta 1898, että edellinen olisi perustettava luokka luokalta lukuvuoden alusta syksyllä 1899 maan eteläosaan ja jälkimäinen johonkin paikkaan maan pohjoisosassa senjälkeisen lukuvuoden alusta. Kun tämä esitys oli saavuttanut armollisen suostumuksen, annettiin sensisältöinen armollinen julistus 1 p:ltä helmikuuta 1899, jonka mukaan Senaatin tuli yksissä neuvoin Kenraalikuvernööriin kanssa määrätä, mihin paikkoihin nuo uudet seminaarit olivat sijoitettavat. Naisseminaarin paikaksi määrättiin sittemmin 19 p. huhtikuuta 1899 Heinolan kaupunki ja syksyllä 1900 alkavan miesseminaarin päätti Senaatti 20 p. maaliskuuta 1900 sijoittaa Kaajaaniin.

Vaikkakin Koulutoimen ylihallitus oli sitä mieltä, että oppilaslukua seminaariluokilla pedagogisista syistä ei olisi korotettava, niin Senaatti kuitenkin, siihen nähden että useita vuosia oli kuluva ennenkun uusista seminaareista päästetyt opettajakokelaat tulisivat opettajapuutetta vähentämään, esitti 21 p. toukokuuta 1895, että seminaarien alimmalle luokalle saataisiin, 11 p. toukokuuta 1866 kansakoulutoimen järjestämisestä Suomessa annetun armollisen asetuksen 20 §:ssä olevasta säännöksestä huolimatta, toistaiseksi kunkin lukuvuoden alussa ottaa enintään 36 oppilasta ja että ne oppilaat, jotka yhden lukukauden koetusajan seminaarissa oltuaan julistetaan varsinaisiksi, saisivat jatkaa opintojaan ylempilläkin luokilla niillä olevain oppilasten luvusta huolimatta.

Tämä Senaatin esitys saavutti armollisen suostumuksen 23 p. heinäkuuta 1895. — Kun opettajapuute sittemmin on saatu monien toimenpiteiden avulla poistetuksi, esitti Koulutoimen ylihallitus 29 p. maaliskuuta 1905, että oppilaita ei enää saisi seminaarin ensimmäiselle luokalle ottaa enempää kuin asetuksen myöntämä määrä 30, ja lakkautettiinkin mainittu väliaikainen toimenpide Senaatin päätöksen kautta 17 p:ltä toukokuuta 1905.

Kansakouluopettajien kelpoisuusehtoja koskevissa armollisissa julistuksissa 28 p:ltä kesäkuuta 1890 ja 21 p:ltä heinäkuuta 1898 oli jo täydellisen lyseon tahi vähintään kaksi luokkaa jatko-opistoa käyneille myönnetty oikeus verrattain pienillä lisätutkinnoilla ja verrattain lyhyessä ajassa hankkia seminaarissa pätevyys kansakouluopettajatoimeen. Samat oikeudet hiukan laajennettuina myönsi uusi armollinen julistus 29 p:ltä toukokuuta 1901. Koska kumminkin varsin harvat opin tielle antautuneet käyttivät tätä tilaisuutta hyväkseen, esitti Ylihallitus 5 p. joulukuuta 1899, että kevätlukukaudeksi 1900 myönnettäisiin yleisistä varoista 10,000 markkaa Ylihallituksen jaettavaksi apurahoina, korkeintaan 250 markan suuruisina, henkilöille, jotka mainitussa järjestyksessä olivat valmistautuneet päteviksi kansakouluopettajiksi.

Seminaari-
luokkien
oppilasluku
korotettu.

Apurahoja
opintojen
täydentä-
mistä varten
seminaa-
reissa.

Senaatti myönsikin mainittuun tarkoitukseen 16 p. tammikuuta 1900 8,000 markkaa sekä sittemmin uudelleen Koulutoimen ylihallituksen kulloinkin tekemästä ehdotuksesta 26 p. lokakuuta 1901 6,000 markkaa, sekä 14 p. elokuuta 1902, 26 p. toukokuuta 1903 ja 8 p. maaliskuuta 1905, kulloinkin 8,000 markkaa.

Miten opettajakelpoisuuteen tätä tietä pyrkivien hospitanttien tutkinnot ja harjotukset olisivat tarkoituksenmukaisimmin järjestettävät, se kysymys oli käsitteilyn alaisena ensimmäisessä yleisessä seminaarinopettajakokouksessa Helsingissä 1903, ja on Ylihallitus sittemmin kiertokirjeessä kaikille seminaarien johtajille 20 p. toukokuuta 1903 antanut asiasta yksityiskohtaisia määräyksiä.

Hospitantti-
luokat.

Kirjelmässä 15 p:ltä maaliskuuta 1901 esitti Koulutoimen ylihallitus, että Ylihallitus valtuutettaisiin, jos vähintään 30 pyrkijää ilmoittautuu, Jyväskylän seminaarin naisosastolle seuraavana syksynä koetteeksi toimeenpanemaan väliaikainen kaksivuotinen hospitanttiluokka tilaisuuden valmistamiseksi henkilöille, jotka ovat käyneet täydellisen tyttökoulun, hospitantteina suorittamaan seminaarin päästötutkinnon, sekä että tästä ensimmäisenä lukuvuonna johtuvien kustannusten korvaukseksi myönnettäisiin 7,700 markan määräraha Ylihallituksen käytettäväksi.

Senaatti hyväksyi tämän ehdotuksen 22 p. huhtikuuta 1901 myöntäen samalla anotun määrärahan; lv. 1902—1903 varten myönnettiin 7 p. toukokuuta 1902 7,398 markkaa.

Toisen samallaisen hospitanttiluokan perustamiseen lukuvuosi 1903—1905 suostui Senaatti 28 p. huhtikuuta 1903. Edellisen lukuvuoden kustannuksiin myönnettiin samalla 7,042 markkaa ja toisen lukuvuoden kustannuksiin 19 p. huhtikuuta 1904 8,043 markkaa.

Rinnakkais-
luokkia.

Koulutoimen ylihallituksen esityksessä suostui Senaatti 22 p. elokuuta 1901 siihen, että Sortavalan seminaarin miesosaston I luokalle lukuvuodeksi 1901—1902 saadaan ottaa kaksinkertainen määrä tutkinnossa hyväksytyjä oppilaita eli siis kaikkiaan korkeintaan 72, minkä ohessa opetuksen järjestämiseksi siten toimeenpannalla rinnakkaisluokalla myönnettiin tarvittavat varat ja uusittiin varojen myönnytys kolmena seuraavana vuonna. Tämän rinnakkaisluokan oppilaat valmistuivat kansakouluopettajiksi keväällä 1905.

Myöskin Rauman seminaarin I luokalle perustettiin Ylihallituksen ehdotuksesta ja Senaatin päätöksen mukaan 22 p:ltä elokuuta 1902 samana syksynä rinnakkaisluokka, jonka oppilaat keväällä 1906 päättivät seminaarikurssinsa.

Stipendejä
lappalais-
nuorukai-
sille.

Sen johdosta että Utsjoen Outakosken kansakouluun ja muihinkin Lappiin mahdollisesti perustettaviin kansakouluihin tarvitaan lapinkielentaitoisia opettajia, on armollisen kirjeen mukaisesti 1 p:ltä syyskuuta 1897 vuosirahassääntöön toistaiseksi ollut otettuna 800 markan määräraha matka- ja ylläpitoavuksi lappalaisnuorukaisille, jotka jossain suomenkielisessä seminaarissa ovat valmistumassa opettajiksi. Jokunen lappalaisnuorukainen onkin käynyt Sorta-

valan seminaarin nauttien tätä apurahaa, joka velvoittaa ottamaan vastaan opettajatoimen lapinkielisissä seuduissa.

Uusin seminaari oli sijoitettu Kajaaniin siinä toivossa, että tämä seminaari saisi maamme pohjoisista syrjäseuduista oppilaita, jotka sikäläisiin oloihin tottuneina sittemmin jäisivät kansakouluopettajiksi kotiseuduilleen ja siten tyydyttäisivät niiden paikkakuntain opettajatarpeen. Ensimmäisten vuosien kokemus ei kuitenkaan ollut tässä suhteessa suotuisa. Maamme pohjoisosissa vallitseva köyhyys teki opintolainojen saamisen mahdottomaksi ja esti siten halukkaitakin nuorukaisia seminaariin pyrkimästä, vieläpä pakotti opintonsa alkaneitakin kesken seminaarista luopumaan. Tämä asiain tila velvoitti asianomaisia ryhtymään erityisiin toimenpiteihin, ja opettajakunnan yksimielisen toivomuksen mukaan esitti sentähden Koulutoimen ylihallitus 9 p. lokakuuta 1903, että tälle seminaarille myönnettäisiin 10,000 markkaa lainarahastoksi mainittua tarkoitusta varten.

Senaatti ei kuitenkaan pitänyt tätä avustusmuotoa soveliaana eikä kyllin tehokkaana, vaan vaadittuaan ensin Ylihallitukselta ehdotuksen asiassa teki 19 p. lokakuuta 1904 alamaisen esityksen, että Kajaanin seminaarin vuosirahasääntöön saataisiin toistaiseksi, lukien seuraavan vuoden alusta, ottaa 4,000 markan määräraha, jaettavaksi vuotuisina 300 ja 400 markan suuruisina apurahoina Oulun läänin köyhimmistä kunnista ja etupäässä Kajaanin ja Lapin kihlakunnista oleville varattomille oppilaille, joista voi toivoa tulevan kelvollisia kansakouluopettajia.

Tämä esitys saavuttikin armollisen suostumuksen ja asian johdosta annetussa armollisessa määräyksessä 18 piltä tammikuuta 1905 on Senaatin esityksen mukaisesti säädetty, että apurahan nauttijain tulee seminaarikurssin suoritettuaan enintään kuusi vuotta palvella kansakouluopettajina jossakin Oulun läänin köyhimmistä pitäjistä. Saamansa valtuutuksen nojalla on Senaatti Kirkollisasiaintoimituskunnan kirjeessä samalta päivältä vahvistanut näiden stipendien nauttimisehtoja koskevat lähemmät määräykset.

2. Muutoksia seminaarilaitosten järjestelyyn.

13 p. helmikuuta 1889 määräsi Senaatti, että toistaiseksi ei otettaisi lapsia harjotuskoulujen lastenseimiin.

Koska Jyväskylän, Sortavalan ja Tammisaaren seminaarin tyttöharjotuskoulujen yhteydessä olevat asumalaitokset äsken mainitun toimenpiteen jälkeen eivät enää näyttäneet tarpeen vaatimilta, anoivat mainittujen seminaarien johtajat, että nämä asumalaitokset lakkautettaisiin ja niissä vielä jäljellä olevat hoidokkaat annettaisiin hoidettaviksi hyvämaineisiin yksityisiin koteihin. Koulu-

Oppilas-
stipendit
Kajaanin se-
minaarissa.

Lastensei-
met.

Harjotus-
koulujen
asumalai-
tokset.

toimen ylihallituksen anomusta puoltavaan esitykseen suostui Senaatti 8 p. elokuuta 1895 ehdolla ettei seminaareille vahvistettujen vuosirahasääntöjen ylitse mennä.

Osasto-
luokka har-
jotuskou-
luihin.

Siihen epäkohtaan nähden, että vastaiset kansakouluopettajat seminaariolonsa aikana eivät saaneet mitään käytännöllistä harjotusta neliosastoisien luokan johtamisessa ja kuitenkin suurin osa heistä sai yksiopettajaisen koulun johtajana ohjatakseen yhtäaikaa neljä eri vuosiosastoa, ehdotti Koulutoimen ylihallitus 20 p. tammikuuta 1891, että Sortavalan seminaarin harjotuskouluun poikia varten sekä Jyväskylän ja Tammisaaren seminaarin harjotuskouluihin tyttöjä varten perustettaisiin toistaiseksi harjotusluokka, jossa olisi neljä eri vuosiosastoa, ja että luokan perustamista ja opetuksen järjestämistä koskevat lähemmät toimenpiteet jätettäisiin Ylihallituksen määrättäviksi. Senaattikin katsoi ehdotetun laitoksen varsin sopivaksi tarjoamaan kansakouluopettajiksi aikoville maalaiskansakoulussa annettavaan opetukseen tarpeellista harjotusta ja teki sen tähden 2 p. maaliskuuta 1891 alamaisen esityksen Ylihallituksen ehdotuksen hyväksymisestä.

Tämä esitys saavuttikin armollisen suostumuksen ja asiasta annettiin armollinen kirje 14 p. lokakuuta 1891, jossa tarvittava määräraha, 6,200 markkaa, myönnettiin viideksi vuodeksi, lukien 1 p:stä syyskuuta 1892.

Koulutoimen ylihallituksen uusi ehdotus 8 p:ltä joulukuuta 1896, että puheena olevat luokat pysytettäisiin edelleen ja opettajiston palkkaamiseksi 1 p:stä syyskuuta 1897 ainakin kolmeksi vuodeksi eteenpäin myönnettäisiin entinen määräraha, saavutti myöskin Senaatin esityksestä armollisen hyväksymisen, josta armollinen kirje julkaistiin asetuskokoelmassa 1 p. syyskuuta 1897.

Armollisessa julistuksessa 14 p:ltä heinäkuuta 1899, joka sisältää muutettuja määräyksiä maamme kansakouluopettaja- ja opettajatarseminaarien järjestysmuodossa, säädettiin sitten, että »jokaiseen sekä mies- että naisseminaariosastoon on perustettava yhdistetty harjotusluokka, jossa on neljä vuosikurssia ja joka vastaa semmoista maaseudun ylempää kansakoulua, jossa on yksi opettaja tai opettajatar». Tämän säädöksen kautta saatiin siis osastoluokka pysyväiseksi jokaiseen seminaariosastoon.

Seminaari-
komitea.

Koska kokemus oli osottanut, että seminaarien ja niiden yhteyteen asetettujen harjotuskoulujen järjestystä ja toimintaa koskevat säädökset 2:ssa ja 3:ssa luvussa armollista asetusta 11 p:ltä toukokuuta 1866 Suomen kansakoulu-toimen lopullisesta järjestämisestä sekä armollisessa ohjesäännössä seminaareja varten ynnä seminaarien sekä niiden harjotuskoulujen lukusuunnitelmia koskevassa asetuksessa samalta päivältä kaipaivat useissa kohdin muutoksia ja lisäyksiä, esitti Koulutoimen ylihallitus, annettuaan sitä ennen seminaarien johtajille ja opettajakunnille tilaisuuden lausua toivomuksiaan mainitussa suhteessa,

alamaisessa kirjeessä 21 p:ltä lokakuuta 1892, että mainittujen säädösten tarkastamista varten asetettaisiin komitea.

Senaatti hyväksyi ehdotuksen 14 p. joulukuuta 1892, kutsuen komitean puheenjohtajaksi kansakoulujen ylitarkastajan Wilhelm Flomanin sekä jäseniksi seminaarinjohtajat F. W. Sundwall'in ja Oskar Hynénin, seminaarinlehtorin Gustaf Hedströmin, seminaarinjohtajattaren Ch. Lydeckenin ja harjotuskoulun-opettajan K. Kunelius'en.

Tämä komitea, jonka sihteerinä oli toiminut kansakoulutarkastaja Ylihallituksessa A. Haapanen, jätti mietintönsä sekä täydelliset ehdotukset uusiksi säädöksiksi edellä mainituissa kysymyksissä Senaattiin 4 p. toukokuuta 1895. Mietinnöstä vaaditut seminaarien opettajakuntien ja Koulutoimen ylihallituksen lausunnot annettiin Senaattiin 14 p. heinäkuuta 1897.

Toistaiseksi ei mietintö kuitenkaan ole antanut aihetta muihin toimenpiteihin kuin mitkä ilmenevät äsken mainitussa armollisessa julistuksessa 14 p:ltä heinäkuuta 1899, sisältävä muutettuja määräyksiä maamme kansakoulu-opettaja- ja opettajatarseminaarien opetusmuodossa.

Kansakouluasetuksen 26 §, joka koskee seminaarien lukuvuoden pituutta, on armollisessa julistuksessa 14 p:ltä heinäkuuta 1899 osaksi muutettu osaksi selvennetty näin kuuluvaksi: Lukuvuosi seminaarissa alkaa Elokuun 20 p:nä ja päättyy Kesäkuun 10 p:nä, neljä viikkoa loma-aikaa joulun ja kuusi päivää loma-aikaa pääsiäisjuhlan aikana, ja malli- tai harjotuskoulun lukuvuosi samoine lupa-aikoineen joulun ja pääsiäisen aikana kestää Syyskuun 1 p:stä Toukokuun 31 p:ään, mutta sen koulun paikkakunnalla oleskelevat oppilaat ovat kuitenkin velvolliset saapumaan seminaarin loppututkintoon.

Opetusaika.

Kirkollisasiaintoimituskunnan kirjeessä 5 p:ltä toukokuuta 1887, joka sisälsi toimenpiteitä käsityöopetuksen edistämiseksi kansakouluissa, käskettiin Koulutoimen ylihallitusta lähettämään Senaattiin ehdotus tarpeellisista toimenpiteistä käsityöopetuksen edistämiseksi seminaareissakin.

Käsityö-
opetus.

Sittenkun asianomaisilta seminaarinjohtajilta oli saapunut vaaditut ehdotukset, lähetti Ylihallitus kansakoulujen ylitarkastajan laatiman mietinnön asiasta Senaattiin 26 p. huhtikuuta 1889 ja pääasiallisesti siihen yhtyen määräsi Senaatti Kirkollisasiaintoimituskunnan kirjeessä 22 p:ltä seuraavaa toukokuuta suunnitelman seminaarien käsityöopetukselle. Samassa Kirkollisasiaintoimituskunnan kirjelmässä säädettiin m. m., että seminaarien työmestareista tulee yhden vuorottain saada vähäinen matkaraha käydäkseen käsityönäyttelyissä tahi oppilaitoksissa, joissa heillä on jotakin oppimista jakamansa opetuksen suhteen, ja että seminaarista pääsevä oppilas saa kehotukseksi omanaan pitää jonkun hänen tekemänsä puu- ja metalliteoksen.

Miesseminaarien opettajakuntain lausuman toivomuksen johdosta esitti Koulutoimen ylihallitus 31 p. toukokuuta 1904, että seminaarien miesoppilaille

myönnettäisiin oikeus pitää omanaan, paitsi edellä mainittua yhtä puu- ja yhtä metalliteosta, myöskin valmistamansa kansakoulujen käsitöiden mallisarja. Tähän esitykseen annettiin suostumus Kirkollisasiaintoimituskunnan kirjeessä 8 p:ltä marraskuuta 1904.

Puutarhan-
hoidon
opetus.

Senaatti oli 13 p. maaliskuuta 1884 jättänyt Ylihallituksen asiaksi ryhtyä väliaikaisiin toimenpiteihin puutarhanhoidon opettamista varten Sortavalan seminaarissa. Samalla oli Ylihallitusta käsketty tekemään lopullinen ehdotus asiassa, sittenkun riittävää kokemusta oli siinä suhteessa saavutettu. Tämän seminaarinjohtajalta vaatimansa ehdotuksen puutarhanhoidon opetusta varten lähetti Ylihallitus Senaattiin 13 p. joulukuuta 1889 ja sen hyväksyi Senaatti noudatettavaksi 20 p. helmikuuta 1890. Kun Senaatti samalla vaati Ylihallituksen lausuntoa, eikö puutarhanhoidon opetusta voitaisi antaa myöskin seminaarin naisoppilaille, ja Ylihallitus johtajan lausunnon mukaisesti oli 29 p. huhtikuuta 1890 esittänyt, että kysymys tällä kertaa saisi raueta, suostui Senaatti tähän 14 p. seuraavata toukokuuta.

Yhdennestätoista yleisessä kansakoulukokouksessa 1899 lausuttiin puutarhanhoidon opetusta kansakouluissa koskevan kysymyksen yhteydessä se toivomus, että puutarhanhoidon opetukselle seminaareissamme annettaisiin huomattavampi sija esim. järjestämällä niihin mallipuutarha kansakouluja varten.

Jo sitä ennen oli Jyväskylän seminaarin opettajisto kl. 1898 seminaarin opetussuunnitelmaa tarkastaessaan päättänyt ehdottaa tilaa myöskin opetukselle puutarhanhoidossa ja pyytänyt Ylihallitukselta oikeutta käyttää tähän tarkoitukseen muutamia käsityötunteja II luokalla kl. ja III luokalla sl. Seuraavana lv. 1898--1899 alettiin sekä Jyväskylän että Uudenkaarlebyn seminaareissa antaa kysymyksessäolevaa opetusta ja oppilaat ottivat seminaarin puutarhurin johdolla osaa myöskin kaikenlaisiin puutarhatöihin.

Kiertokirjeellä 26 p:ltä marraskuuta 1901 kehotti Ylihallitus seminaarien johtajia, ennenkun asiassa muuta tehdään, lähettämään:

1) selvityksen miten puutarhanhoidon opetus niissä on järjestetty ja mitä mahdollisuuksia on panna toimeen mainittua opetusta seminaareissa, joissa sitä ei vielä lainkaan anneta; ja

2) opettajakunnan lausunnon a) sen yhdennestätoista kansakoulukokouksessa lausutun ajatuksen käytännöllisestä toteuttamisesta, että seminaarien mallipuutarhoista saisi jakaa taimia ilmaiseksi kansakouluille, ja b) siitä, voitaisiinko seminaareissa järjestää puutarhakurssia kesäkuukausina jo virassa oleville kansakouluopettajille, jotka asiaa harrastavat.

Seuraavina vuosina alettiin muissakin seminaareissa antaa jonkun verran puutarhanhoidon opetusta, toisissa jonkun asiaa harrastavan seminaarinopettajan toisissa puutarhurin johdolla.

Ennenkun Ylihallitus uudelleen kävi asiaa käsittelemään, lausui ensimmäisen yleisen seminaarinopettajakokouksen puutarhanhoidon osasto 1903 suotavaksi, että puutarhanhoidon opetus järjestettäisiin maamme seminaareissa siihen tapaan

1) että asetettaisiin sekä opettajan että puutarhurin ammattiin perehtynyt puutarhuri näitä suurempia vaatimuksia vastaavalla palkalla;

2) että puutarhanhoidon opetusta varten määrättäisiin yksi tunti viikossa jollakin luokalla; ja

3) että oppilaat kolmella ensimmäisellä luokalla veloitettaisiin sitä paitsi ottamaan osaa jonkun aikaa käytännöllisiin puutarhatöihin määrätyn suunnitelman mukaan.

26 p. toukokuuta 1903 määräsi Ylihallitus, että puutarhanhoidon opetuksesta on suoritettava korvausta yhdistetyssä seminaarissa kolmen viikkotunnin mukaan ja yksinkertaisessa kahden ja että puutarha on niin järjestettävä, että siitä voidaan vähäisestä maksusta jakaa hedelmäpuiden ja pensaiden taimia kansakouluille.

Yhdenmukaisuuden aikaansaamiseksi maan seminaarien puutarhatulojen- ja menojen tilityksessä teki Ylihallitus esityksen 31 p. lokakuuta 1903. Asia järjestettiin Kirkollisasiaintoimituskunnan kirjeellä 23 p:ltä helmikuuta 1904.

Käsitellessään uudelleen kysymystä puutarhanhoidon järjestämisestä seminaareissa 25 p. toukokuuta 1904 määräsi Ylihallitus, että seminaarien puutarhanhoidosta ja toimitetuista puutarhatöistä on kultakin kalenterivuodelta annettava kertomus, joka seuraavan kalenterivuoden alussa on Ylihallitukselle lähetettävä.

Koska ne lääkärintodistukset, jotka seminaarin oppilaiksi pyrkijäin tuli kansakouluasetuksen 51 §:n mukaan liittää hakemuksiinsa, useimmissa tapauksissa olivat niin yleisin sanoin laaditut, että niistä ei saanut mitään varmaa käsitystä oppilaiksi pyrkijäin ruumiinrakennuksesta ja terveydentilasta, teetti Senaatti Ylihallituksen esityksestä Lääkintöhallituksen avulla kaavan tällaisia todistuksia varten ja määräsi 24 p. toukokuuta 1894, että mainitut lääkärintodistukset ovat kirjoitettavat sen kaavan mukaan.

Oppilaiden
lääkärintodistukset.

Yleiskatsauksellisen vuosikertomuksen antamisen seminaarien toiminnasta on Ylihallitus kiertokirjeellä 2 p:ltä kesäkuuta 1897 määrännyt seminaarinjohtajien velvollisuudeksi.

Vuosikertomukset.

11 § armollisessa ohjesäännössä kansakouluopettajaseminaareille 11 p:ltä toukokuuta 1866 säätää, että saadun kokemuksen nojalla tarkastellaan yleinen opetuskaava joka kolmas vuosi, ja ne muutokset, jotka siihen ehkä tarpeelliseksi nähdään, lähetetään Ylihallituksen tutkittaviksi ja vahvistettaviksi.

Opetussuunnitelma.

Suuremman yhdenmukaisuuden aikaansaamiseksi näissä opetuskaavoissa määräsi Ylihallitus kiertokirjeellä 17 p. lokakuuta 1899 kaikille seminaarien johtajille, että oppikurssien ja opetussuunnitelmain sekä oppi- ja lukukirjain

ehdotukset ovat ennen toukokuun alkua 1900 ja sen jälkeen samaan aikaan joka kolmas vuosi kaikista seminaareista ja niiden harjotuskouluista lähetettävät Ylihallituksen tarkastettaviksi ja vahvistettaviksi. Erityisesti katsoen 1900 vuoden alusta ylitunneista maksettavaan palkkioon on johtajan yksissä neuvoin opettajiston kanssa jokaisen lukuvuoden alussa laadittava ja Ylihallituksen hyväksyttäväksi lähetettävä ehdotukset sekä oppiaineiden ja tuntien jaoksi opettajien kesken että myöskin lukujärjestykseksi.

Lukujärjestykset ja kuuntelupäiväkirjat.

Lähempiä määräyksiä lukujärjestysten laadinnasta ja harjotuskoulujen kuuntelupäiväkirjasta on Ylihallitus antanut kiertokirjeellä 10 p. lokakuuta 1900.

Kansakouluopettajien kuuntelu.

Kiertokirjeessä 24 p:ltä toukokuuta 1905 kaikille seminaarien johtajille ja piiritarkastajille on Ylihallitus, kuultuaan seminaarinjohtajien mielipidettä, lähemmin määritellyt, miten niiden kansakouluopettajien kuuntelu seminaareissa on tarkoituksenmukaisimmin järjestettävä, jotka tätä kuuntelua varten saavat apurahoja yleisistä varoista.

3. Seminaarien opettajisto, sen asema ja edut.

Opettajakunta.

Seminaarien opettajakuntaa koskeva kansakouluasetuksen 57 § on selvennetty armollisen julistuksen kautta 24 p:ltä helmikuuta 1887.

Uusia opettajavirkoja.

Armollisen julistuksen kautta 5 p:ltä elokuuta 1886 perustettiin Jyväskylän ja Sortavalan seminaareihin suomenkielen kollegan virka, jonka hoitaja oli velvollinen tarvittaessa opettamaan myöskin historiaa ja maantiedettä sekä nautti samaa sääntöpalkkaa kuin opettajat näiden seminaarien harjotuskouluissa.

Ylihallituksen esityksestä suostui Senaatti 12 p. marraskuuta 1886 ylimääräisen opettajattaren asettamiseen Sortavalan seminaariin 1 p:stä elokuuta 1887.

22 p. elokuuta 1889 säädettiin, että Jyväskylän, Tammisaaren ja Sortavalan seminaareissa ylimääräisellä palkkaussäännöllä olevat opettajattaret ovat asetettavat vakinaisesti ja virkojen silloisille hoitajille annettava virkavahvistuskirjat.

Seminaarikomitea oli, pyrkiessään parantamaan opettajiston taloudellista asemaa ja vähentämään heidän opetusvelvollisuuttaan sekä samalla noudattamaan säästäväisyyttä, tullut siihen käsitykseen, että harjotusaineiden opettajat voisivat seminaareissa olla kollegoja. Tämän mukaisesti säädettiinkin armollisessa julistuksessa 14 p:ltä heinäkuuta 1899, että lehtorien luku yhdistetyissä seminaareissa on supistettava kuudeksi ja yksinkertaisissa kolmeksi ja että sen sijaan miesseminaareihin, Jyväskylässä ja Sortavalassa ennestään olevan kollegan lisäksi, on asetettava kolme kollegaa. Nämä kolleganvirat olivat täytettävät sitä mukaa kuin vastaavat lehtorinvirat tulivat avonaisiksi, ja lehtorinvirkain silloiset hoitajat saivat sillä aikaa nauttia lehtoreille määrättyjä palkkaetuja.

Ensimmäinen yleinen seminaarinopettajakokous Helsingissä 1903 päätti taas kääntyä Koulutoimen ylihallituksen puoleen pyytäen, että seminaarien kolleganvirat muutettaisiin niinpian kuin mahdollista lehtorinvirkojen kannalle. Ylihallitus tekikin sensuuntaisen esityksen 16 p. marraskuuta 1905 ja sittemmin 22 p. helmikuuta 1906 onkin annettu armollinen asetus seminaarien kolleganvirkojen muuttamisesta lehtorinviroiksi.

Samalla kun osastoluokka armollisen julistuksen kautta 14 p:ltä heinäkuuta 1899 määrättiin pysyväiseksi kuhunkin harjotuskouluun, samalla järjestettiin harjotuskoulujen opettajavirat uudelleen: poikain harjotuskoulussa on yliopettaja, opettaja tai opettajatar alemmalla osastolla ja yhdistetyn luokan opettaja, tyttöjen harjotuskoulussa taas yliopettajatar, opettajatar alemmalla osastolla ja yhdistetyn luokan opettajatar.

Seminaarin opettajien ja opettajattarien pätevyyttä koskevat kansakouluasetuksen §:t 31, 32, 35 ja 36 oli muutettu ja lisätty armollisen julistuksen kautta 5 p:ltä elokuuta 1886.

Pätevyys-
ehdot.

Armollista julistusta 13 p:ltä syyskuuta 1894 kelpaavaisuudesta voimistelun opettajan ja opettajattaren virkoihin maan alkeisoppilaitoksissa ja tyttökouluissa on sovitettu myöskin seminaarien voimistelun kollegoihin ja opettajattariin.

15 p. marraskuuta 1898 annettiin armollinen asetus, että nainen, sukupuolensa estämättä, on oikeutettu hakemaan sekä taitonsa ja ansionsa mukaan saamaan lehtorinvirkoja naisseminaareissa.

Armollinen julistus 14 p:ltä heinäkuuta 1899 määräsi, että pätevyysehdoiksi harjotuskoulun opettajan tai opettajattaren virkoihin vaaditaan, paitsi päästötodistusta samankielisestä seminaarista, että hakija vähintään neljä vuotta menestyksellä on hoitanut ylempää kansakoulua sekä suorittanut tutkinnon äidinkiessä, dogmatiikassa ja kasvatusopissa asianomaisten yliopiston opettajain edessä tai, kun hakija on nainen, valtion jatko-opistossa; sen jälkeen ovat käytännölliset näytteet suoritettavat tavallisessa järjestyksessä.

Uudet vuosirasäännöt oli seminaareja varten armollisen julistuksen mukaisesti 5 p:ltä elokuuta 1886 vahvistettu 9 ja 23 p. joulukuuta 1886. Opettajiston palkankorotukset, jotka siihen saakka olivat olleet kymmenen vuoden palveluksesta 20 %, ja joka viides vuosi sen jälkeen 10 %, kunnes viidenkymmeneen vuoden jälkeen nousivat 50 %:iin, parannettiin sen verran, että ensimmäinen korotus 10 % oli myönnettävä jo viiden vuoden palveluksesta, toinen 10 % kymmenen vuoden palveluksesta j. n. e. Samalla myönnettiin määrärahoja tuntiopettajien palkkaamiseksi sekä korvaukseksi niille opettajille, joilla on suurempi opetusvelvollisuus.

Palkka-y. m.
edut.

Armollisen julistuksen yhteydessä 14 p:ltä heinäkuuta 1899 vahvistettiin taas uudet vuosirasäännöt, joissa määrättiin m. m. uusien virkojen palkka-

edut. Muutoksesta mainittakoon, että poikain harjotuskoulun yliopettajan palkka alennettiin 400 markkaa ja että palkankorotukset tulivat siinä suhteessa edullisemmiksi, että viiden vuoden palveluksesta suoritetaan 10 %:n, kymmenen vuoden 20 %:n ja viidentoista vuoden palveluksesta 20 %:n korotus, joten kaikki korotukset saavutetaan jo viidentoista vuoden palveluksen jälkeen. Samalla määrättiin seminaarin opettajien ja opettajattarien opetusvelvollisuudeksi 22 tuntia viikossa, jonka yli nousevasta työvelvollisuudesta he saavat eri korvauksen, opettajat 140 ja opettajattaret 120 markkaa vuodessa viikkotunnilta. Vielä säädettiin, että seminaarin palveluksessa oleva opettaja tai opettajatar, joka nimitetään toiseen virkaan seminaarissa, on oikeutettu palkankorotukseen nähden laskemaan hyväkseen ne vuodet, jotka hän on palvellut tuossa aikaisemmassa virassaan, ja että seminaarin palveluksessa oleva opettaja tai opettajatar, jolla ennen on ollut vakinainen virka julkisessa alkeisoppilaitoksessa, taikka julkisen alkeisoppilaitoksen opettaja tai opettajatar, joka on sinne siirtynyt seminaarilaitoksesta, on oikeutettu eläkkeeseen nähden laskemaan hyväkseen aikaisemmat virkavuotensa, mutta että kansakouluopettaja tai opettajatar, joka otetaan seminaarin palvelukseen, saa samassa suhteessa laskea hyväkseen puolet niistä vuosista, jotka hän on palvellut ylempässä kansakoulussa.

Seminaarien vuosirahasääntöön on koko ajan ollut otettuna matkarahoiksi johtajalle ja opettajille yhdistetyissä seminaareissa 1,200 markkaa ja yksinkertaisissa 600; useasti ovat yksinkertaisten seminaarien opettajat hakeneet matkarafoja vain joka toinen vuosi, voidakseen hekin siten saada 1,200 markkaa.

Kun ensimmäinen yleinen seminaarinopettajakokous 1903 oli miltei yksimielisesti pitänyt suotavana, että seminaarinopettajille myönnettäisiin pieniä stipendejä opetuksen kuuntelemista varten toisissa seminaareissa ja kansakouluissa, esitti Ylihallitus 20 p. toukokuuta 1905, että seminaarien menosääntöön otetuista matka-apurahoista pienempi osa saataisiin käyttää apurahoiksi matkoja varten oman maan seminaareihin ja kansakouluihin. Senaatti ei kuitenkaan katsonut olevan syytä ryhtyä toimenpiteihin tällaisen määrärahan hankkimista varten, vaan ilmoitti 3 p. seuraavaa lokakuuta, että asiaa koskeva säädös voimassa olevan kansakouluasetuksen 47 §:ssä ei estä Ylihallitusta erinäisissä tapauksissa oikeuttamasta stipendin hakijaa, milloin tämä niin haluaa ja siihen muuten on syytä, käyttämään jonkun pienemmän osan stipendin nauttimiseen määrättävästä ajasta opetuksen kuunteluun myös oman maan seminaareissa ja kansakouluissa.

Tämän päätöksen ilmoitti Ylihallitus kiertokirjeellä 17 p:ltä lokakuuta 1905 kaikkien seminaarien johtajille.

Seminaarin-
opettajain
kokous.

Koulutoimen ylihallituksen esityksestä 12 p:ltä syyskuuta ja 14 p:ltä marraskuuta 1902 antoi Senaatti 22 p. seuraavaa joulukuuta luvan ensimmäisen yleisen seminaarinopettajakokouksen pitämiseen Helsingissä 8—10 p. tammikuuta

1903. Kokouksen puheenjohtajana oli kansakoulujen ylitarkastaja Gustaf F. Lönnbeck, sihteerinä seminaarinlehtori Konr. Hildén ja osanottajina, paitsi muutamia Ylihallituksen jäseniä, lähes 80 seminaarin- ja harjotuskoulunopettajaa. Keskustelut ja esitelmät, jotka koskivat eri oppiaineiden opetusta sekä useita tärkeitä järjestely- ja yleispedagogisia kysymyksiä, ovat laajana nidoksena painosta julkaistut.

4. Tilastollisia tietoja seminaareista ja niiden harjotuskouluista lv. 1886—1905.

a) Seminaarien sekä harjotuskoulujen ja lastentarhojen opettajaluku.

Lukuvuosi.	Johdaja	Johdajattaria	Seminaareissa			Harjotuskouluissa				Lastentarhassa nais-opettajia	Yhteensä
						I—VI luokalla		Osastoluokalla			
			Lehtoreja	Kollegoja	Nais-opettajia	Mies-opettajia	Nais-opettajia	Mies-opettajia	Nais-opettajia		
1886—1887 . . .	4	3	25	—	10	3	3	—	—	4	52
1887—1888 . . .	4	3	25	2	11	3	3	—	—	4	55
1888—1889 . . .	4	3	25	2	11	3	4	—	—	3	55
1889—1890 . . .	4	3	25	2	11	3	4	—	—	3	55
1890—1891 . . .	4	3	25	2	11	3	4	—	—	3	55
1891—1892 . . .	4	3	25	2	11	3	4	—	—	3	55
1892—1893 . . .	4	3	25	2	11	3	4	1	2	3	58
1893—1894 . . .	4	3	25	2	11	3	4	1	2	3	58
1894—1895 . . .	4	3	25	2	11	3	4	1	2	3	58
1895—1896 . . .	4	3	25	2	11	3	4	1	2	3	58
1896—1897 . . .	6	4	25	4	14	3	4	1	2	3	66
1897—1898 . . .	6	4	29	5	14	3	4	1	2	3	71
1898—1899 . . .	6	4	31	5	14	4	5	1	2	3	75
1899—1900 . . .	7	5	32	5	16	4	5	1	2	3	80
1900—1901 . . .	8	5	34	8	16	6	10	4	4	—	95
1901—1902 . . .	8	5	36	8	18	7	10	4	4	—	100
1902—1903 . . .	8	5	36	10	17	8	11	4	5	—	104
1903—1904 . . .	8	5	36	10	17	7	13	5	5	—	106
1904—1905 . . .	8	5	36	11	16	7	13	5	5	—	106

b) Seminaarien

	Jyväskylän kaksois-seminaari				Tammisaaren naisseminaari		Uudenkaarlebyin miesseminaari		Sortavalan kaksois-seminaari			
	Oppilaita		Päästötodistuksen saaneita		Oppilaita	Päästötodistuksen saaneita	Oppilaita	Päästötodistuksen saaneita	Oppilaita		Päästötodistuksen saaneita	
	miehiä	naisia	miehiä	naisia					miehiä	naisia	miehiä	naisia
1886—1887	126	120	32	30	84	21	36	14	83	116	10	14
1887—1888	116	121	38	27	83	16	30	11	91	122	17	23
1888—1889	91	117	30	30	78	21	28	3	76	99	13	20
1889—1890	83	112	15	27	72	15	35	4	62	95	18	19
1890—1891	68	112	16	29	70	14	45	10	56	82	17	17
1891—1892	77	108	10	21	67	18	39	7	57	88	10	16
1892—1893	91	109	24	22	70	19	41	7	71	93	9	15
1893—1894	89	115	12	27	74	14	53	7	85	106	10	15
1894—1895	84	118	11	27	87	11	68	6	96	116	16	24
1895—1896	107	114	16	22	109	18	82	6	110	125	18	22
1896—1897	111	120	25	26	124	20	89	18	128	132	25	25
1897—1898	116	123	25	31	130	35	88	15	131	145	29	36
1898—1899	126	128	31	26	123	29	92	28	142	145	32	30
1899—1900	122	135	26	34	122	29	78	12	140	145	37	38
1900—1901	123	133	22	32	122	28	80	15	130	147	27	33
1901—1902	136	135	32	26	122	25	72	19	174 ¹⁾	146	31	35
1902—1903	132	142	29	37	127	30	60	15	171 ¹⁾	144	19	38
1903—1904	141	140	26	33	116	32	52	11	187 ¹⁾	140	40	30
1904—1905	146	138	41	37	105	35	44	8	177 ¹⁾	148	61 ¹⁾	33
Yhteensä	—	—	461	544	—	430	—	216	—	—	439	483

Lisäyts. Aikaisemmin, vuosina 1867—1886, sai seminaareista päästötodistuksen yhteensä 1,859 miestä ja 2,428 naista, yhteensä 4,287. Kun tähän lisätään täydennystutkinnon suorittaneiksi 1,931 miestä ja 2,731 naista eli yhteensä 4,662. Vielä on muistettava, että useat heidän lukumäärä ei ole tunnettu.

¹⁾ Rinnakkaisluokka.

²⁾ Hospitanttiluokka Jyväskylässä.

oppilasmäärät.

Rauman miesseminaari		Raahen naisseminaari		Heinolan naisseminaari		Kajaanin miesseminaari		Yhteensä				Lisäksi sai pätevyystodistuksen	
Oppilaita		Päästötodistuksen saaneita		Oppilaita		Päästötodistuksen saaneita		Oppilaita		Päästötodistuksen saaneita		mieh. naisia	
miehiä	naisia	miehiä	naisia	miehiä	naisia	miehiä	naisia	miehiä	naisia	miehiä	naisia	miehiä	naisia
—	—	—	—	—	—	—	—	245	320	56	65	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	237	326	66	66	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	195	294	46	71	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	180	279	37	61	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	169	264	43	60	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	173	263	27	55	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	203	272	40	56	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	227	295	29	56	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	248	321	33	62	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	299	348	40	62	—	—
36	—	36	—	—	—	—	—	364	412	68	71	—	—
72	—	73	—	—	—	—	—	407	471	69	102	15	21
93	—	108	—	—	—	—	—	453	504	91	85	8	10
132	21	138	33	36	—	—	—	472	576	96	134	4	10
146	24	139	27	72	—	36	—	515	613	88	120	10	24
153	36	145	37	109	—	72	—	607	657	118	123	10	23
181 ¹⁾	33	144	36	143	35	107	—	651	700	96	176	12	84 ²⁾
177 ¹⁾	36	143	35	143	36	127	26	684	682	139	166	5	58
166 ¹⁾	37	133	36	143	34	142	14	675	667	161	175	8	73 ²⁾
—	187	—	204	—	105	—	40	—	—	1,343	1,766	72	303

teensä 516 miestä ja 662 naista, joten päästötodistuksen saaneita vuoteen 1905 on kaikkiaan taneet ja hospitanttiluokan oppilaita, saadaan valmistuneiden kansakouluopettajien lukumääkilöt ovat saaneet pätevyyskansakouluopettajan toimeen erikoisoikeuden avulla, mutta

c) Harjotuskoulujen ja lasten-

	Jyväskylä			Tammisaari		Uusikaarleby			Sortavala		
	oppilaita		pikistodistuksen saaneita	oppilaita		pikistodistuksen saaneita	oppilaita		oppilaita		
	harjotus- koulussa	lasten- tarkassa koulussa		harjotus- koulussa	lasten- tarkassa koulussa		harjotus- koulussa	lasten- tarkassa koulussa	harjotus- koulussa	lasten- tarkassa koulussa	harjotus- koulussa
1886—1887 . . .	295	35		112	20		53	45	161	47	
1887—1888 . . .	292	38		108	24		59	52	187	57	
1888—1889 . . .	290	35		108	25		99	—	190	58	
1889—1890 . . .	290	36		101	25		90	—	189	49	
1890—1891 . . .	289	35		93	25		98	—	185	47	
1891—1892 . . .	265	35		83	24		94	—	179	46	
1892—1893 . . .	297	35		85	26		85	—	232	49	
1893—1894 . . .	306	35	25	85	25	10	79	—	218	68	
1894—1895 . . .	301	31	23	88	24	6	84	—	225	76	
1895—1896 . . .	312	22	30	98	28	19	87	—	260	78	
1896—1897 . . .	291	21	30	98	27	10	85	—	277	81	
1897—1898 . . .	310	22	27	105	26	23	82	—	282	52	
1898—1899 . . .	324	22	36	110	25	14	76	—	6	260	46
1899—1900 . . .	326	20	36	119	25	23	72	—	8	270	52
1900—1901 . . .	303	—	25	144	—	25	66	—	12	310	—
1901—1902 . . .	318	—	33	144	—	20	63	—	7	312	—
1902—1903 . . .	306	—	37	132	—	17	78	—	5	298	—
1903—1904 . . .	297	—	37	134	—	16	105	—	9	307	—
1904—1905 . . .	286	—	34	124	—	20	111	—	11	310	—

tarhojen oppilasmäärät.

	Rauma	Raabe	Heinola	Kajaani	Yhteensä						
	pikistodistuksen saaneita	oppilaita harjotus- koulussa	pikistodistuksen saaneita	oppilaita harjotus- koulussa	oppilaita		pikistodistuksen saaneita				
					harjotus- koulussa	lasten- tarkassa koulussa					
—	—	—	—	—	621	147	—				
—	—	—	—	—	646	171	—				
—	—	—	—	—	687	118	—				
—	—	—	—	—	670	110	—				
—	—	—	—	—	665	107	—				
—	—	—	—	—	621	105	—				
—	—	—	—	—	699	110	—				
14	—	—	—	—	688	128	49				
11	—	—	—	—	698	131	46				
11	—	—	—	—	757	128	66				
15	—	—	—	—	751	129	64				
26	—	—	—	—	779	100	85				
28	42	—	19	—	831	93	84				
37	101	16	118	13	—	—	1,006	97	133		
36	123	13	94	6	—	—	1,040	—	119		
42	137	20	115	16	55	—	—	1,144	—	138	
46	174	27	98	16	147	3	35	—	—	1,268	—
41	182	23	103	8	163	14	165	18	—	1,456	—
44	187	25	84	9	149	8	178	—	—	1,429	—

d) Seminaarien ja harjotuskoulujen

Kalenterivuosi	Jyväskylä		Tammisaari		Uusikaarleby		Sortavala	
	Smk.	7m.	Smk.	7m.	Smk.	7m.	Smk.	7m.
1888	133,947	15	55,979	91	60,451	50	135,270	84
1889	132,538	41	56,240	83	58,082	—	137,394	08
1890	138,600	81	55,779	41	58,833	89	145,470	59
1891	141,019	97	56,541	26	60,607	21	138,053	26
1892	145,011	49	60,477	57	63,518	52	146,070	18
1893	144,205	79	60,855	10	67,424	79	139,167	85
1894	138,248	—	61,700	80	66,935	77	142,487	33
1895	130,366	92	61,125	56	67,197	69	141,049	03
1896	131,099	48	60,808	62	64,294	93	142,043	55
1897	138,109	02	64,701	49	64,696	44	145,761	70
1898	130,968	08	62,297	92	62,847	90	145,277	71
1899	136,402	31	62,330	81	65,233	51	154,949	27
1900	146,899	76	76,481	97	82,310	29	173,085	53
1901	154,378	37	79,669	53	88,714	61	182,619	12
1902	168,972	71	76,376	53	84,637	09	188,788	28
1903	¹⁾ 154,771	70	69,844	32	84,969	67	195,089	75
1904	²⁾ 154,297	39	66,308	40	87,628	41	185,911	18

1) Sitä paitsi Smk 7,234: 15 hospitanttiluokkaa varten.

2) Samoin Smk 7,122: —

menot kalenterivuosina 1888—1904.

Rauma		Raahе		Heinola		Kajaani		Yhteensä	
Smk.	7m.	Smk.	7m.	Smk.	7m.	Smk.	7m.	Smk.	7m.
—	—	—	—	—	—	—	—	385,649	40
—	—	—	—	—	—	—	—	384,255	32
—	—	—	—	—	—	—	—	398,684	70
—	—	—	—	—	—	—	—	396,221	70
—	—	—	—	—	—	—	—	415,077	76
—	—	—	—	—	—	—	—	411,653	53
—	—	—	—	—	—	—	—	409,321	90
—	—	—	—	—	—	—	—	399,739	20
9,548	82	9,649	78	—	—	—	—	417,445	18
28,552	87	27,028	54	—	—	—	—	468,850	06
38,560	47	40,534	74	—	—	—	—	480,536	82
55,672	34	53,718	82	13,011	22	—	—	541,318	34
68,735	44	59,634	53	34,125	18	17,146	40	658,419	10
71,081	48	65,184	—	43,499	35	42,941	45	728,087	91
87,121	52	64,792	87	78,311	30	51,937	23	800,937	53
87,432	17	66,815	27	67,152	03	73,876	20	799,951	11
84,749	94	68,539	80	69,253	38	83,811	81	800,500	31

II. Kaupunkien kansakoulut.

1. Asetuksen muutoksia ja muita määräyksiä.

Kaupunkikunnat ovat kansakouluasetuksen säätämässä järjestyksessä ja Ylihallituksen vahvistamien ohjesääntöjensä mukaisesti edelleenkin verrattain itsenäisesti, ilman huomattavia muutosvaatimuksia valtion ja sen viranomaisten puolelta, laajentaneet ja kehittäneet kansakoululaitoksiaan. Kaupunkien kansakouluja erikseen koskeviin kansakouluasetuksen pykälisiin on kuitenkin säädetty muutamia muutoksia, ja jotkut säädökset, jotka mainitaan myöhemmin maaseudun kansakouluoloja esitettäessä, koskevat myöskin kaupunkikouluja.

Yhteisope-
tus.

Kansakouluasetuksen 104 §:n mukaan olivat pojat ja tytöt ylempässä kansakoulussa opetettavat erillään olevissa luokissa tai oimituisissa kouluissa. Kun tämä määräys muutamissa tapauksissa, varsinkin pienissä kaupungeissa, huomattiin taloudellisissa suhteissa rasittavaksi, saatiin armollisen julistuksen kautta 27 p:ltä kesäkuuta 1889 pykälään seuraava lisäys: »Kuitenkin niin, että missä oppilasten harvalukuisuus tahi muut paikalliset seikat niin vaativat, yhteinen opetus poikia ja tyttöjä varten myöskin ylhäisemmän kansakoulun oppimäärässä järjestettäköön».

Iltakoulut.

Armollisen julistuksen kautta 7 p:ltä maaliskuuta 1893 muutettiin kansakouluasetuksessa Ylihallituksen ehdotuksen mukaisesti useita pykäläiä, jotka eivät enää vastanneet muuttuneita olosuhteita tahi olivat käytännössä näyttäytyneet haitallisiksi sekä kaipaavan täydentämistä ja kehittämistä. Näiden pykälien joukossa oli myöskin 109 §, minkä mukaan kaupungeissa pojille ja tytöille, joilla kahdennentoista ikävuotensa perästä jonkun kelvollisen syyn tähden ei ollut tilaisuutta käydä koulussa tavallisilla tunneilla, piti kahtena iltatuntina, kumminkin neljä päivää viikossa, opetettaman semmoisia kansakoulun oppikurssiin kuuluvia aineita, joita saatetaan pitää heidän sivistystänsä varsinkin edistävinä. Muutoksen kautta säädettiin, että heille »pitää hankittaman säännöllistä kouluopetusta muina sopivina aikoina vähintään kaksitoista tuntia viikossa». Tämän kanssa yhtäpitävä määräys oli armollisessa asetuksessa 15 p:ltä huhtikuuta 1889, koskeva teollisuusammateissa olevain työntekijäin suojelemista.

Jo sitä ennen oli Koulutoimen ylihallitus Senaatin käskystä 4 p:ltä joulukuuta 1889 kehottanut kiertokirjeellä 3 p:ltä tammikuuta 1890 kaupunkien maistraatteja ja järjestäsoikeuksia perustamaan tässä 109:ssä ja seuraavassa laininlyötyjen lasten opetusta koskevassa 110:ssä §:ssä mainittuja kouluja sekä pitämään huolta siitä, että Ylihallitukselle annettavissa vuosikertomuksissa kaupunkien kansakoulutoimesta myöskin esitetään yleiskatsaus mainittujen koulujen järjestyksestä ja työstä.

Kaupunkikuntain valtioavun suuruutta niiden kansakoululaitoksia varten ei kansakouluasetuksessa yleisesti säädetty, vaan oli se 113 §:n mukaan kunkin anomuksen ja Ylihallituksen esityksen johdosta määrättävä.

Valtion
avustus.

1885 vuoden Valtiosäädtyt olivat m. m. huomauttaneet, että kaupunkikunnille maksetut apurahat kansakouluja varten olivat hyvin epätasaiset, sekä arvelleet olevan kansakouluasialle eduksi, että ne rahamääräykset, joita siinä suhteessa vastedes kaupunkikunnille myönnettäisiin, määrättäisiin säännöllisesti suoritettaviksi määrätyn prosentin mukaan niistä kustannuksista, joita kunkin kaupungin kansakoululaitos todella vaatii. Tämän johdosta ilmoitti Senaatti 27 p. toukokuuta 1886 Ylihallituksen noudatettavaksi, että kun ehdotuksia apurahojen antamisesta jonkun kaupungin kansakoulutointa varten yleisistä varoista vastedes Senaatin tutkittavaksi jätetään, apurahaa ei saa laskea korkeammaksi kuin 25 % kaupungin kaikista kansakoulumenoista, elleivät erityiset asianhaarat vaadi poikkeusta tästä säännöstä.

1894 vuoden Säädtyt tahtoivat tämän suostuntavaroista menevän apurahan vielä tarkemmin määrättyksi: se oli oleva 25 % kaupungin todellisista kansakoulumenoista ja oli näihin menoihin luettava rahassa maksettavat palkkaedut sekä puiden ja valaistuksen, opetusvälineiden ja koulukaluston vaatimat menot ja määräraha kirjain hankkimiseen varattomille oppilaille kuin myös koulun omain huoneustojen vuokra-arvo. Kirjeessä Koulutoimen ylihallitukselle määräsi Senaatti saamansa valtuutuksen nojalla 13 p. maaliskuuta 1895, että valtioapua annettaessa kaupunkien kansakoulujen ylläpitämiseen oli siitä lähtien noudatettava sitä perustusta, jonka Säädtyt sellaisen avun laskemiselle olivat edellä mainitulla tavalla vahvistaneet.

Sittemmin on Senaatti 1905—1906 vuoden Valtiosäättyjen päätöksen mukaan määrännyt 13 p. marraskuuta 1906, että kaupunkien todellisiin menoihin, jotka ovat suostuntavaroista menevän apumaksun laskuperustuksena, saadaan lukea myöskin ne vuokramäärät, joita kaupunkikuntain on maksettava sellaisista vuokratuista kansakouluhuoneustoista, joiden havaitaan vastaavan tarkoitustaan, sekä kirjojen hankkimisesta kansakouluopettajiston kirjastoihin ynnä auskulteeraus- ja opintomatkastipendeiksi tarkoitetuista määrärahoista aiheutuvat rahamenot.

Naiskäsi-
työn opetus. Kirkollisasiaintoimituskunnan kirjeessä 7 p:ltä maaliskuuta 1893, joka koskee naiskäsitöiden opetuksen järjestämistä kansakouluissa, määräsi Senaatti m. m., että Ylihallituksen, jonka tehtävä on vahvistaa ohjesääntöjä kaupunkien kansakouluille, siinä kohden tulee ryhtyä tarpeellisiin toimenpiteihin käsityö-opetuksen järjestämiseksi näissä kouluissa. Ylihallituksen 19 p. toukokuuta 1893 antama mallisuunnitelma naiskäsitöitten opetukselle kansakouluissa sisältääkin eri ohjelmat kaupunki- ja maalaiskouluja varten.

Opettaja-
pätevyys. Sittenkun Senaatti 16 p. tammikuuta 1889 oli vaatinut Ylihallituksen lausuntoa asiasta, säädettiin armollisessa julistuksessa 28 p:ltä kesäkuuta 1890, josta tuonnempana enemmän, kaupunkien ylemmän kansakoulun opettajille samat pätevyysvaatimukset kuin maalaisopettajille. Opettajapätevyyttä samaten kuin opettajavaalejakin koskevat myöhemmät säädökset ovat myöskin yhteiset kaupunki- ja maalaiskouluihin nähden, paitsi 2:n kohta armollisessa julistuksessa 21 p:ltä heinäkuuta 1898, joka edelleenkin on voimassa, koskee yksinomaan kaupunkikouluja: »Kelpoisuuteen semmoiseen kaupungissa olevan ylemmän kansakoulun opettajan- tai opettajattaren virkaan, jossa on opetettava ainoastaan laulua, piirustusta tahi käsityötä, vaaditaan vain asianomaisen seminaarinlehtorin tahi -opettajattaren antama todistus siitä, että hakijalla on tarpeelliset tiedot ja käytännöllinen harjaantumus näissä aineissa».

Opettaja-
palkat. Kaupungit ovat edelleenkin ohjesäännöissään määritelleet kansakouluopettajiensa palkkaedut. Palkkojen suuruudesta ei ole valtion puolelta muuta säädöstä, kuin että eläkeoikeuden ehtona sekä armollisen asetuksen mukaan 5 p:ltä elokuuta 1886, jonka kautta kaupunkiopettajatkin saivat oikeuden valtiolta tulevaan eläkkeeseen, että samaa asiaa koskevan armollisen asetuksen mukaan 24 p:ltä toukokuuta 1898 on se, että opettajalla eron ottaessaan on palkkaa vähintään 1,200 markkaa ja opettajattarella 900 markkaa. Yhdestoista yleinen kansakoulukokous 1899 lausui sen toivomuksen, että kansakouluasetukseen olisi mitä pikemmin saatava sellainen lisämääräys, että kaupunkikunnat saadakseen valtiopapua kansakoululaitoksensa ylläpidoksi olisivat velvolliset suorittamaan kansakouluissaan palveleville opettajille määrätyt minimipalkat ja palkankorotukset. Tämä toivomus ei kuitenkaan ole johtanut muihin toimenpiteihin, kuin että Ylihallitus sen puolesta toimitettujen tarkastusten johdosta esittämiensä vaatimusten kautta on onnistunut saamaan palkkaedut muutamin paikoin jonkun verran parannetuksi; suuremmat kaupungit ovat viime vuosikymmenen kuluessa opettajiston anomusten johdosta tuntuvasti korottaneet opettajien palkkoja.

Eläkkeet. Monien vaiheiden jälkeen oli kysymys kaupunkiopettajien eläkkeestä saanut onnellisen ratkaisun armollisen asetuksen kautta 5 p:ltä elokuuta 1886, kuten jo äsken mainittiin. Samalla säädettiin, että kunkin kaupungin tulee ennen joulukuun 1 päivää läänin rahastoon jokaisen eläkeoikeudellisen kansakoulujensa opettajan edestä suorittaa eläkkeensaantimaksua 40 markkaa ja kunkin semmoi-

sen opettajattaren edestä 30 markkaa, ja että Koulutoimen ylihallitus antakoon läänien rahastoihin tarpeelliset tiedot maksujen tarkastusta varten.

10 p. helmikuuta 1887 määräsi Senaatti Ylihallituksen esityksen mukaisesti, että eläkemaksut ovat vuosittain suoritettavat olojen mukaan 1 p:nä syyskuuta, välittämättä sen jälkeen tapahtuneista muutoksista, ja että eläkemaksu on suoritettava koetusvuosillakin olevien opettajien edestä.

Siihen nähden, että 1888 vuoden Valtiosäädty ilmoittivat käsittäneensä, että kaupunkien tulisi suorittaa eläkemaksut niidenkin apuopettajien puolesta, joilla on vähintään 24 tunnin opetusvelvollisuus viikossa, ja koska 2 ja 4 §:ssä armollista asetusta 5 p:ltä elokuuta 1886 oli tukea tälle käsitykselle, määrättiin 16 p. tammikuuta 1889, että kaupunkien oli siitä lähtien suoritettava eläkemaksuja mainittujenkin opettajien puolesta.

Armollisen julistuksen kautta 7 p:ltä maaliskuuta 1893 on kansakouluasetuksen 112 §:ään tullut se lisäys, että kaupunkien kansakoulutoimeen nähden on kaikissa kohdin noudatettava mitä 131 ja 136 §§:ssä on kansakoulutoimesta maalla säädetty. Mainitut pykälät koskevat virkavahvistuskirjan antoa sekä menettelytapaa opettajan leväperäisenä ollessa tahi hairahtuessa.

Yhteisiä sää-
döksiä kau-
punki- ja
maalaispet-
tajiin näh-
den.

Samaten koskee myöskin kaupunkiopettajia kaikki se, mitä myöhemmin maalaisopettajien asemasta ja eduista puhuttaessa esitetään opettajien jäsenyydestä kansakoulujohdokunnassa, kuolinpesän oikeuksista, opettajasivistyksen korottamisesta, sairasaivuista, vapaista kylpypaikoista, apurahastoista, leski- ja orpokassoista sekä pensionikassasta kansakouluopettajattaria varten.

2. Tilastollisia tietoja kaupunkien

a) Opettaja- ja

	Koko kansakoululaitos									Varsinaiset kansakou-				
	opettajien ja opettajattarien luku			oppilasten luku			edelläolevista oppilaista opetettiin			oppilasluku varsinaisissa kansakouluissa jakaantui luokille				
	opettajia	opettajattaria	yhteensä	poikia	tyttöjä	yhteensä	suomenkielisiä	ruotsinkielisiä	muulla kielellä	I	II	III	VI	VII
										10	11	12	13	
1886—1887 . . .	119	345	464	7,640	7,446	15,086								
1887—1888 . . .	125	352	477	8,031	7,723	15,754								
1888—1889 . . .	134	372	506	8,197	8,016	16,213	10,249	4,927	28					16,453
1889—1890 . . .	147	376	523	8,693	8,577	17,270	11,048	5,005	27	7,710	9,764	52		17,526
1890—1891 . . .	159	411	570	9,372	9,212	18,584	12,992	5,562	30	8,372	10,101	50		18,523
1891—1892 . . .	172	441	613	9,869	9,744	19,613	13,944	5,633	36	8,974	10,481	62		19,517
1892—1893 . . .	180	458	638	10,443	10,261	20,704	14,858	5,816	30	9,438	11,079	54		20,571
1893—1894 . . .	187	481	668	10,945	10,760	21,705	15,705	5,967	33	9,782	12,238	23		22,043
1894—1895 . . .	188	503	691	11,702	11,714	23,416	17,158	6,229	29	10,259	12,811	28		23,098
1895—1896 . . .	189	522	711	12,178	12,170	24,348	17,927	6,397	24	10,740	12,789	36		23,365
1896—1897 . . .	195	537	732	12,391	12,444	24,835	18,297	6,518	20	10,745	13,271	50		24,066
1897—1898 . . .	213	571	784	12,516	12,871	25,387	18,847	6,523	17	11,168	13,373	58		24,599
1898—1899 . . .	217	578	795	12,725	13,206	25,931	19,314	6,603	14	12,027	13,438	38		25,503
1899—1900 . . .	229	623	852	13,598	13,885	27,483	20,509	6,956	18	12,238	14,074	64		26,376
1900—1901 . . .	237	636	873	14,010	14,101	28,111	21,062	7,026	23	12,362	14,717	47		27,136
1901—1902 . . .	241	651	892	14,333	14,426	28,759	21,612	7,121	26	12,589	15,248	52		27,889
1902—1903 . . .	260	696	956	14,709	14,728	29,437	22,182	7,255	—	12,607	15,687	64		28,358
1903—1904 . . .	261	701	962	14,929	14,892	29,821	22,657	7,164	—	13,497	15,475	59		29,031
1904—1905 . . .	269	706	975	15,142	15,310	30,452	23,255	7,197	—					

kansakouluista lv. 1886—1905.

oppilasluku y. m.

luta (alimmat ja ylempät)		Iltakoulut			Laiminlyötyjen lasten koulut			Jatkokoulut			Ylempien kansakoulun oppilasta ssi päätöskoulutuksen %		Koko kansakoulu-ruotsinkielisiä oppilaitoksen oppilaitoksen opettajien %				
edellisessä sarakkeessa olevista oppilaita kävi koulua		oppilasten luku			oppilasten luku			oppilasten luku			Ylempien kansakoulun oppilaitoksen opettajien %		Koko kansakoulu-ruotsinkielisiä oppilaitoksen opettajien %				
edellisessä sarakkeessa olevista oppilaita kävi koulua	91—120 päivää	121—150 päivää	enemmän kuin 150 päivää	luterilaisesta kirkosta	poikia	tyttöjä	yhteensä	poikia	tyttöjä	yhteensä	poikia	tyttöjä	yhteensä	suomenkielisiä %	ruotsinkielisiä %		
																14	15
				1,041			493			272			52			67,41	32,41
699	437	736	15,654	1,333	472	291	763	119	77	196			99	99	13,68	69,91	29,93
749	505	930	16,339	1,290	429	344	773	137	57	194			123	123	12,71	71,09	28,72
613	413	573	17,918	1,440	458	327	785	160	73	233	51	118	169	13,66	71,76	28,09	
544	363	546	19,118	1,529	474	284	758	159	74	233	25	118	143	13,73	72,36	27,49	
551	434	526	20,532	1,723	410	327	737	183	91	274	110	252	362	14,05	73,27	26,60	
637	459	486	21,516	1,770	401	304	705	183	93	276	55	214	269	13,79	73,63	26,27	
551	421	542	22,051	1,838	396	354	750	154	83	237	81	202	283	14,33	73,67	26,24	
703	460	598	22,305	2,157	488	411	899	114	59	173	61	188	249	16,19	74,24	25,70	
754	541	1,194	22,110	2,084	476	365	841	89	43	132	66	293	359	15,52	74,48	25,46	
722	474	674	23,633	2,127	814	726	1,540	115	45	160	32	248	280	15,78	74,62	25,31	
763	437	562	24,614	2,325	625	510	1,165	139	44	183	16	371	387	16,44	74,92	24,99	
678	481	649	25,318	2,331	492	498	985	125	29	154	41	453	494	15,79	75,15	24,80	
701	421	500	26,267	2,509	438	472	910	106	19	125	79	434	513	16,40	75,35	24,65	
702	436	556	26,664	2,629	455	446	901	80	26	106	41	415	456	16,70	75,98	24,02	
561	469	425	27,576	2,585	419	429	848	61	33	94	35	444	479	16,64	76,37	23,63	

b) Vuosittain myönnetyt

	Valtio- apu 1886	1887	1888	1889	1890	1891	1892	1893	1894	1895
1 Hamina	3,000	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2 Hanko	2,500	—	1,500	—	—	—	—	—	—	2,500
3 Heinola	1,000	—	—	—	—	—	—	—	—	800
4 Helsinki	32,000	20,000	—	—	—	—	—	19,000	—	40,000
5 Hämeenlinna	4,500	—	—	1,000	—	—	—	—	—	—
6 Iisalmi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2,050
7 Joensuu	2,000	—	—	—	—	1,000	—	—	—	—
8 Kajaani	1,000	—	—	400	—	—	—	—	—	300
9 Kaskinen	1,000	—	—	—	—	—	—	—	—	600
10 Kemi	1,000	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11 Kokkola	1,000	800	—	—	—	—	—	—	—	—
12 Kotka	3,000	3,000	—	—	2,000	—	—	—	—	2,500
13 Kristiina	2,300	700	—	—	—	—	—	—	—	—
14 Kuopio	7,000	—	—	—	—	—	—	—	—	5,000
15 Käksälmi	1,000	—	—	—	800	—	—	—	—	—
16 Lappeenranta	1,200	—	—	800	—	600	250	—	—	650
17 Loviisa	1,600	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18 Maarianhamina	600	—	200	—	—	—	—	—	—	—
19 Mikkelä	1,600	—	—	—	—	600	—	400	—	—
20 Naantali	800	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21 Nikolainpöytä	10,000	—	—	—	—	—	—	5,500	—	7,700
22 Oulu	8,000	—	—	—	—	—	5,000	—	—	—
23 Pietarsaari	1,000	—	—	600	—	—	—	—	—	650
24 Pori	11,000	—	—	—	—	—	—	4,000	—	8,200
25 Porvoo	3,000	900	—	—	—	—	—	—	—	1,100
26 Raahel	3,000	—	—	—	400	—	—	—	—	—
27 Rauma	2,000	—	—	1,800	—	—	—	—	—	—
28 Savonlinna	1,000	—	—	—	—	—	—	—	—	700
29 Sortavala	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
30 Tammisaari	1,200	—	—	—	—	—	—	—	—	—
31 Tampere	10,000	—	—	—	10,000	—	—	4,750	—	11,250
32 Tornio	1,000	—	—	750	—	—	—	—	—	—
33 Turku	26,000	—	—	9,000	—	—	—	—	—	21,000
34 Uusikaarleby	600	—	—	—	—	—	—	—	—	—
35 Uusikaupunki	6,000	—	—	—	—	—	—	—	—	—
36 Viipuri	19,500	—	—	2,000	—	—	8,000	—	—	—
Yhteensä	171,400	25,400	1,700	16,350	13,200	2,200	13,250	33,650	—	105,000

Muist. Sen johdosta että Heinolassa, Kajaaniissa ja Uudessakaarlebyssä kaikki kansakoululäiset lapset Kajaaniissa $\frac{2}{3}$, 1903 ja Uudessakaarlebyssä $\frac{2}{3}$, 1903. Kuitenkin on 1905 uudelleen myönnetty valtioapua Heinolan ja Viipurin kaupungin 1886 nauttimaan valtioapuun on luettu venäläisenkin kansakoulun valtioapu 1,500 mk; Näistä asiahaaroista johtuu, että mainittujen kaupunkien valtioavut 1905 eivät ole, kuten muiden kaupunkien sama eroavaisuus.

valtioavun lisäykset.

	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	Valtio- apu 1905
—	—	500	—	—	—	—	1,900	—	—	—	5,400
—	—	2,200	—	—	3,200	—	—	—	—	2,600	14,500
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	475	475
—	—	—	17,000	—	37,000	—	19,000	—	—	19,000	203,000
—	—	1,700	—	—	2,400	—	—	—	—	—	9,600
—	—	—	—	—	—	900	—	—	—	610	3,560
—	—	2,000	—	—	—	—	1,900	—	—	—	6,900
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	500	500
—	—	—	—	—	—	—	—	800	—	—	2,400
—	—	1,650	—	—	—	1,700	—	—	—	—	4,350
—	—	—	—	—	—	1,800	—	—	—	—	3,600
—	—	—	—	—	2,850	—	—	1,290	—	—	14,640
—	—	1,200	—	—	—	1,700	—	—	1,000	—	6,900
—	—	—	—	—	1,800	3,025	1,975	—	—	—	18,800
—	—	—	1,425	—	—	—	275	—	—	—	3,500
—	—	—	400	—	760	—	—	—	—	—	4,660
—	—	—	800	—	—	—	—	—	—	—	2,400
—	—	—	1,200	—	—	—	1,400	—	—	—	3,400
—	1,000	—	—	—	—	—	—	3,400	—	—	7,000
—	—	—	—	—	300	—	—	—	1,000	—	2,100
—	—	—	2,800	—	7,700	—	—	—	5,100	—	38,800
—	—	—	4,225	—	—	7,300	—	—	—	—	24,525
—	—	1,350	—	—	—	1,300	—	840	—	—	5,740
—	—	—	5,800	—	5,700	—	2,800	—	1,800	—	39,300
—	—	—	—	—	1,900	—	—	875	—	—	7,775
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3,400
—	—	1,200	—	—	—	2,400	—	—	—	—	7,400
—	—	—	—	—	600	—	—	—	—	1,300	3,600
—	—	—	—	—	—	—	2,200	—	—	—	2,200
—	1,200	—	—	—	1,200	—	—	—	—	—	3,600
—	—	13,000	—	13,700	—	8,800	—	—	7,900	14,900	94,300
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,750
—	—	—	—	11,500	8,700	—	6,200	—	—	12,100	94,500
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	2,000	—	—	—	8,000
—	—	—	6,100	—	5,100	—	—	—	6,900	—	46,100
Yhteensä	2,200	24,800	39,750	25,200	79,210	28,925	39,650	7,205	23,700	51,485	698,675

mahtivat seminaarien harjoituskouluhin, lakkautettiin valtioavut kansakoululaitosta varten Heinolassa $\frac{2}{3}$, 1902, Kajaaniin kansakoululaitoksia varten ja 1902 on Sortavalakin saanut eri kansakoululaitoksensa. 1905 on se jätetty pois samaten kuin ei Helsinginkään venäläisen kansakoulun valtioapuja ole tähän luetteloon otettu. yhtä suuret kuin 1886 nautitut ja seuraavina vuosina saadut lisävaltioavut yhteensä, ja että summassa esiin-

c) Eri kaupunkien kansa-

	1889		1892		1895
	Menoja kaikkiaan Smk	Niihin saatu valtioapu Smk	Menoja kaikkiaan Smk	Niihin saatu valtioapu Smk	Menoja kaikkiaan Smk
Hamina	13,040: --	3,000: --	13,180: --	3,000: --	13,455: --
Hanko	16,085: 04	4,000: --	25,295: --	4,000: --	26,301: --
Heinola	5,240: --	1,000: --	8,820: --	1,000: --	7,474: --
Helsinki	292,710: 64	52,000: --	395,662: --	52,000: --	466,138: --
Hämeenlinna	20,646: 88	5,500: --	24,213: --	5,500: --	25,294: --
Iisalmi	--	--	7,620: --	1,640: --	8,297: --
Joensuu	8,502: 29	2,000: --	14,060: --	3,000: --	17,500: --
Kajaani	5,955: 15	1,400: --	6,751: --	1,400: --	7,224: --
Kaskinen	1,900: --	1,000: --	2,750: --	1,000: --	32,774: --
Kemi	3,036: 56	1,000: --	4,507: --	1,000: --	5,976: --
Kokkola	10,765: 85	1,800: --	11,490: --	1,800: --	12,052: --
Kotka	32,074: 42	6,000: --	42,967: --	8,000: --	49,001: --
Kristiinankpki	12,750: 10	3,000: --	13,292: --	3,000: --	16,434: --
Kuopio	32,720: 48	7,000: --	41,529: --	7,000: --	50,038: --
Käkisalmi	8,158: 72	1,000: --	7,535: --	1,800: --	19,450: --
Lappeenranta	10,162: 73	2,266: 67	11,448: --	2,683: --	13,501: --
Loviisa	7,380: 36	1,600: --	7,783: --	1,600: --	7,588: --
Maarianhamina	3,708: 95	800: --	4,575: --	800: --	5,575: --
Mikkeli	8,158: 84	1,600: --	10,123: --	2,200: --	13,737: --
Naantali	1,565: --	800: --	1,730: --	800: --	5,641: --
Nikolainkaupunki	55,195: 19	10,000: --	83,829: --	10,000: --	93,855: --
Oulu	49,183: 14	8,000: --	56,138: --	13,000: --	60,307: --
Pietarsaari	6,982: 60	1,600: --	8,260: --	1,600: --	10,083: --
Pori	67,891: 63	11,000: --	81,245: --	11,000: --	100,915: --
Porvoo	16,066: 23	3,900: --	19,863: --	3,900: --	23,359: --
Raabe	12,400: 83	3,000: --	14,754: --	3,400: --	15,327: --
Rauma	16,183: 31	3,800: --	19,370: --	3,800: --	21,506: --
Savonlinna	4,121: 71	1,000: --	4,214: --	1,000: --	6,570: --
Sortavala	--	--	--	--	--
Tammisaari	9,984: 82	1,200: --	10,534: --	1,200: --	14,068: --
Tampere	69,129: 18	10,000: --	125,354: --	20,000: --	162,325: --
Tornio	6,144: 08	1,750: --	10,337: --	1,750: --	12,211: --
Turku	153,276: 70	35,000: --	195,619: --	35,000: --	240,710: --
Uusikaarleby	1,975: 54	600: --	1,715: --	600: --	2,984: --
Uusikaupunki	18,716: 36	6,000: --	25,020: --	6,000: --	21,469: --
Viipuri	116,530: 60	20,000: --	164,631: --	28,000: --	166,201: --
Yhteensä	1,098,283: 93	213,616: 67	1,476,153: --	243,473: --	1,755,340: --

koulukustannukset.

	1898			1903		
	Niihin saatu valtioapu Smk	Menoja kaikkiaan Smk	Niihin saatu valtioapu Smk	Menoja kaikkiaan Smk	Niihin saatu valtioapu Smk	
	8,000: --	17,787: --	3,500: --	22,342: --	5,400: --	Hamina
	6,500: --	37,257: --	8,700: --	54,948: --	11,900: --	Hanko
	1,800: --	10,791: --	1,800: --	--	--	Heinola
	111,000: --	525,311: --	128,000: --	794,315: --	184,000: --	Helsinki
	5,500: --	29,719: --	7,200: --	39,485: --	9,600: --	Hämeenlinna
	2,290: --	8,644: --	2,290: --	11,785: --	2,950: --	Iisalmi
	3,000: --	22,376: --	5,000: --	29,543: --	6,900: --	Joensuu
	1,400: --	7,652: --	1,700: --	--	--	Kajaani
	1,600: --	6,280: --	1,600: --	11,788: --	2,400: --	Kaskinen
	1,000: --	14,532: --	2,650: --	26,518: --	4,350: --	Kemi
	1,800: --	13,152: --	1,800: --	16,921: --	3,600: --	Kokkola
	10,500: --	51,973: --	10,500: --	61,605: --	14,640: --	Kotka
	3,000: --	18,420: --	4,200: --	27,203: --	5,900: --	Kristiinankpki
	12,000: --	55,830: --	12,000: --	87,694: --	18,800: --	Kuopio
	1,800: --	13,204: --	3,554: --	15,242: --	3,867: --	Käkisalmi
	3,121: --	16,284: --	3,900: --	20,796: --	4,660: --	Lappeenranta
	1,600: --	10,018: --	1,600: --	11,487: --	2,400: --	Loviisa
	800: --	6,577: --	800: --	15,922: --	3,400: --	Maarianhamina
	2,600: --	17,557: --	3,600: --	34,012: --	7,000: --	Mikkeli
	1,675: --	3,355: --	1,680: --	8,791: --	2,274: --	Naantali
	23,200: --	114,447: --	26,000: --	167,565: --	33,700: --	Nikolainkpkki
	13,000: --	82,028: --	17,225: --	118,202: --	24,525: --	Oulu
	2,250: --	16,718: --	3,600: --	25,419: --	4,900: --	Pietarsaari
	23,200: --	117,961: --	29,000: --	159,549: --	37,500: --	Pori
	5,000: --	28,752: --	5,000: --	31,446: --	7,775: --	Porvoo
	3,400: --	15,068: --	3,400: --	12,010: --	3,400: --	Raabe
	3,800: --	23,646: --	5,000: --	31,376: --	7,400: --	Rauma
	1,640: --	8,110: --	1,700: --	12,435: --	2,240: --	Savonlinna
	--	--	--	9,144: --	2,200: --	Sortavala
	1,200: --	31,582: --	2,400: --	17,344: --	3,600: --	Tammisaari
	36,000: --	238,768: --	49,000: --	338,305: --	79,400: --	Tampere
	1,750: --	12,737: --	1,750: --	17,103: --	1,750: --	Tornio
	56,000: --	277,553: --	56,000: --	374,950: --	82,400: --	Turku
	600: --	3,271: --	600: --	--	--	Uusikaarleby
	6,120: --	39,879: --	6,000: --	31,111: --	8,000: --	Uusikaupunki
	28,000: --	178,583: --	34,100: --	229,654: --	39,200: --	Viipuri
	381,146: --	2,075,822: --	446,849: --	2,866,010: --	632,031: --	

3. Kaupunkikoulujen tarkastus.

Kansakoulujen paikallinen tarkastus on kaupungeissa kunnan valitseman kansakoulutarkastajan asia. Hänen tehtävänsä ja velvollisuutensa ovat yleisen kansakouluasetuksen puitteissa määritellyt kaupungin kansakoulujen ohjesääntöissä. Suuremmissa kaupungeissa on ollut erikoiset virkamiehet tässä toimessa, pienemmissä on tarkastajavirka ollut sivutoimena jollakin kansakoulujen piiritarkastajalla, oppikoulun opettajalla, papilla tai muulla sopivalla henkilöllä.

Valtion puolelta toimitettu tarkastus on rajoittunut siihen, minkä verran Koulutoimen ylihallituksen kansakouluosaston jäsenet ovat kerinneet tarkastusmatkoja kaupunkiin tehdä. Aikaisempina vuosina on tällaisia tarkastuksia tapahtunut verrattain harvoin ja ovat ne olleet lyhytaikaisia. Viimeisten 5—6 vuoden kuluessa (vuoteen 1905) ovat melkein kaikkien kaupunkien kansakoulut tulleet täten tarkastetuiksi. Kaupunkikansakoulujen tarkastuksia ovat toimitaneet:

1. Maarianhaminassa 24 ja 27 p. syyskuuta 1900 kansakoulutarkastaja Koulutoimen ylihallituksessa A. Haapanen.
2. Savonlinnassa 6—8 p. helmikuuta 1901 kansakoulutarkastaja Koulutoimen ylihallituksessa Y. K. Yrjö-Koskinen.
3. Kotkassa 9—13 p. syyskuuta 1901 tarkastaja A. Haapanen.
4. Turussa 30 p. lokakuuta—9 p. marraskuuta 1901 kansakoulujen ylitarkastaja G. Lönnbeck.
5. Raumalla 24—26 p. marraskuuta 1902 tarkastaja A. Haapanen.
6. Naantalissa 16 ja 17 p. joulukuuta 1902 tarkastaja A. Haapanen.
7. Käkisalmissa 21 ja 22 p. tammikuuta 1903 v. t. kansakoulutarkastaja Koulutoimen ylihallituksessa Hj. Basilier.
8. Torniossa 9 ja 10 p. helmikuuta 1903 tarkastaja A. Haapanen.
9. Kemissä 11 ja 12 p. helmikuuta 1903 tarkastaja A. Haapanen.
10. Porissa 2—7 p. maaliskuuta 1903 tarkastaja A. Haapanen.
11. Sortavalassa 13 ja 14 p. maaliskuuta 1903 tarkastaja Hj. Basilier.
12. Oulussa 8—12 p. joulukuuta 1903 tarkastaja Hj. Basilier.
13. Helsingissä 1—13 p. helmikuuta 1904 ylitirehtöörinapulainen W. Ta-waststjerna.
14. Kristiinassa 1 ja 2 p. maaliskuuta 1904 tarkastaja Hj. Basilier.
15. Kokkolassa 5—7 p. maaliskuuta 1904 tarkastaja Hj. Basilier.
16. Pietarsaareissa 9 ja 10 p. maaliskuuta 1904 tarkastaja Hj. Basilier.
17. Kaskisissa 19 p. maaliskuuta 1904 tarkastaja A. Haapanen.
18. Raahessa 12 ja 13 p. huhtikuuta 1904 tarkastaja A. Haapanen.
19. Haminassa 24—26 p. marraskuuta 1904 tarkastaja Hj. Basilier.

20. Loviisassa 28—30 p. marraskuuta 1904 tarkastaja Hj. Basilier.
21. Kuopiossa 9—14 p. helmikuuta 1905 tarkastaja Hj. Basilier.
22. Iisalmessa 16 ja 17 p. helmikuuta 1905 tarkastaja Hj. Basilier.
23. Tampereella 27 p. helmikuuta—11 p. maaliskuuta 1905 apulaistarkastaja Koulutoimen yllälyhallituksessa A. J. Törnqvist.
24. Uudessakaupungissa 14—18 p. maaliskuuta 1905 tarkastaja A. Haapanen.
25. Joensuussa 29 p. maaliskuuta—1 p. huhtikuuta 1905 tarkastaja Hj. Basilier.
26. Viipurissa 4—8 p. huhtikuuta 1905 tarkastaja A. J. Törnqvist.
27. Hangossa 2—5 p. toukokuuta 1905 tarkastaja A. Haapanen.
28. Mikkelissä 9—11 p. toukokuuta 1905 tarkastaja Hj. Basilier.
29. Lappeenrannassa 12 ja 13 p. toukokuuta 1905 tarkastaja Hj. Basilier.

III. Maaseudun kansakoulut.

1. Valmistava opetus.

Lasten-
opetus.

Valmistava opetus on edelleenkin ollut pääasiallisesti kotien ja kirkollisten kiertokoulujen asiana.

Armollisen julistuksen kautta 5 p:ltä elokuuta 1886 muutettiin kansakouluasetuksen 116 § siten, että ne kertomukset, joita seurakuntien papiston, lastenkoulujen valvojana, tuli sitä ennen vuosittain Koulutoimen ylihallituksen vahvistaman kaavan mukaan tehdä (vrt. Kirkollisasiuntoimituskunnan kirjettä 16 p:ltä helmikuuta 1886), ovat vain joka viides vuosi annettavat. Ylihallituksen ehdotuksesta suostui Senaatti 22 p. joulukuuta 1887 siihen, että nämä kertomukset saisi antaa seuraavan kerran vasta 1891, t. s. kohta sen jälkeen kun edellisen vuosikymmenen väkilukutaulut on tehty, ja sen jälkeen säännöllisesti joka viides vuosi.

Tämän mukaisesti onkin Ylihallitus julkaissut tilastollisia katsauksia Lastenopetukseen Suomen evankelisluterilaisissa ja kreikkalaisvenäläisissä seurakunnissa.

Lastenope-
tus kreikka-
laisvenäläi-
sissä maa-
seurakun-
nissa.

Lastenopetus kreikkalaisvenäläisissä maaseurakunnissa Suomessa oli yksityiskohtaisesti järjestetty armollisen asetuksen kautta 5 p:ltä maaliskuuta 1883: seurakuntien velvollisuus on perustaa tarpeen mukaan lastenkouluja ensimmäisen opetuksen antamista varten ja seurakunnan pastorin on Hengellisen Hallituksen johdolla Viipurissa valvottava, että opetusta näissä lastenkouluissa tarkoituksenmukaisesti toimitetaan.

Armollisessa kirjeessä 21 p:ltä huhtikuuta 1887 m. m. myönnettiin vuosittain 5,000 markkaa kymmenenä vuonna 1888 vuoden alusta lukien annettavaksi 200 tai enintään 300 markan suuruisina vuotuisina palkkionlisinä kunnollisille opettajille Viipurin ja Kuopion läänien kreikkalaisvenäläisissä lastenkouluissa ja armollisella kirjeellä 8 p:ltä helmikuuta 1898 uusittiin kymmeneksi vuodeksi tämä määräraha, korotettuna 10,000 markaksi.

Sittenkun Koulutoimen ylihallitus oli 22 p. marraskuuta 1887 antanut vaaditun lausunnon asiassa, määräsi Senaatti 20 p. tammikuuta 1888 lähemmin

sen tavan ja järjestyksen, jota oli noudatettava tämän määrärahan käyttämisessä ja suorittamisessa. Kansakoulutarkastajan oli kyllä tehtävä ehdotus, keiden näitä apurahoja tulisi saada, ja sentähden hankittava tieto opettajien taitavuudesta ammatissaan, mutta silti ei suinkaan omistettava itselleen sitä lastenkoulujen silmälläpito- ja valvontaoikeutta, joka kuuluu seurakunnan papistolle.

Kirkollisasiaintoimituskunnan kirjeessä 14 p:ltä joulukuuta 1892 on Senaatti määrännyt, että vuotuisen palkkionlisäyksen tästä määrarahasta voi korottaa aina 500 markkaan asti niille lastenkoulujen opettajille, jotka samalla asianomaisen seurakunnan määräyksestä ovat antaneet uskonnonopetusta sellaisen ylemmän kansakoulun kreikkalaisvenäläistä uskontoa tunnustaville oppilaille, jossa on luterilainen opettaja.

Armollisessa julistuksessa 10 p:ltä joulukuuta 1901, joka koskee erityisen tarkastajan asettamista niitä maalaiskansakouluja varten, joissa oppilaiden enemmistö kuuluu kreikkalaiskatoliseen uskontunnustukseen, säädettiin että tälle tarkastajalle on myöskin uskottava se toimi kreikkalaiskatolisten lastenkoulujen suhteen, joka siihen asti oli ollut Viipurin ja Kuopion läänin kansakoulujen piiritarkastajan velvollisuutena

Vaikka lastenkoulut täten ovatkin olleet kirkollisen valvonnan alaisia, on valtio kuitenkin avustanut opettajien valmistusta näihin kouluihin.

1877—1878 vuoden Valtiosäädtyt olivat, hyljäten esityksen seminaarin perustamisesta pikkukoulujen opettajia varten, myöntäneet seuraavaa suostuntakautta varten 10,000 markan suuruisen summan Koulutoimen ylihallituksen käytettäväksi palkkioina semmoisille kansakouluopettajille, jotka erinäistä opetusta antaen valmistavat opettajia pikkukoulujen palvelukseen, ja Ylihallitus oli kierto-kirjeellä 31 p:ltä lokakuuta 1879 antanut tarkkoja määräyksiä näiden valmistuskurssien järjestelystä; vuodesta 1883 alkaen on vuosirahasääntöön ollut otettuna 2,000 markan määräraha samaa tarkoitusta varten ja vuosittain on muutamia sellaisia valmistuskursseja toimeenpantu eri osissa maata.

Kun alkeisopetus kreikkalaisvenäläisissä seurakunnissa maan itäosissa oli näyttäytynyt epätyytyttäväksi m. m. kunnollisten opettajien puutteessa, käski Senaatti 4 p. helmikuuta 1887 Ylihallituksen tekemään ehdotuksen erityisen pedagogisen kurssin järjestämisestä Sortavalan seminaarin yhteyteen kreikkalaisvenäläisten lastenopettajien valmistamista varten. Kuultuaan seminaarin opettajiston mielipidettä asiassa lähetti Ylihallitus 22 p. seuraavaa huhtikuuta Senaattiin ehdotuksensa, joka hyväksyttiin 26 p. toukokuuta 1887. Sitä ennen oli Senaatin esityksestä jo 21 p. huhtikuuta 1887 annetulla armollisella kirjeellä myönnetty m. m. Sortavalan kansakouluopettajaseminaarin yhteyteen järjestet-

Opettajien
valmistus
kierto- ja
lasten-
kouluihin.

tävän väliaikaisen kurssin kustantamiseen kreikkalaisvenäläistä uskontoa olevain lastenopettajain valmistamista varten vuosittain viisituhatta markkaa kolmena vuonna. Aluksi oli oppilasluku tässä kurssissa määrätty vähintään kuudeksi ja korkeintaan kymmeneksi. Sittenmin 29 p. heinäkuuta 1889 annettiin suostumus siihen, että oppilaita sai ottaa aina viiteentoista asti.

27 p. maaliskuuta 1890 jatkettiin laitoksen valtioapua kolmeksi vuodeksi.

14 p. syyskuuta 1893 antoi Senaatti harjotuskoulunopettajille Abraham Pietikäiselle, K. W. Rauniolle ja Olga Carlstedtille luvan perustaa Sortavalan seminaarin yhteyteen laitoksen opettajien valmistamista varten Itä-Suomen evankelisluterilaisten seurakuntain lastenkouluihin ja myönsi sen kannattamiseksi 3,000 markan suuruisen vuotuisen apurahan kolmeksi vuodeksi lukien saman kuun 1 p:stä.

Kun Hengellinen Hallitus oli valittanut, ettei enää ole kurssinkäyneitä opettajia kreikkalaisvenäläisten seurakuntien lastenkouluihin ja kun Sortavalan seminaarin yhteyteen perustettu valmistuslaitos evankelisluterilaisia lastenkouluja varten yhä näytti tarpeen vaatimalta, vaati Senaatti 18 p. helmikuuta 1896 seminaarinjohtajan ja evankelisluterilaisen valmistuskurssin opettajien lausuntoa, voitaisiinko viimeainittuun kurssiin yhdistää kurssi kreikanuskoisten opettajien valmistamista varten. Puoltavat lausunnot saatuaan Ylihallituksen kirjeessä 21 p:ltä huhtikuuta 1896 teki Senaatti asiasta esityksen ja armollisessa kirjeessä 24 p:ltä syyskuuta 1896 säädettiin m. m., että Sortavalan seminaarissa viiden vuoden aikana, 1 p:stä syyskuuta 1896 lukien, pannaan toimeen kurseja opettajain ja opettajattarien valmistamista varten maan kreikkalaisvenäläisten ja evankelisluterilaisten seurakuntain lastenkouluja varten ja että näitä kurseja varten on maksettava mainittuna viiden vuoden aikana 6,000 markkaa vuodessa.

Laitoksen laajentaminen näyttäytyi välttämättömäksi jo seuraavan lukuvuoden alusta ja on sille sentähden myönnetty lisävaltioapuja: 20 p. elokuuta 1897 lukuvuodeksi 1897—1898 3,000 markkaa, 17 p. toukokuuta 1898 kumpaa-kin seuraavaa lukuvuotta varten 2,000 markkaa ja 6 p. maaliskuuta 1900 2,000 markkaa lukuvuodeksi 1900—1901.

28 p. marraskuuta 1901 myönnettiin jatkettu valtioapu 6,000 markkaa kolmeksi vuodeksi lukien 1 p:stä tammikuuta 1902 sekä ylimääräinen 2,000 markan apuraha syyslukukaudelta 1901.

Kun Suomen ja Viipurin arkkipiispa nosti kysymyksen erikoisesta kiertokouluopettajakurssista kreikkalaiskatolisia lastenopettajia varten, päätti Senaatti 20 p. toukokuuta 1904 esittää, että se valtioapu, 6,000 markkaa vuosittain, jota Sortavalan seminaarin yhteydessä oleva valmistuslaitos silloin nautti, olisi edelleenkin 1 p:stä tammikuuta 1905 maksettava toistaiseksi, korkeintaan viiden vuoden aikana, ehdolla että mainitut kurssit muodostetaan oppilaitokseksi yksinomaan evankelisluterilaisia lastenopettajia varten, sekä että Suomen ja Viipurin

arkkipiispalle myönnettäisiin oikeus panna toimeen Viipurin läänissä kursseja kreikkalaiskatolisia lastenopettajia varten ja palkkioksi näiden kurssien pitämisestä maksettaisiin tarpeen mukaan Suomen yleisistä varoista 6,000 markkaa vuosittain viiden vuoden aikana.

Tämä esitys saavutti armollisen suostumuksen 21 p. heinäkuuta 1904 ja annettiin asiasta armollinen määräys 22 p. marraskuuta 1904.

Sille kierto- ja pikkulastenkouluopettaja-seminaarille, jonka kansakouluopettaja J. H. Tuhkanen oli perustanut Hämeenlinnan kaupunkiin, vahvistettiin ohjesäännöt 5 p. maaliskuuta 1890. Ensimmäisen valtioavun, 3,000 markkaa vuodessa, sai laitos 14 p. lokakuuta 1891 viideksi vuodeksi. 24 p. syyskuuta 1896 korotettiin se 4,500 markaksi viiden vuoden ajaksi saman syyskuun 1 p:stä lukien ja 28 p. marraskuuta 1901 5,000 markaksi $\frac{1}{1}$ 1902— $\frac{1}{1}$ 1905; samalla myönnettiin ylimääräinen 1,250 markan valtioapu syyslukukaudelta 1901. 25 p. tammikuuta 1905 on laitokselle edelleen myönnetty 5,000 markan vuotuinen valtioapu kolmeksi vuodeksi.

3 p. toukokuuta 1898 annettiin kappalaiselle K. Brobergille y. m. luvalla ylläpitää Helsingin kaupungissa ruotsinkielistä yksityistä seminaaria opettajain valmistamista varten kiertokouluihin. Valtioapua on tämä laitos nauttinut 3,000 markkaa viitenä vuotena $\frac{1}{1}$ 1898— $\frac{1}{1}$ 1903 ja 3,500 markkaa seuraavina vuosina.

18 p. lokakuuta 1898 sai seminaarinlehtori N. Ojala y. m. luvan avata Jyväskylän kaupungissa oppilaitoksen yksivuotisella kurssilla oppilasten valmistamiseksi seminaariin pääsyä varten ja kiertokouluopettajain valmistamista varten. Laitoksen nauttima vuotuinen valtioapu on ollut 3,000 markkaa.

Kansakouluopettaja Kaarle Verkko sai 1 p. marraskuuta 1898 luvan perustaa Helsingin kaupunkiin oppilaitoksen oppilasten valmistamista varten kansakouluopettajaseminaareihin ja opettajain valmistamista varten kiertokouluihin. Samalla vahvisti Senaatti ohjesäännön ja opetuskaavan tätä oppilaitosta ja sen yhteyteen perustettua harjotuskoulua varten. Valtioapua on laitos nauttinut 3,000 markkaa kuutena vuonna $\frac{1}{1}$ 1899— $\frac{1}{1}$ 1905; 25 p. tammikuuta 1905 on vuotuinen valtioapu kolmeksi vuodeksi korotettu 4,000 markaksi. 25 p. elokuuta 1904 sai johtaja Verkko luvan Helsingin kaupunkiin perustaa kaksiluokkaisen pikkukouluopettajaseminaarin ja 26 p. toukokuuta 1904 oikeutti Senaatti hänen niin hyvin vuonna 1904 kuin myöskin seuraavina vuosina Helsingin kaupungissa kesäkuukausina toimeenpanemaan 4—6 viikkoa kestäviä oppikursseja toimessa olevia pikkulasten- ja kiertokouluopettajia varten.

Opettajakandidaatti Voldemar Müllerille myönnettiin 19 p. kesäkuuta 1902 oikeus Kotkan kaupunkiin perustaa valmistuslaitos pikkukouluopettajiksi aikovia ja seminaareihin pyrkiviä varten. Valtioapua on laitokselle myönnetty vasta 1906 vuoden alusta.

Kiertokouluopettajain kokouksia. Yleisiä pikku- ja kiertokouluopettajain kokouksia on pidetty Jyväskylässä heinäkuun alussa 1899 ja Helsingissä 30 p. kesäkuuta sekä 1 ja 2 p. heinäkuuta 1905.

Pikkulastenkoulu. Tärkeänä valmistavan opetuksen apuna ja täydentäjänä on ollut se pikkulastenkoulu, jota kansakouluasetuksen 124 §:n mukaan, sellaisena kuin se kuuluu armollisessa julistuksessa 11 p:ltä helmikuuta 1886, on pidettävä ylempää kansakoulussa kiireenä työaikana syksyllä ja keväällä etenkin niitä lapsia varten, jotka seuraavana syksynä aikovat pyrkiä ylempään kansakouluun.

Tämän pikkulastenkoulun järjestely on useita kertoja ollut yleisen käsittelyn alaisena.

Jo seitsemännessä yleisessä kansakoulukokouksessa 1887 kävivät mielihalut yleensä siihen suuntaan, että tässä pikkulastenkoulussa ei olisi varsinaista alkuopetusta annettava, vaan olisi se muodostettava valmistuskouluksi ylempään kansakouluun. Sentähden ehdotettiin, että sitä osaa lukuvuodesta, joka on käytetty pikkulastenkoulua varten, saisi käyttää ensimmäisen osaston yksinään opettamiseen syyslukukauden alussa.

Kolmannessa piiritarkastajakokouksessa 1894 valitettiin myöskin, että vanhemmat usein väärinkäyttävät pikkulastenkoulua, lähettäen sinne lapsia, jotka eivät tunne kirjaimiakaan, ja toivottiin että kaikki ne lapset, jotka syksyllä pyrkivät kansakouluun, säännöllisesti kävisivät senvuotista pikkulastenkoulua. Tätä koulua olisi mikäli mahdollista pidettävä yhteen jaksoon ja kehittyneimmissä oloissa olisi se muodostettava ylempään kansakoulun ensimmäiseksi vuosiosastoksi, joka alkaisi toimensa elokuun loppupuolella. Silloin jo lausuttiin myöskin toivomus, että Ylihallitus antaisi asiasta kiertokirjeen.

Neljäs piiritarkastajakokous 1899, ollen sitä mieltä, että näiden pikkulastenkoulujen toimintaan ja järjestelyyn ei ole vielä tarpeeksi huomiota luotu, lausui toivottavaksi, että niinpian kuin mahdollista laaditaan näille kouluille tarkka ohje lukuaikaan, kurssisiin ja toimintatapaan nähden.

Kiertokirjeellä 22 p:ltä toukokuuta 1900 onkin Koulutoimen ylihallitus sitten määrännyt, että kansakouluasetuksen 124 §:ssä säädetty pientenlastenkoulu on, mikäli mahdollista, pidettävä yhteen jaksoon syksyisin ja järjestettävä joko siten, että se suorastaan muodostetaan kansakoulun 1:ksi osastoksi, jota muutamina viikkoina syyslukukauden alussa opetetaan erikseen, tai, missä tämä ei vielä ole mahdollista, kuitenkin siten että se jaetaan kahteen toisistaan tarkasti erotettuun osastoon, ja että kaikki lapset, jotka jonakin syksynä aikovat ylempään kansakoulun 1:selle osastolle, vaaditaan ensin saapumaan samana syksynä pidettävän pientenlastenkoulun ylempälle osastolle.

Viidennessä piiritarkastajakokouksessa 1904 on asia vielä ollut pohdittavana. Kokous piti alkuopetuksen edistämiseksi suotavana ja kansakoulun asialle edullisena, että useampiopettajaisissa kouluissa pikkulastenkoulu toimii aina kaksiosastoisena ja useimmiten yksiopettajaisissakin, erittäinkin jos ylempään kansakoulun 1:lle osastolle aikovia on kovin vähän ja missä lasten alkuopetus ei ole tyydyttävällä kannalla.

Kauan on valitettu, että kansakoulun työ kärsii siitä, että se on pakotettu vastaanottamaan puutteellisen alkuopetuksen saaneita oppilaita. Kahdestoista yleinen kansakoulukokous 1902 ehdotti komitean asettamista tekemään ehdotuksen alkuopetuksen järjestämiseksi ja viidennessä piiritarkastajakokouksessa 1904 lausuttiin se toivomus, että Ylihallitus suvaitsi ryhtyä tarpeellisiin toimenpiteisiin, jotta säännöllinen ja sopivasti järjestetty alakansakoulu saataisiin toimeen kaikkialla maassamme suorittamaan sen alkutyön, jota yläkansakoulun toiminta edellyttää.

Koulutoimen ylihallitus teki 19 p. huhtikuuta 1905 esityksen komitean asettamisesta alkuopetuksen järjestämistä pohtimaan. Sitten onkin tämä komitea asetettu sekä on se laatinut seikkaperäisen ehdotuksen. Myöskin oppivelvollisuuskomitea on lausunut mielipiteensä samasta asiasta ja se armollinen esitys oppivelvollisuuslaiksi, jota odotetaan Eduskunnan käsiteltäväksi, käsittää myöskin alakansakoulun.

Alkuopetuksen uudelleen järjestäminen.

2. Toimenpiteitä kansakoulujen perustamisen edistämiseksi.

Oppi- tahi koulupakkokysymys oli meidänkin maassamme jo aikaisemmin ollut käsittelynalaisena eri muodoissa kolmannessa ja seitsemännessä yleisessä kansakoulukokouksessa v. 1875 ja 1887 sekä valtiopäivillä 1877—78 ja 1882 viemättä minkäänlaisiin tuloksiin. Samaten raukesi se valiokunnan kannatuksesta huolimatta 1888 vuoden valtiopäivillä.

Oppi- ja koulupakko.

1891 vuoden valtiopäivät hylkäsivät myöskin huomattavat anomusehdotukset maalaiskunnille pantavasta pakosta perustaa korkeampia kansakouluja, mutta anoivat niiden anomusehdotusten johdosta, jotka tarkoittivat vapaaehtoisien sivistysharrastuksen edistämistä kunnissa, että Keisarillinen Majesteetti ensikokoontuville valtiopäiville suvaitsi antaa armollisen esityksen sellaisesta muutoksesta 6 p. helmikuuta 1865 annettuun, kunnallishallitusta maalla koskevaan armolliseen asetukseen, että yksityiset henkilöt ja kyläkunnat saisivat

oikeuden kunnan suostumuksesta riippumatta muodostaa erityisiä koulupiirejä, ja niin tehdessään pääsisivät suorittamasta maksuja niille kouluille, joita eivät saata hyväkseen käyttää, mutta sitävastoin olisivat osalliset niihin rahastoihin, jotka ovat kunnan yhteisiä kansakoulutarkoituksia varten määrättyt.

Senaatissa valmisteltiin v. 1893 esitysehdotusta koulu- ja oppivelvollisuuden toimeenpanosta maassamme, mutta Keisarillinen Majesteetti suvaitsi jättää sen huomioon ottamatta. Saman vuoden yhdeksännessä yleisessä kansakoulu-kokouksessa Jyväskylässä kannatettiin sitä mielipidettä, että yleinen oppivelvollisuus olisi saatava aikaan niin pian kuin mahdollista yleisen säätylain nojalla, ja hyväksyttiin jotenkin samansuuntaiset ponnet kuin oli ollut äsken mainitussa Senaatin ehdotuksessa.

Samoihin aikoihin valmistelivat yksityiset asianharrastajat perusteellisesti oppivelvollisuuskysymystä seuraavan vuoden valtiopäiviä varten. Kaikille säädyille jätettiinkin silloin täydelliset esitysehdotukset yleisen oppi- ja kouluvelvollisuuden säätämiseksi, mutta säädyissä herätti oppivelvollisuuden säätäminen tälläkin kertaa voimakasta vastustusta. Sen sijaan yhtyivät säädyt pitkien neuvottelujen ja sovittelujen jälkeen anomaan, että ensi kokountuville säädyille annettaisiin armollinen esitys asetukseksi, joka tarkoittaa kansakoulujen perustamisen edistämistä maalaiskunnissa seuraavien perusteiden mukaan:

että jokainen maalaiskunta velvoitettaisiin jakamaan alueensa paikallisten olojen mukaan siten sovitettuihin koulupiireihin, että, kun koulu on joka piiriin perustettu, mahdollisuuden mukaan kaikki kouluikäiset lapset, jotka eivät muuten saa vastaavaa tahi laveampaa sivistystä, olisivat tilaisuudessa nauttia kansakouluopetusta; sekä

että jokainen maalaiskunta velvoitettaisiin perustamaan niin monta kansakoulua, ettei kouluun ilmoitettuja lapsia estetä tilan puutteesta niihin pääsemästä.

Tämä säätyanomus johti toivottuun tulokseen. 1897 vuoden valtiopäiville saatiin anomuksen mukainen armollinen esitys, joka pääkohdiltaan hyväksyttiin ja ilmestyi sittemmin hyväksytyine muutoksineen armollisena asetuksena 24 p:ltä toukokuuta 1898 ylempien kansakoulujen perustamisen edistämiseksi Suomen maalaiskunnissa.

Vaikka tämän piirijakoasetuksen 5 §:n mukaan kuntien piirijaostaan tekemät päätökset olivat kolmen vuoden kuluessa alistettavat kuvernöörin tarkastettaviksi, niin ovat valitukset hidastuttaneet piirijakojen vahvistuksia, niin että vielä 1 p. marraskuuta 1904 oli 52 kunnan piirijako lopullisesti vahvistamatta, kuten seuraavat Koulutoimen ylihallituksen keräämät tiedot siltä päivältä osottavat.

L ä ä n i	Kuntia, joissa piirijako oli		Koulupiirejä			
	vahvis- tettu	suunni- teltu	vahvis- tettu	suunni- teltu	yhteensä	niistä il- man kou- lua
Uudenmaan	36	2	277	25	302	47
Turun ja Porin	110	12	511	47	558	206
Hämeen	47	2	330	18	348	83
Viipurin	44	8	479	50	529	188
Mikkelin	18	8	148	50	198	71
Kuopion	31	1	393	11	404	152
Vaasan	65	18	399	105	504	162
Oulun	67	1	360	5	365	186
Yhteensä	418	52	2,897	311	3,208	1,095

Tämä piirijakoasetus, joka myöskin sisälsi koulujen perustamisvelvollisuuden, oli tärkeä askel kansakoulun vastaiseen kehitykseen nähden. Pian kuitenkin huomattiin, että suuri määrä lapsia kasvoi edelleenkin ilman kansakouluopetusta, vaikka kouluja oli kotien läheisyydessä. Oppivelvollisuuslain välttämättömyys alkoi selvetä. Kolmastoista yleinen kansakoulukokous Tampereella asettui taas kannattamaan oppivelvollisuuden, joskin aluksi alueellisen, säätämistä ja lausui toivomuksensa komitean asettamisesta valmistamaan ehdotusta oppivelvollisuuslaiksi.

Sittemmin on oppivelvollisuuskomitea laatinut ehdotuksensa ja odotellaan armollista esitystä oppivelvollisuuslaiksi Eduskunnan käsiteltäväksi.

1888 vuoden valtiopäivillä esitti yleinen valitusvaliokunta, puoltaessaan koulujen perustamisvelvollisuuden säätämistä, myöskin anottavaksi, että Keisarillinen Majesteetti edullisia lainoja myöntämällä suostuisi auttamaan köyhimpiä kuntia kansakouluhuoneiden rakentamisessa. Ehdotus tosin hyljättiin kaikissa säädyissä, mutta alettiin valtiorahaston lainausrahastosta kuitenkin sen jälkeen lainoja myöntämään kansakoulurakennuksia varten.

Rakennus-
lainoja.

1897 vuoden säädöt, jotka hyväksyivät piirijakoasetuksen ja kansakoulujen perustamisvelvollisuuden, anoivat myöskin, että valtiovaroista myönnettäisiin maalaiskunnille kansakoulurakennuksia varten kuoletuslainoja, korkeintaan 50 vuoden kuoletusajaksi ja enintään 3% korkoa vastaan. Tämä anomus sai aikaan armollisen julistuksen 11 piltä huhtikuuta 1899 lainain myöntämisestä valtiovaraston lainausrahastosta maalaiskunnille kansakoulurakennuksia varten. Lähempiä määräyksiä näiden lainain antamisesta on Valtiovaraintoimituskunnan kirjeessä samalta päivältä.

Ylimääräisiä 1880-luvun keski- ja loppupuolella myönnettiin muutamille kunnille maan raha-apuja. pohjois- ja itäosissa ylimääräisiä apulisia yleisistä varoista osittain kankoulujen perustamista ja kouluhuoneustojen rakentamista varten, osittain opettajiston palkkaamiseksi ja koulujen ylläpitämiseksi muussakin suhteessa. Nämäkin apurahat, samaten kuin jokunen Elis Holmin hätäapurahastosta myönnetty rahamäärä, ovat otetut myöhemmin esitettävään luetteloon.

Määrärahat Senaatti teki 1 p. huhtikuuta 1890 alamaisen esityksen, että 15,000 markan vuotuinen rahamäärä 1891 vuoden alusta otettaisiin vuosirahasääntöön koulujen perustamista ja ylläpitämiseksi maan pohjoisimmissa ja harvimmassa asutuissa seuduissa. Tämä esitys saavutti 14 p. seuraavaa lokakuuta pitoa varten armollisen hyväksymisen ainoastaan siinä suhteessa, että rahamäärä myönnettiin maan pohjoisimmissa ja harvimmassa asutuissa osissa. vuodeksi 1891, jonka jälkeen Senaatin tuli tehdä uusi esitys asiassa. Näiden rahain käyttämisestä antoi Koulutoimen ylihallitus Senaatin vaatimuksesta seikkaperäisen ehdotuksen 9 p. lokakuuta 1891.

23 p. maaliskuuta 1892 alisti Senaatti myönnettäväksi a) 30,000 markkaa ylempään kansakoulujen perustamista varten maan pohjoisimpiin osiin ja etenkin vakinaisten kansakoulujen asettamiseksi Inarin, Muonioniskan ja Kuolajärven seurakuntiin, Sirkan, Könkään ja Tepaston kyläin piiriin Kittilän seurakuntaa sekä Posion kylän piiriin Kuusamon kuntaa; sekä b) vuotuisen 5,000 markan rahamäärän näiden ynnä Kuusamon kuntaan kuuluvain Tava- ja Paanajärven sekä Vasaraperän piirin kansakoulujen, sen kiertokoulun, jonka viimeksi mainittu kunta oli päättänyt perustaa Poussun, Lämsän ja Alakitkan kyliin sekä Heikkilän kylän länsiosaan, kuin myöskin Kuhmoniemen kunnassa olevain Lentiiran ja Katerma-Vieksin piirin koulujen kunnossapitoa varten, maksettavaksi aluksi kymmenen vuoden aikana siitä kun kukin koulu alkaa toimintansa. Senaatin esitys saavutti armollisen suostumuksen 3 p. syyskuuta 1892 ja saamansa valtuutuksen nojalla määräsi Senaatti, että viime mainittu määräraha on käytettävä osaksi sen apurahan lisäämiseksi, joka suostuntavaroista asetuksenmukaisesti maksetaan opettajien palkkaamiseen, osaksi näissä kouluissa käyvien oppilaiden elatukseen.

Kun nämä määrärahat eivät riittäneet kaikkiin hyvin perusteltuihin anomuksiin, katsoi Senaatti uusia määrärahoja tarpeen vaatimiksi.

Senaatin alamainen esitys 17 piltä joulukuuta 1896 tilapäisen 30,000 markan määrärahan myöntämisestä ylempien kansakoulujen perustamiseksi ja omien kouluhuoneiden rakentamiseksi maan pohjoisimmissa ja harvimmassa asutuissa osissa saavutti armollisen hyväksymisen 22 p. toukokuuta 1897.

21 p. toukokuuta 1895 teki Senaatti esityksen, että vuotuinen 5,000 markan määräraha saataisiin aluksi kymmenen vuoden ajaksi 1896 vuoden alusta lukien ottaa vuosirahasääntöön ylempien kansakoulujen ylläpitämiseksi maan köyhimmässä ja harvimmassa asutuissa osissa. Esityksen hyväksymisestä annet-

tiin armollinen kirje 12 p. marraskuuta 1895. Kun tämä määräraha vuosien kuluessa on näyttäytynyt riittämättömäksi, on se korotettu armollisissa kirjeissä 1 p. syyskuuta 1897 10,000 markaksi 1898 vuoden alusta, 19 p. syyskuuta 1899 15,000:ksi lukien 1900 vuoden alusta ja 11 p. syyskuuta 1902 20,000 markaksi seuraavan kalenterivuoden alusta lukien. 25 p. tammikuuta 1905 on tämä määräraha kolmeksi seuraavaksi vuodeksi määrätty 25,000 markaksi.

Jo 1885 vuoden valtiosäädyt olivat myöntäneet 10,000 markkaa kansakoulujen perustamiseksi Salmin, Suojärven ja Korpiselän kuntiin. V. 1888 määräsivät valtiopäivät kansakouluhuoneustojen rakentamiseksi ja kansakoulukirjastojen toimittamiseksi Salmin kihlakuntaan 22,500 markkaa.

Säätyjen myöntämät määrarahat kansakoulurakennuksia varten.

Seuraavat valtiopäivät ovat säännöllisesti myöntäneet suostuntavaroista määrärahoja kansakoulutalojen rakentamista varten:

v. 1891 suostuntakaudeksi 1892—1804	Smk. 90,000: —
» 1894 » 1895—1897	» 90,000: —
» 1897 » 1898—1900	» 150,000: —
» 1900 » 1901—1904	» 280,000: —
» 1904—05 vuodeksi 1905	» 150,000: —

Niiden suurien kustannusten helpottamiseksi, joita kansakoulutalojen rakentaminen kunnille tuottaa, on myöskin ruunun metsistä määrättyillä ehdoilla myönnetty koulurakennuksiin ilmaiseksi hirsistä etupäässä keloja ja tuulenkaatamia. Yksityiskohtaiset tiedot näistä hirsilahjoista samaten kuin kaikkien edellämainittujen raha-apujen jakamisesta antaa seuraava

Rakennushirsistä.

Luettelo kansakoulujen rakentamista ja ylläpitoa varten myönnettyistä avuista.

Alajärvi: $\frac{11}{5}$ 98 Möksyn piiri 2,000: —; $\frac{3}{5}$ 99 1,000: —; $\frac{23}{10}$ 03 Kurejoen Ylikylän koulua varten 820 rakennus- ja sahatukkipuuta.
 Alatornio: $\frac{11}{5}$ 98 Arpelan ja Alatornion piiri 1,500: — sekä Ala- ja Ylivojakalan piiri 1,500: —; $\frac{11}{10}$ 97 ($\frac{29}{6}$ 98) Arpelan koulua varten rakennuspuut.
 Alaveteli: $\frac{2}{4}$ 01 1,000: —.
 Alavus: $\frac{6}{9}$ 05 Sapsalammin koulua varten 600 rakennuspuuta.
 Angelniemi: $\frac{22}{5}$ 02 kahta koulua varten 4,000: —.
 Anjala: $\frac{23}{5}$ 00 kolmea kansakoulua varten 3,000: —.
 Artjärvi: $\frac{17}{12}$ 01 kahta koulua varten 2,000: —.
 Asikkala: $\frac{29}{3}$ 05 viiden koulutalon laudoittamista varten yhteensä 500: —.
 Askainen: $\frac{21}{5}$ 95 mannerpiiri 1,000: — ja saaristopiiri 1,000: —.
 Bergö: $\frac{23}{5}$ 00 3,000: —.

- Brändö: $\frac{9}{5}$ 93 Lapon k. 1,500: —; $\frac{3}{5}$ 99 Jurmon piiri 2,000: —; $\frac{2}{4}$ 01 1,200: —; $\frac{24}{5}$ 05 Jurmon piirin opettajattaren palkkaamiseksi vuosina 1905—1907 150: —; $\frac{29}{3}$ 05 Jurmon piirille korjaus- y. m. töitä varten 1,000: —.
- Elimäki: $\frac{26}{1}$ 04 kolmea koulua varten 3,000: —.
- Eno: $\frac{22}{5}$ 03 kolmea koulua varten 3,000: —.
- Enonkoski: $\frac{21}{5}$ 95 2,000: —.
- Enontekiäinen: $\frac{21}{6}$ 88 talon ostoa y. m. varten 3,800: —; $\frac{21}{5}$ 90 2,021: 80; $\frac{11}{6}$ 91 4,000: —; $\frac{19}{5}$ 92 1,160: —; $\frac{21}{6}$ 98 korjaus- ja täydennystöitä varten 2,000: —; $\frac{18}{10}$ 98 opettajan ja käsityöopettajattaren palkkaamiseksi 300: — + 100: — sekä varattomien oppilaiden ylläpidoksi 800: — 1905 vuoden loppuun; $\frac{23}{2}$ 04 opettajan palkkaamiseksi ennen myönnetyn lisäksi 250: — ($\frac{1}{1}$ 03— $\frac{1}{1}$ 06); $\frac{24}{5}$ 05 myönnetty vuosiksi 1906 ja 1907: opettajalle 550: —, käsityöopettajattarelle 100: — ja varattomien oppilasten elatukseen 800: —.
- Euran k.: $\frac{29}{3}$ 05 Suurilan koulun rakentamista varten 1,000: —.
- Evijärvi: $\frac{18}{8}$ 92 1,000: —.
- Finby: $\frac{2}{4}$ 01 kahta koulua varten 3,000: —; $\frac{22}{5}$ 02 1,000: —.
- Hailuoto: $\frac{12}{10}$ 92 200: —; $\frac{11}{5}$ 98 2,000: —.
- Halsua: $\frac{18}{1}$ 93 3,000: — ja rakennuspuut; $\frac{9}{12}$ 02 korjaustöitä varten 1,000: —.
- Hankasalmi: $\frac{9}{5}$ 93 1,500: —; $\frac{3}{5}$ 99 kahta koulua varten 3,000: —.
- Hartola: $\frac{11}{5}$ 98 Joutsjärven piiri 1,000: —; $\frac{17}{12}$ 01 Nipulin piiri 2,000: —; $\frac{9}{12}$ 02 Putkijärven piiri 2,000: —; $\frac{29}{3}$ 05 Kalho-Pohjolan koulun rakentamista varten 2,000: —.
- Haukipudas: $\frac{11}{5}$ 98 kolmea koulua varten 3,000: —.
- Heinjoki: $\frac{29}{3}$ 05 Kopralan ja Ristseppälän koulurakennuksia varten yhteensä 2,000: —.
- Heinolan maas.: $\frac{11}{5}$ 98 Jyrängön piiri 1,000: —.
- Heinävesi: $\frac{21}{5}$ 95 Petruman piiri 1,500: —; $\frac{3}{5}$ 99 kahta koulua varten 3,500: —.
- Hiitola: $\frac{21}{5}$ 95 Ilmes 1,500: —; $\frac{2}{4}$ 01 2,000: —.
- Hiittinen: $\frac{25}{4}$ 93 1,000: —; $\frac{3}{5}$ 99 1,000: —; $\frac{17}{12}$ 02 Högsårin piiri 1,500: —.
- Hinnerjoki: $\frac{17}{12}$ 95 1,500: —.
- Honkilahti: $\frac{26}{1}$ 04 Löyttylän piiri 1,500: —.
- Houtskari: $\frac{8}{2}$ 94 Björkö ja Munsala 1,500: —; Kyrklandet y. m. kylät 1,500: —; $\frac{2}{4}$ 01 3,000: — ja Mossala-Björkön sekä Näsbyn molemmat piirit yhteensä 1,500: —.
- Hyrynsalmi: $\frac{28}{2}$ 93 1,500: — ja $\frac{21}{3}$ 93 500: — sekä hätäapukomitealta 3,000: —; $\frac{11}{10}$ 99 opettajan palkkaamiseksi 200: — ($\frac{1}{8}$ 99— $\frac{1}{1}$ 06); $\frac{24}{5}$ 05 jatkettu edellisistä vuosiksi 1906 ja 1907.
- Hämeenkyrö: $\frac{29}{4}$ 01 seitsemää koulua varten korkeintaan 5,000 hirsipuuta.
- Ii: $\frac{11}{4}$ 93 400: —; $\frac{11}{5}$ 98 1,000: —.
- Iisalmi: $\frac{11}{5}$ 98 Haapajärven piiri 300: — ja Nissilän piiri 1,000: —.

- Ikaalinen: $\frac{2}{10}$ 00 Luhalahden koululle tarvittavat rakennuspuut.
- Ilomantsi: $\frac{8}{4}$ 05 Öllölän, Sonkajan ja Möhkön kouluja varten, kutakin 600: — ja Kirkonkylän koulun käsityöhuonetta varten 400 rakennuspuuta.
- Impilahti ja Kitelä: $\frac{21}{4}$ 87 600: — (Kitelä); $\frac{22}{1}$ 91 800: —; $\frac{8}{11}$ 92 4,000: —; $\frac{26}{1}$ 04 neljää koulua varten 6,000: —; $\frac{23}{10}$ 03 Kokkoselän-Räkälän, Kerisyryjän, Koirinojan ja Syskyjärven-Ruokojärven kouluja varten 4,000 rakennushirttä.
- Inari: $\frac{7}{4}$ 93 Kyrön koulua varten rakennuspuut ja 6,000: — sekä hätäapukomitealta 2,000: —; $\frac{7}{4}$ 93 1,200: — (10 v.); $\frac{21}{6}$ 97 koulurakennuksia varten Muddusjärven (kirkon) kylään 9,300: —; $\frac{21}{6}$ 97 opettajattaren palkkaamiseksi kirkon luona olevaan kouluun 400: — sekä varattomien oppilaiden ylläpidoksi kuin myöskin valaistusta ja opetustarpeita varten 800: — 1905 vuoden loppuun; $\frac{26}{1}$ 04 veistohuonetta varten 3,300: —; $\frac{29}{5}$ 01 Kirkonkylän koulun rakennuksia varten lisäksi 12,000: — tilintekovelvollisuutta vastaan ja ehdolla että kunta omalla kustannuksellaan pitää rakennukset hyvässä kunnossa; $\frac{23}{2}$ 04 naiskäsitöiden opettajattaren palkkaamiseksi vuosina 1903—05 100: — ja oppilaskodin ylläpidoksi 1,000: — $\frac{1}{9}$ 03— $\frac{1}{1}$ 06; $\frac{24}{5}$ 05 vuosiksi 1906 ja 1907: opettajattarelle 400: —, käsitöiden opettajalle 75: —, oppilaskodin ylläpitämiseksi 1,500: — ja valaistusta, opetusvälineiden täydentämistä sekä koulukaluston korjaamista varten 300: —; $\frac{9}{4}$ 00 Kyrön koulua varten, joka on palanut, uudelleen rakennuspuut.
- Iniö: $\frac{17}{12}$ 95 2,000: —; $\frac{11}{5}$ 98 käsityöhuonetta varten 500: —; $\frac{9}{12}$ 02 korjaustöitä varten 500: —; $\frac{23}{2}$ 04 opettajan palkkaamiseksi vuosina 1903 ja 1904 200: —, joka $\frac{24}{5}$ 05 uusittiin vuoden 1907 loppuun.
- Isojoki: $\frac{11}{5}$ 98 kunta ja Vesijärven piiri yhteisesti kolmea koulua varten 3,000: —.
- Jaala: $\frac{2}{4}$ 01 Huhdasjärven piiri 2,000: —.
- Jalasjärvi: $\frac{21}{1}$ 05 Ilvesjoen ja Keskipylän kouluja varten yhteensä 1,200 rakennushirttä.
- Jepua: $\frac{28}{2}$ 93 1,000: —.
- Johannes: $\frac{2}{4}$ 01 1,000: —.
- Joutsa: $\frac{11}{5}$ 98 1,500: —.
- Juuka: $\frac{11}{5}$ 98 Ahmovaaran piiri 1,500: —; $\frac{15}{4}$ 04 Vuokon piiri 1,000 rakennuspuuta.
- Jyväskylän maas.: $\frac{3}{5}$ 99 Toivakan piiri 1,000: —; $\frac{24}{8}$ 98 Toivakan piiri 1,000 rakennuspuuta; $\frac{26}{11}$ 00 neljää koulua varten 4,000 rakennuspuuta.
- Jämijärvi: $\frac{29}{3}$ 05 käsityöhuoneen rakentamista varten 500: —.
- Jämsä: $\frac{21}{10}$ 01 Partalan ja Vekkulan kouluja varten 1,300 rakennuspuuta; $\frac{10}{2}$ 05 Alhon, Porkkalan eli Havun, Herajärven, Edesniemen ja Jämsänkosken kouluja varten 2,500 rakennushirttä ja 500 sahatukkia.
- Jäppilä: $\frac{2}{3}$ 92 1,500: —; $\frac{29}{3}$ 05 käsityöhuoneen rakentamista varten 500: —.

- Kaarina: $\frac{23}{5}$ 00 1,000: —.
- Kaavi: $\frac{9}{12}$ 02 Kortteisen piiri 2,000: —.
- Kajaanin p.: $\frac{8}{2}$ 94 1,500: —; hatäapukomitealta 5,000: —.
- Kalajoki: $\frac{13}{11}$ 03 Metsäkylän koulua varten 600 rakennuspuuta.
- Kangaslampi: $\frac{9}{12}$ 02 Kirkonkylän ja Harjurannan piirit yhteensä 2,000: —.
- Kangasniemi: $\frac{3}{5}$ 99 kahta koulua varten 2,000: —.
- Kankaanpää: $\frac{29}{3}$ 05 Kirkonkylän koulun saunaa ja kellaria varten 500: —, Vihteljärven koulurakennusta varten 1,000: — sekä Venesjärven koulun kaivoa ja kellaria varten 500: —; $\frac{20}{11}$ 99 Venesjärven koulua varten tarpeellinen määrä rakennuspuuta; $\frac{16}{3}$ 03 Vihteljärven koulun lisärakennusta varten 850 hirsi- ja 150 pienempää puuta.
- Kannus: $\frac{11}{5}$ 98 Matkalammin-Märsyn piiri 1,200: —, Matkalammin-Perälahden piiri 1,200: — ja Hanhinevan piiri 1,000: —.
- Karjala: $\frac{11}{5}$ 98 1,500: —.
- Karstula: $\frac{12}{10}$ 92 Kyyjärven kylä 400: — ja $\frac{21}{5}$ 95 1,000: —; $\frac{23}{5}$ 00 Kimingin piiri 1,000: —; $\frac{2}{4}$ 01 1,000: —; $\frac{2}{4}$ 01 Vahangan piiri 1,000: —; $\frac{17}{12}$ 01 Vastingin piiri 1,000: —; $\frac{9}{12}$ 02 Paja-ahon, Kangasahon ja Saunamäen piirit yhteensä 3,000: —; $\frac{20}{11}$ 99 Kimingin piiri 1,000 kuivaa honkaa ja keloja; $\frac{25}{2}$ 01 Paja-ahon koulua varten 500 rakennuspuuta; $\frac{19}{7}$ 01 1,000 rakennuspuuta Vahangan koulua varten; $\frac{14}{4}$ 02 Saunamäen koulua varten 700 rakennushirttä ja 300 sahapuuta sekä Vastingin koulua varten 600 keloja, 100 tuoretta puuta sekä tarpeellinen määrä rämemäntyjä; $\frac{22}{4}$ 04 Kyyjärven koulun vuoraamista varten 200 sahapuuta.
- Karttula: $\frac{11}{5}$ 98 Airakselan piiri 1,000: —.
- Karunki: $\frac{22}{3}$ 93 rakennuspuut ja 1,500: — sekä $\frac{25}{4}$ 93 1,500: —.
- Kaustinen: $\frac{21}{5}$ 95 Köyhäjoen piiri 1,500: — sekä Metsäkylän ja Vintturin piiri 1,500: —; $\frac{23}{5}$ 00 Nikulan piiri 1,500: —; $\frac{2}{4}$ 01 Köyhäjoen piiri 1,000: —.
- Keitele: $\frac{21}{5}$ 95 Sulkavajärven ja Hannulan piirit yhteensä 3,000: —.
- Kemin p.: $\frac{1}{4}$ 01 Alapaakkolan koulua varten 400 tukkipuuta.
- Kemijärvi: $\frac{23}{2}$ 04 Kirkonkylän opettajan ja apuopettajattaren palkkaamiseksi vuosina 1903 ja 1904, kummallekin 200: —; $\frac{24}{5}$ 05 uudistettiin edellä mainitut avut vuosiksi 1905, 1906 ja 1907.
- Kerimäki: $\frac{8}{2}$ 94 Vaaran ja Susiniemen kylät 1,500: —; $\frac{17}{12}$ 01 kahta koulua varten 2,000: —.
- Kestilä: $\frac{21}{5}$ 95 1,000: —.
- Keuru: $\frac{29}{1}$ 04 kahta Mäntän koulua sekä Häkkisen koulua varten yhteensä korkeintaan 2,400 rakennuspuuta.
- Kiihtelysvaara: $\frac{2}{4}$ 01 3,000: —; $\frac{9}{12}$ 02 Oskolan piiri 1,500: —; $\frac{22}{5}$ 03 1,500: —.
- Kiikoinen: $\frac{25}{4}$ 93 1,500: —.
- Kirkkonummi: $\frac{8}{2}$ 94 Porkkalan saaristo 1,500: —.

Kirvu: $\frac{21}{5}$ 95 Yläkuunun piiri 1,500: —; $\frac{3}{5}$ 99 neljää koulua varten 1,500: —.
Kitelä: katso Impilahti.

Kittilä: $\frac{23}{3}$ 86 Kenraalikuvernööriltä Lapinmaan rahastosta 1,400: —; $\frac{28}{8}$ 89 300 markan vuotuinen lisäapuraha opettajattaren palkkaamiseksi; $\frac{22}{11}$ 92 Kōnkään y. m. kylien koulua varten rakennuspuut ja 6,000: — sekä 200: — (10 v.); $\frac{21}{6}$ 97 Alakylän koulurakennuksia varten 6,000: —; $\frac{9}{10}$ 00 Kōnkään koulun opettajan palkkaamiseksi 600: — (siihen luettuna ennen myönnetty 200: —), naiskäsityön opettajattarelle 25: —, oppilaiden vaatetus- ja elatusavuksi 400: — 1905 vuoden loppuun sekä 300: — muuttoavuksi jokaiselle miesopettajalle, joka saa koulussa vakinaisen viran, samoin 1905 vuoden loppuun; $\frac{23}{2}$ 04 Kittilän kirkonkylän koulun opettajattaren palkkaamiseksi 200: — vuosina 1903 ja 1904; $\frac{23}{2}$ 04 Alakylän opettajan ja naiskäsitöiden opettajattaren palkkaamiseksi vuosina 1903 ja 1904 400: — + 100: —; $\frac{24}{5}$ 05 myönnetty vuosiksi 1906 ja 1907 Kōnkään kylän koululle: opettajalle 500 —, käsityönopettajattarelle 25: — ja köyhäin oppilaiden vaatetus- ja elatusavuksi 600: —, sekä Alakylän koululle vuosiksi 1905, 1906 ja 1907: opettajalle 400: — ja käsityönopettajattarelle 75: —; $\frac{7}{8}$ 01 Kirkonkylän koulun veistohuonetta varten 120 rakennuspuuta.

Kiuruvesi: $\frac{29}{3}$ 05 Ruutanen, Luupuveden ja Koivujärven koulutaloja varten, kullekin 2,000: —.

Kivennapa: $\frac{25}{5}$ 95 Raivolan piiri 1,500: —; $\frac{17}{12}$ 95 Joutselkä 2,000: —; $\frac{11}{5}$ 98 Kuokkalan piiri 1,500: — ja Kekrolan piiri 1,500: —; $\frac{2}{4}$ 01 Karvolan piiri 2,500: —; $\frac{17}{12}$ 01 2,000: — $\frac{22}{5}$ 02 Pamppalan piiri 2,000: —; $\frac{22}{5}$ 05 Ahjärven ja Riihisyrjän piirit yhteensä 2,000: — ja Lipolan piiri 1,500: —; $\frac{9}{12}$ 02 Kirkonkylän piiri 2,000: — ja Kausalan piiri 2,000: —; $\frac{22}{5}$ 03 Kuokkalan piiri 1,000: —; $\frac{9}{10}$ 00 Kuokkalan ja Joutselän koulun opettajan ja opettajattaren palkkaamiseksi kunkin neljän 200: — ($\frac{1}{8}$ 00— $\frac{1}{1}$ 06); $\frac{23}{2}$ 04 Terijoen ja Raivolan piirien opettajain ja opettajattarien palkkaamiseksi, kullekin neljälle 200: — vuosina 1903 ja 1904; $\frac{24}{5}$ 05 Terijoen koulun mies- ja kahden naisopettajan palkkaamiseksi vuosina 1905—1907 200: —; $\frac{29}{11}$ 05 Joutselän, Kuokkalan ja Raivolan koulujen sekä opettajalle että opettajattarelle vuosiksi 1906 ja 1907 200: —.

Kivijärvi: $\frac{12}{10}$ 92 300: —; $\frac{11}{4}$ 93 Kinnulan kylä 400: —; $\frac{11}{5}$ 98 500: —; $\frac{23}{5}$ 00 1,000: —; $\frac{8}{5}$ 99 Saaren eli Muholan koulua varten korkeintaan 1,000 kelohonkaa.

Kodisjoki: $\frac{17}{12}$ 01 1,000: —.

Kokkolan maas.: $\frac{11}{5}$ 98 Långön ja Knifsundin piiri 1,000: —.

Kolari: $\frac{24}{5}$ 99 4,000: —; $\frac{23}{2}$ 04 opettajan palkkaamiseksi vuosina 1903 ja 1904 200: —; $\frac{22}{10}$ 94 ($\frac{30}{1}$ 00) rakennuspuut.

Konginkangas: $\frac{21}{5}$ 95 1,500: —.

- Kontiolahti: $\frac{2}{4}$ 01 kolmea koulua varten 4,000: —; $\frac{2}{4}$ 01 Lehmonahon piiri 1,000: —; $\frac{22}{5}$ 02 Pielisensuun piiri 1,000: —; $\frac{8}{4}$ 05 Paiholan koulun lisärakennuksia varten 300 rakennuspuuta.
- Korpilahti: $\frac{22}{5}$ 02 kahta koulua varten 2,000: —; $\frac{20}{5}$ 02 kolmeatoista koulua varten 6,500 rakennushirttä.
- Korpiselkä: $\frac{4}{2}$ 87 3,500: —; $\frac{12}{10}$ 92 5,000: —; $\frac{29}{1}$ 04 Tolvajärven koulua varten 1,000 rakennushirttä.
- Korppoo: $\frac{9}{5}$ 93 Kyrklandet 1,500: —; $\frac{8}{2}$ 94 Norrskata 1,000: —; $\frac{22}{5}$ 03 1,500: —.
- Kortesjärvi: $\frac{8}{2}$ 94 Kirkonkylä 1,500: —.
- Kruunuby: $\frac{3}{5}$ 99 viittä koulua varten 3,000: —.
- Kuhmalahti: $\frac{9}{7}$ 03 Vehkajärven koulua varten 600 rakennuspuuta.
- Kuhmoniemi: $\frac{16}{3}$ 92 Lentiiran kylä 3,000: —, $\frac{12}{4}$ 92 3,000: — ja hätäapukomitealta 1,624: —; $\frac{22}{11}$ 92 Lentiiran, Katerman ja Vieksin kylät 200: — (10 v.); $\frac{19}{1}$ 97 edellisen lisäksi Lentiiran ja Katerma-Vieksin kouluille opettajain palkkaamiseksi kummallekin 100: — ($\frac{1}{9}$ 96— $\frac{1}{1}$ 06); $\frac{23}{2}$ 04 Lentiiran ja Katerma-Vieksin koulujen opettajain palkkaamiseksi ennen ($\frac{22}{11}$ 92) myönnettyt 100: — kummallekin 1905 vuoden loppuun; $\frac{29}{11}$ 05 Lentiiran ja Katerma-Vieksin opettajattarien palkkaamiseksi vuosiksi 1906 ja 1907 200: —.
- Kuhmoinen: $\frac{23}{10}$ 03 Ruolahden koulua varten 1,200 rakennuspuuta.
- Kumlinki: $\frac{8}{2}$ 94 1,500: —; $\frac{11}{5}$ 98 Kumlingin piiri 1,000: — ja Seglingin piiri 1,500: —; $\frac{26}{1}$ 04 Kumlingin piiri 500: —; $\frac{7}{2}$ 00 Seglingin koulun opettajan palkkaamiseksi 200: — 1905 vuoden loppuun ja $\frac{24}{5}$ 05 edelleen vuosiksi 1906 ja 1907; $\frac{29}{3}$ 05 rakennusavuksi Seglingin piirille 1,500: —.
- Kuolajärvi: $\frac{21}{2}$ 93 rakennuspuut ja 6,000: — sekä hätäapukomitealta 3,000: —; $\frac{21}{2}$ 93 1,200: — (10 v.); $\frac{5}{3}$ 96 naiskäsitöiden opettajattaren palkkaamiseksi 100: — (10 v.); $\frac{24}{5}$ 05 Kirkonkylän koululle vuosiksi 1905—1907: opettajalle 400: — ja varattomien oppilaiden avustamiseksi 400: —.
- Kuolemajärvi: $\frac{2}{3}$ 92 Seivästön kylä 1,200: —.
- Kuorevesi: $\frac{23}{5}$ 00 1,500; $\frac{22}{9}$ 99 1,500 rakennuspuuta.
- Kurkijoki: $\frac{22}{5}$ 03 viittä koulua varten 5,000: —.
- Kuru: $\frac{5}{5}$ 02 neljää koulua varten 2,000 petäjä- ja kuusipuuta.
- Kuusamo: $\frac{22}{8}$ 89 Kirkonkylä 300: —; $\frac{16}{3}$ 92 Tavajärvi-Paanajärven piiri 3,000: —, Vasaraperän piiri 3,000: —, yhteinen kiertokoulu 500: —; molemmat piirit hätäapukomitealta 2,000: —; $\frac{22}{11}$ 92 Posion kylä rakennuspuut ja 3,000: —; $\frac{22}{11}$ 92 Posio 200: — (10 v.), Vasaraperä 200: — (10 v.) ja Tava- ja Paanajärvi 200: — (10 v.), kiertokoulu 400: — (10 v.); $\frac{21}{5}$ 95 Tava- ja Paanajärvi 1,000: —; $\frac{30}{11}$ 97 Tavajärven piirille käsityöhuonetta varten 800: —; $\frac{2}{4}$ 01 kahta käsityöhuonetta varten 2,400: —; $\frac{17}{12}$ 01 Poussun piiri 5,000: —; $\frac{14}{5}$ 01 Kirkonkylän koululle 200: —, Poussun, Lämsän ja Alakitkan kier-

täville kouluille 400: —, Tavajärven, Posion ja Vasaraperän kouluille kullekin 400: — $\frac{1}{8}$ 01— $\frac{1}{1}$ 06; $\frac{23}{2}$ 04 Poussun opettajan palkkaamiseksi vuosina 1903 ja 1904 400: —; $\frac{14}{9}$ 01 Poussun koulua varten 1,200 rakennuspuuta.

Kuusjoki: $\frac{22}{5}$ 02 Skraatarlan piiri 1,000: —; $\frac{29}{3}$ 05 Ylikulman koulurakennusta varten 2,000: —.

Kuusjärvi: $\frac{21}{5}$ 95 Varislahti 2,000: —; $\frac{11}{3}$ 98 kahta koulua varten 3,000: —.

Kuusisto: $\frac{21}{5}$ 95 1,500: —; $\frac{17}{12}$ 95 500: —.

Kymi: Haapasaaren kansakoululle $\frac{22}{8}$ 89 5,000: —; $\frac{12}{10}$ 92 Kuutsalo 3,000: — ja $\frac{8}{2}$ 94 1,500: —; $\frac{26}{5}$ 93 Huruksela 300: —; $\frac{11}{5}$ 98 Kuutsalon käsityöhuonetta varten 500: —; $\frac{19}{6}$ 97 Kuutsalon opettajan palkkaamiseksi 150: — ($\frac{1}{8}$ 97— $\frac{1}{1}$ 06); $\frac{14}{3}$ 99 Aspön piirille samoin 200: —; $\frac{24}{5}$ 05 Haapasaaren piirin opettajan palkkaamiseksi vuosina 1906 ja 1907 200: ja Kuutsalon piirille 150: —.

Kärsämäki: $\frac{19}{5}$ 95 Saviselkä 1,500: —; $\frac{2}{4}$ 01 kolmea koulua varten 4,000: —; $\frac{12}{2}$ 00 kahta koulua varten tarpeelliset rakennuspuut, etupäässä petäjäke-
loja ja tuulen kaatamia; $\frac{18}{7}$ 00 Kirkonkylän koulun uutta rakennusta varten samaten tarpeelliset rakennuspuut.

Köyliö: $\frac{11}{5}$ 98 Kepolan yksit. kk. 1,000: —; $\frac{2}{4}$ 01 Tuiskulan ja Vuorenmaan piirit yhteensä 1,500: —.

Köökari: $\frac{23}{5}$ 00 (uudelleen $\frac{8}{3}$ 04) 4,000: —.

Lammi: $\frac{11}{5}$ 98 1,000: —.

Lappajärvi: $\frac{11}{5}$ 98 Itäkylän piiri 1,500: —; $\frac{2}{4}$ 01 Kauhajärven piiri 2,000: — ja $\frac{26}{1}$ 04 1,000: —; $\frac{29}{3}$ 05 Metsäkylän piiri 2,000: — ja Savonkylän piiri 1,500: —.

Lappee: $\frac{17}{12}$ 95 Mustola 1,000: —; $\frac{11}{5}$ 98 Siparin piiri 1,500: —.

Lapträsk: $\frac{11}{5}$ 98 Porlammi 1,000: —.

Lavansaari: $\frac{28}{11}$ 88 7,000: —; $\frac{29}{5}$ 90 1,700: —.

Lavia: $\frac{21}{5}$ 95 läntinen piiri 1,000: —.

Lehtimäki: $\frac{2}{3}$ 92 2,000: —; $\frac{5}{8}$ 92 2,000: —.

Leivonmäki: $\frac{21}{5}$ 95 Havumäen kylä 2,000: —.

Lemland: $\frac{21}{5}$ 95 Jersö 2,000: —.

Lestijärvi: $\frac{18}{1}$ 93 rakennuspuut ja 5,000: —; $\frac{2}{4}$ 01 korjaustöitä varten 1,000: —.

Lieto: $\frac{3}{5}$ 99 kahta koulua varten 1,500: —.

Liljendal: $\frac{3}{5}$ 99 1,000: —.

Liperi: $\frac{22}{10}$ 90 350: — lisääpua kr.-venäläisen apuopettajattaren palkkaamiseksi Taipaleen kansakouluun.

Lumparland: $\frac{2}{4}$ 01 käsityöhuonetta varten 1,500: —.

Luoto: $\frac{11}{5}$ 98 1,000: —.

Maalahti: $\frac{11}{5}$ 98 Ylimaalahden kolmas piiri 1,000: —; $\frac{3}{5}$ 99 Ylimaalahden ensimmäinen piiri 1,000: —; $\frac{23}{5}$ 00 1,000: —.

- Maaninka: $22/5$ 03 viittä koulua varten 2,500: —.
- Maaria: $11/5$ 98 kahta koulua varten 2,000: —.
- Maksamaa: $19/5$ 95 Kvimon ja Teugmon piiri 1,500: —.
- Masku: $9/12$ 02 Niemenkulman piiri 1,000: —.
- Merijärvi: $21/5$ 95 1,500: —; $23/5$ 00 600: —.
- Merikarvia: $9/12$ 02 käsityöhuonetta varten 200: —; $29/3$ 05 Kööriälän koulun rakennusta varten 2,000: —.
- Merimasku: $17/12$ 95 1,000: —.
- Miehikkälä: $11/5$ 98 Muurikkalan piiri 1,000: —; $23/5$ 00 1,000: —; $22/5$ 02 1,000: —.
- Multia: $11/5$ 98 1,000: —.
- Munsala: $16/2$ 94 Pensalan kylä 700: —; $3/5$ 99 Monäsin piiri 1,000: —.
- Muola: $23/2$ 04 Perkjärven piirin opettajan palkkaamiseksi vuosina 1903 ja 1904 200: —, joka $24/5$ 05 uusittiin vuosiksi 1905—1907; $11/5$ 03 Perkjärven rautatiekoulua varten 1,000 rakennushirttä.
- Muonioniska: $1/3$ 94 rakennuspuut ja 6,000: — sekä ylläpitoa varten 1,200: — (10 v.); $21/6$ 97 Ylimuonion piiri 6,500: —; $21/6$ 97 Ylimuonion piirille opettajan palkkamiseksi 400: — sekä varattomien oppilaiden ylläpidoksi kuin myöskin valaistusta ja opetusneuvoja varten 800: — 1905 vuoden loppuun; $2/4$ 01 Ylimuonion piiri 1,500: —; $9/10$ 00 Ylimuonion koulun käsityöopettajattaren palkkaamiseksi 100: — ($1/10$ 00— $1/1$ 06); $29/11$ 05 Ylimuonion piirille vuosiksi 1906 ja 1907: opettajan palkkaamiseksi 400: —, käsityöopettajattarelle 100: — sekä valaistukseen, opetusvälineiden täydentämiseen ja köyhäin oppilaiden koulunkäynnin edistämiseen 800: —.
- Myrskylä: $26/1$ 04 2,000: —.
- Mäntsälä: $18/1$ 93 Ohkolan kylä 1,000: —.
- Nauvo: $3/5$ 99 Nötön piiri 2,000: —; $26/1$ 04 käsityöhuonetta varten 1,000: —.
- Nilsia: $21/5$ 95 Murtolahden, Palonurmen ja Korpiselän piirit yhteensä 4,500: —; $29/3$ 03 Halunan, Pelonniemen, Västinniemen ja Siikajärven koulutaloja varten, kutakin 2,500: —.
- Normarkku: $16/2$ 94 Lassilan, Rudanmaan ja Kairilan hylät 1,500: —.
- Nurmes: $17/12$ 01 neljää koulua varten 4,000: —; $22/5$ 03 Mujejärven piiri 3,000: — ja $18/3$ 04 1,000 rakennuspuuta; $14/4$ 02 Ylikylän piiri 1,200 rakennuspuuta; $4/12$ 03 Savikylän ja Petäiskylän kouluja varten, kumpaakin 1,000 rakennushirttä.
- Nurmijärvi: $30/3$ 03 viittä uutta koulua varten 500 rakennushirttä.
- Nurmo: $19/5$ 95 1,000: —.
- Närpiö: $18/1$ 93 Rangaby 600: —; $17/12$ 95 Nämpnäs 1,000: —; $11/5$ 98 Norrnäsin piiri 800: —; $3/5$ 99 Tjälähdän piiri 1,000: —; $23/5$ 00 Kalaxin piiri 1,000: —.
- Oravainen: $21/5$ 95 Okskangar 1,500: —.

- Orimattila: $\frac{3}{5}$ 99 Suonsulun piiri 1,000: —; $\frac{22}{5}$ 02 Kaitalan piiri 1,000: —; $\frac{9}{12}$ 02 Renkomäen piiri 1,000: —; $\frac{22}{5}$ 03 Heinämaan piiri 1,000: —; $\frac{26}{1}$ 04 Niinikosken piiri 1,000: — ja Pakaan piiri 500: —.
- Orivesi: $\frac{17}{12}$ 01 Enokunnan ja Onnistaipaleen kouluja varten yhteensä 1,600 hirsipuuta; $\frac{14}{4}$ 02 Korkeakosken ja Lylyn kouluja varten yhteensä 1,600 rakennuspuuta.
- Paattinen: $\frac{19}{5}$ 95 1,500: —.
- Paavola: $\frac{17}{12}$ 95 Lapin piiri 1,500: —; $\frac{3}{5}$ 99 1,500: —.
- Paltamo: $\frac{10}{2}$ 05 Kiehimän koulua varten 400 rakennuskirittä ja 200 sahatukkaa.
- Parainen: $\frac{11}{5}$ 98 yksit. suomalainen k. k. 1,500: —.
- Parkano: $\frac{23}{5}$ 00 3,000: —; $\frac{3}{10}$ 98 tarpeelliset rakennuspuut Alaskylän ja Sydänmaan kouluja varten; $\frac{5}{2}$ 04 Riihimäen eli Parkanon koulua varten 1,200 rakennushirttä; $\frac{18}{11}$ 04 Kihniön ja Kiuvasjärven kouluja varten, kumpaa-kin 1,000 rakennuspuuta.
- Perho: $\frac{17}{2}$ 93 rakennuspuut; $\frac{11}{5}$ 92 1,500: —; $\frac{2}{4}$ 01 1,500: —.
- Pernaja: $\frac{29}{3}$ 05 rakennusavuksi Hommansbyn (yhteinen Liljendalin kunnan kanssa) koulua varten 1,500: —.
- Peräseinäjoki: $\frac{26}{2}$ 04 Peräseinäjoen ja Kihniön kouluja varten yhteensä 2,000 hirsipuuta.
- Petolahti: $\frac{16}{3}$ 93 Kirkonkylä 1,500: —.
- Pielisjärvi: $\frac{6}{9}$ 05 Hattuvaaran, Korisevan, Varpasen ja Jaakonvaaran kouluja varten yhteensä 2,400 rakennuspuuta.
- Pihlajavesi: $\frac{22}{5}$ 02 Lapin piiri 1,500: —.
- Pihtipudas: $\frac{26}{1}$ 04 Muurasjärven piiri 1,000: —; $\frac{29}{3}$ 05 Alajärven, Elämäjärven ja Korpisten piirien koulutaloja varten, kutakin kohti 1,500: — sekä $\frac{14}{4}$ 05 yhteensä 1,800 rakennuspuuta; $\frac{23}{10}$ 03 Muurasjärven piiri koulurakennusten laudoittamista varten 368 sahattavaksi kelpaavaa mänty- ja kuusipuuta; $\frac{13}{11}$ 03 Kirkonkylän koulun lisärakennusta varten 800 rakennushirttä.
- Piippola: $\frac{14}{12}$ Ahon ja Viitamäen kylät 4,000: —; $\frac{27}{3}$ 93 Piippolan kylä 1,500: —; hätäapukomitea edelliselle koululle 2,000: — ja jälkimäiselle 4,000: —; $\frac{11}{5}$ 98 Tavastkengän piiri 1,500: —; $\frac{27}{10}$ 05 Pyhännön koulua varten 550 rakennushirttä ja 175 sahatukkaa.
- Pirttikylä: $\frac{12}{10}$ 92 300: —; $\frac{11}{5}$ 98 1,000: —; $\frac{23}{5}$ 00 1,000: —.
- Polvijärvi: $\frac{21}{5}$ 95 Kirkonkylän ja Martonvaaran piirit yhteensä 4,000: —; $\frac{10}{3}$ 05 Kinahmon piiri 600 rakennushirttä.
- Pomarkku: $\frac{8}{4}$ 05 Honkakosken koulua varten 600 rakennuspuuta.
- Prunkkala: $\frac{9}{12}$ 02 Karviaisten piiri 1,500: —.
- Pudasjärvi: $\frac{19}{4}$ 93 Hetejärvi 3,000: —; $\frac{19}{11}$ 95 Hetejärven piirille opettajan ja naiskäsitöiden opettajattaren palkkaamiseksi 200: — (10 v.); $\frac{17}{5}$ 98 kaluston ja opetusneuvojen hankkimiseksi neljään kiertävään ylempään kansa-

- kouluun 1,200: —; $\frac{4}{5}$ 97 opettajan ja käsityöopettajattaren palkkaamiseksi Ranuan piiriin 200: —, opettajattarelle Yläkollajan koulussa 100: — ja Jongun koulussa 100: — 1905 vuoden loppuun; $\frac{11}{10}$ 99 Iinattijärven opettajattarelle samoin 100: —; $\frac{2}{4}$ 01 2,000: —; $\frac{24}{5}$ 05 Ylikollajan, Jongun ja Iinattijärven koulujen opettajattarille vuosiksi 1906 ja 1907 100: — sekä Ranuan piirin opettajalle ja käsityöopettajattarelle, kummallekin 100: —; $\frac{15}{1}$ 00 Iinattijärven koulua varten tarpeellinen määrä rakennuspuuta.
- Pukkila: $\frac{29}{3}$ 05 rakennusavuksi Torpinkylän koulua varten 1,000: —.
- Puolanka: $\frac{7}{3}$ 93 rakennuspuut ja 1,500: —; $\frac{11}{4}$ 93 1,500: —; $\frac{4}{5}$ 97 opettajan ja käsityöopettajattaren palkkaamiseksi 200: — 1905 vuoden loppuun; $\frac{29}{11}$ 05 vuosiksi 1906 ja 1907 opettajalle 200: — ja käsityöopettajattarelle 100: —.
- Pusula: $\frac{15}{4}$ Kärkelän koulua varten 800 hirsipuuta.
- Pyhtää: $\frac{3}{5}$ 99 Hirvikosken piiri 1,000: —; $\frac{23}{5}$ 00 Kaunissaaren koulu 2,500: — ja $\frac{30}{5}$ 02 2,000: —
- Pyhäjärvi (U): $\frac{10}{7}$ 01 viittä koulua varten 3,000 hirsipuuta (vrt. $\frac{13}{8}$ 02).
- Pyhäjärvi (O): $\frac{11}{5}$ 98 kahta kansakoulua varten 3,000: —,
- Pyhäjärvi (V): $\frac{28}{10}$ 02 Salitsrannan piiri korkeintaan 1,000 rakennuspuuta; $\frac{6}{9}$ 05 Alakylän koulua varten 500 rakennushirttä ja 100 sahatukkia.
- Pälkjärvi: $\frac{17}{12}$ 01 1,500: —; $\frac{22}{4}$ 01 Kuhilasvaaran koulua varten 1,000 rakennushirttä.
- Raippaluoto: $\frac{19}{5}$ 95 Koiviston kylä 2,000: —; $\frac{3}{5}$ 99 Pohjoinen ja eteläinen Vallgrundin piiri 1,500: —; $\frac{2}{4}$ 01 Raippaluodon piiri 2,000: —.
- Rantasalmi: $\frac{11}{5}$ 98 Parkuinmäen piiri 1,000: —.
- Rantsila: $\frac{21}{2}$ 93 3,500: —; $\frac{21}{5}$ 95 Kirkonkylä 1,000: —; $\frac{2}{4}$ 01 3,000: —.
- Rauman maas.: $\frac{31}{1}$ 93 Unaja 1,000: —.
- Rautavaara: $\frac{16}{3}$ 92 5,000: —; hätäapukomitealta kaksi rahamäärää, joista toinen 700: —; $\frac{9}{12}$ 02 Alaluostan piiri 2,000: —; $\frac{29}{3}$ 05 Alaköyrytyn koulun rakentamista varten 2,000: —; $\frac{23}{10}$ 03 Alaluostan koulua varten 600 rakennushirttä; $\frac{7}{10}$ 04 Alaköyrytyn koulua varten 400 rakennuspuuta.
- Rautio: $\frac{8}{2}$ 94 Kärkisen kylä 1,500: —; $\frac{11}{5}$ 98 Kirkonkylän piiri 500: —.
- Rautjärvi: $\frac{17}{12}$ 02 Purnujärven ja Sorsansalon piirit yhteensä 3,000: —.
- Reisjärvi: $\frac{22}{5}$ 03 1,000: —.
- Ristiina: $\frac{22}{5}$ 03 Himalansaaren piiri 500: —.
- Ristijärvi: $\frac{16}{2}$ 94 rakennuspuut ja 2,000: —; hätäapukomitealta 5,000: —; $\frac{16}{7}$ 96 opettajan palkkamiseksi 200: — 1905 vuoden loppuun ja $\frac{29}{11}$ 05 vuosiksi 1906 ja 1907.
- Rovaniemi: $\frac{26}{1}$ 04 Saarenkylän piiri 1,000: —; $\frac{29}{11}$ 05 Namman piirin köyhäin oppilaiden koulunkäynnin helpottamiseksi vuosina 1906 ja 1907 300: —; $\frac{14}{4}$ 02 Jaatilan koulua varten 1,200 hirsipuuta; $\frac{15}{7}$ 03 Saarenkylän koulua

- varten 1,200 rakennuspuuta; $^{13}/_9$ 05 Nammankylän koulua varten 800 rakennuspuuta.
- Ruotsinpyhtää: $^{21}/_5$ 95 Länsi-Hirvikoski 2,000: —; $^{2}/_4$ 01 2,000: —.
- Ruovesi: $^{15}/_6$ 98 Muroleen koulua vartun 800 rakennushirttä; $^{13}/_7$ 99 Pohjoislahden koulua verten tarpeellinen määrä rakennuspuuta; $^{2}/_{12}$ 01 Väärinmajan koulua varten 600 rakennushirttä ja 200 sahatukkia; $^{15}/_7$ 03 Keuruun koulua varten 800 rakennushirttä; $^{28}/_{10}$ 04 Pihlajalahden koulua varten 500 rakennushirttä ja 100 sahatukkia.
- Ruskeala: $^9/_{12}$ 02 kolmea koulua varten 4,500: —.
- Rusko: $^{11}/_5$ 98 1,500: —.
- Rutakko: $^{21}/_5$ 95 2,000: —.
- Rääkkylä: $^{22}/_5$ 03 kolmea koulua varten 3,000: —.
- Saarijärvi: $^8/_2$ 94 Pylkönmäki 2,000: —; $^{10}/_8$ 99 Hännilän-Pajupuron, Koskenkylän ja Kuoppalan kouluja varten tarpeellinen määrä keloja ja tuulen kaattamia puita.
- Sahalahti: $^{17}/_{12}$ 95 läntinen piiri 1,000: —
- Sakkola: $^4/_{11}$ 04 Riiskan ja Haparaisten kouluja varten, kumpaakin 600 rakennushirttä ja 100 sahatukkia.
- Salmi: $^{21}/_6$ 86 2,500: — kahta koulua varten; $^{21}/_4$ 87 Mantsinsaaren kansakoululle 1,500: —, $^{30}/_7$ 90 6,000: —, $^{25}/_{10}$ 92 3,631: — (aikaisemmin rakennustontti ja rakennuspuut); $^9/_{12}$ 02 3,000: —; $^{26}/_2$ 00 Uuksun koulua varten rakennuspunt.
- Salo: $^{22}/_5$ 03 1,500: —.
- Salon kappeli: $^3/_5$ 99 1,500: —.
- Savonranta: $^{12}/_{10}$ 92 400: —; $^9/_{12}$ 02 Lapinlahden piiri 1,000: —.
- Seitskari: $^{28}/_{11}$ 88 5,000: —; $^{30}/_6$ 91 5,000: —; $^{22}/_5$ 02 3,000: —.
- Sideby: $^{17}/_{12}$ 01 Skaftungin piiri 1,000: —.
- Sievi: $^{21}/_5$ 95 Kukon kylä 1,500: —; $^{31}/_1$ 99 Evijärven koulua varten 800 rakennus- ja sahapuuta.
- Siikajoki: $^{12}/_{10}$ 92 250: —; $^{22}/_5$ 02 1,500: —.
- Simo: $^{21}/_5$ 95 Ylisimo 2,000: —; $^{19}/_{11}$ 95 Ylisimon piirille opettajan palkkaamiseksi 200: — (10 v.); $^3/_5$ 99 Maksniemen piiri 1,000: —; $^{21}/_6$ 97 Ylisimon piiri 2,000: —; $^{23}/_2$ 04 Ylisimon käsityöopettajattaren palkkaamiseksi vuosina 1903 ja 1904 100: —; $^{24}/_5$ 05 Ylisimon opettajan palkkaamiseksi vuosina 1906 ja 1907 200: —; $^5/_{12}$ 98 Maksniemen koulua varten 300 rakennushirttä; $^5/_9$ 00 Simon ja Maksniemen koulujen vuoraamiseksi korkeintaan 400 rakennuspuuta.
- Sipoo: $^{27}/_3$ 93 Simsalö 1,000: —.
- Sippola: $^{29}/_3$ 05 Mämmälän koulun lisärakennuksia varten 1,000: —.
- Soanlahti: $^{21}/_4$ 87 1,500: —; $^{22}/_1$ 91 6,500: —; $^8/_2$ 94 2,000: —; $^{17}/_{12}$ 01 kahta koulua varten 4,000: —; $^{26}/_1$ 04 1,500: —; $^4/_{11}$ 02 kahta koulua varten korkeintaan 3,000 rakennuspuuta.

Sodankylä: $\frac{21}{6}$ 88 talon ostoa varten 1,000: — ja Kenraalikuvernööriltä lisäksi 4,000: —; $\frac{15}{8}$ 89 650: —; $\frac{5}{3}$ 96 naiskäsítőiden opettajattaren palkkaamiseksi 100: — (10 v.); $\frac{29}{12}$ 99 opettajan palkkaamiseksi 400: — ja varattomien oppilaiden ylläpidoksi 400: — ($\frac{1}{1}$ 99— $\frac{1}{2}$ 06) sekä rakennuksien korjaamista varten 800: —; $\frac{23}{2}$ 04 Keminkylän opettajan ja naiskäsityön opettajattaren palkkaamiseksi 400: — + 100: — ja varattomien oppilaiden ylläpidoksi 400: —, kaikki vuosiksi 1903—1904; $\frac{24}{5}$ 05 Kirkonkylän piirille vuosiksi 1906 ja 1907: opettajalle 400: —, käsityöopettajattarelle 100: — ja varattomien oppilaiden ylläpitämiseksi 400: — ja Keminkylän piirille vuosiksi 1905, 1906 ja 1907: opettajalle 400: —, käsityöopettajattarelle 100: — ja varattomien oppilaiden ylläpitämiseksi 400: —, sekä Alakylän eli Kairalan piirille: opettajalle 400: — ja käsityöopettajattarelle 100: — 1907 vuoden loppuun; $\frac{15}{4}$ 04 Keminkylän koulua varten 900: — ja $\frac{30}{8}$ 05 350 hirsipuuta; $\frac{21}{1}$ 05 Kairalan koulua varten 600 rakennushirttä ja 200 sahatukkia.

Soini: $\frac{11}{5}$ 98 käsityöhuonetta varten 1,000: —.

Somerniemi: $\frac{13}{11}$ 03 Oinasjärven koulua varten 1,000 rakennuspuuta.

Sortavalan p.: $\frac{21}{5}$ 95 Otsoisten, Tulolan ja Riekkalan piirit yhteensä 4,000: —.

Sotkamo: $\frac{18}{1}$ 93 kolmea koulua varten rakennuspuut ja 9,000: —.

Suistamo: $\frac{21}{4}$ 87 1,000: —; $\frac{12}{10}$ 92 kahta koulua varten 5,000: —; $\frac{11}{5}$ 98 2,500: —; $\frac{9}{12}$ 02 kolmea koulua varten 9,000: —; $\frac{21}{10}$ 01 kolmea kansakoulua varten 4,500 hirsipuuta.

Sumiainen: $\frac{30}{6}$ 92 1,500: —.

Suojärvi: $\frac{4}{2}$ 87 4,000: — kahta koulua varten; $\frac{27}{3}$ 93 kahta koulua varten 4,061: 69; $\frac{31}{10}$ 99 3,000: —,

Suomussalmi: $\frac{31}{10}$ 99 Ala- ja Ylävuokin piiri 3,000: — ja $\frac{1}{5}$ 99 650 rakennuspuuta; $\frac{21}{6}$ 97 Kirkonkylän koulua varten 3,500: —; $\frac{9}{10}$ 00 Ruhtinaansalmen koulun opettajan ja käsityöopettajattaren palkkaamiseksi 200: — + 100: — ($\frac{1}{8}$ 00— $\frac{1}{1}$ 06); $\frac{9}{10}$ 00 Ala- ja Ylävuokin koulun opettajattaren palkkaamiseksi 300: — 1905 vuoden loppuun; $\frac{29}{11}$ 05 vuosiksi 1906 ja 1907 Kirkonkylän koulun opettajalle 200: — ja käsityöopettajattarelle 100: —, Vuokin kylien opettajalle 300: — sekä Ruhtinaansalmen opettajalle 200: — ja käsityöopettajattarelle 100: —.

Suoniemi: $\frac{29}{3}$ 05 Siurun ja Pakkalan koulujen rakentamista varten 1,000: — kummallekin.

Suursaari: $\frac{4}{12}$ 84 Suurkylä 5,000: —; $\frac{12}{10}$ 92 Suurkylä 900: — ja Kiiskinkylä 5,000: —; $\frac{21}{5}$ 95 Kiiskinkylä 1,000: —; $\frac{17}{5}$ 98 Kiiskinkylää piirille opettajan palkkaamiseksi 200: — 1905 vuoden loppuun; $\frac{6}{12}$ 98 Suurkylän piirille samoin; $\frac{24}{5}$ 05 uusittu Kiiskinkylän ja Suurkylän opettajien palkkaavut 1907 vuoden loppuun.

- Sysmä: $^{12}/_{10}$ 92 Särkilahti 300: —; $^{26}/_1$ 04 Otamon piiri 1,500: —.
- Säkijärvi: $^{22}/_5$ 02 Ylijärven piiri 1,000: —; $^9/_{12}$ 02 Hujakkalan piiri 1,000: — ja Ihakselan piiri 1,500: —.
- Säräisniemi: $^{21}/_5$ 95 Vuolijoenkylä 1,000:—; aikaisemmin 1,500 puuta kruunun metsästä ja 3,000: — hätäapukomitealta.
- Sääminki: $^{17}/_{12}$ 01 kolmea koulua varten 3,000: —.
- Taivalkoski: $^{25}/_4$ 93 rakennuspaikka ja -aineet sekä 2,000: —; hätäapukomitealta 5,000: —; $^{16}/_7$ 96 opettajan ja käsityöopettajattaren palkkaamiseksi 200: — ja 100: — 1905 vuoden loppun; $^{17}/_5$ 98 kaluston ja opetusneuvojen hankkimiseksi 300: —.
- Teisko: $^4/_{11}$ 04 Ukaan, Velaatan ja Pohtolan kouluja varten, kutakin 600 rakennushirttä ja 100 sahatukkia.
- Teerijärvi: $^8/_2$ 94 Pienitalollisten kylä 1,500: —.
- Tervola: $^{21}/_6$ 05 Ylipaakkolan koulua varten 800 rakennuspuuta.
- Teuva: $^{23}/_{10}$ 03 Norin, Kauppilan, Riipin ja Äystön kouluja varten yhteensä 800 hirsipuuta.
- Tohmajärvi: $^{11}/_5$ 98 1,000: —.
- Toholampi: $^{19}/_5$ 95 2,000: —; $^{22}/_5$ 02 Ylipään piiri 1,000: —; $^{21}/_1$ 02 neljättä koulua varten 800 rakennushirttä; $^{13}/_{10}$ 03 Oikemusten ja Purontakasen koulujen laudoittamista varten 600 sahatukkia; $^{13}/_5$ 04 neljännen koulun ulko- huoneita varten 400 rakennushirttä.
- Turtola: $^8/_2$ 94 Pello 2,000: —; $^9/_{10}$ 00 Pellon koulun opettajattaren palkkaamiseksi 200: — ($^{1}/_8$ 00— $^{1}/_1$ 06), joka $^{29}/_{11}$ 05 uusittiin vuosiksi 1906 ja 1907.
- Tuulos: $^{17}/_{12}$ 01 Jutilan ja Pohjoisen koulupiirit yhteensä 1,500: —.
- Tuusula: $^{29}/_3$ 05 Korson piirille rakennusapua 1,000: —.
- Tytärsaari: $^{17}/_{12}$ 01 3,500: —; $^{23}/_2$ 04 naiskäsityöopettajattaren palkkaamiseksi v. 1904 100: —; $^{24}/_5$ 05 apuopettajattaren palkkaamiseksi 200: — ja vuokra-avuksi 200: — vuosina 1905—1907,
- Töysä: $^{18}/_1$ 93 3,000: —.
- Ullava: $^{19}/_5$ 95 1,500: —.
- Utajärvi: $^2/_3$ 92 Juorkunan ja Säkijärven kylät 1,500: — ja $^{12}/_3$ 92 4,500: —; hätäapukomitealta Niskan ja Ahmaksen kylät 3,000: —.
- Utsjoki: $^{21}/_4$ 87 Kenraalikuvernööriltä Lapinmaan rahastosta Reistin uutistalon ostamiseksi Outakosken koulua varten 3,000: — sekä $^4/_{12}$ 84 ja $^{25}/_{11}$ 85 200: — opettajan palkkaamiseksi; $^{21}/_6$ 88 2,990: —; $^6/_3$ 89 rakennusaineet ja 1,700: —; $^{21}/_5$ 90 3,000: —; $^{31}/_5$ 92 750: —; $^{19}/_{11}$ 95 asumalaitosta varten 500: — kolmeksi vuodeksi $^{1}/_1$:stä 96; $^{15}/_{11}$ 98 opettajan palkkaamiseksi 400: —, oppilasten ylläpidoksi 1,300: — sekä valaistukseen, korjauksiin ja opetusneuvoihin 300: — 1905 vuoden loppuun; $^{17}/_{12}$ 01 korjaustöitä varten

2,852: —; $\frac{9}{10}$ 00 500 markan lisäys ennen myönnettyyn apurahaan oppilaiden elatukseksi $\frac{1}{1}$ 01 — $\frac{1}{1}$ 06; $\frac{23}{2}$ 04 Outakosken koulutalon lämmittämiseksi 250: — kutakin kolmea vuotta kohti (1903—1905); $\frac{24}{5}$ 05 käsityö-opettajattaren palkkaamiseksi 100: — kolmena vuotena; $\frac{29}{11}$ 05 vuosiksi 1906 ja 1907: opettajalle 400: —, opetusvälineiden ja valon hankkimiseen 300: —, oppilaiden ylläpitämiseksi 1,800: — ja polttopuiden hankkimista varten 250: —.

Uukuniemi: $\frac{22}{5}$ 02 Ristlahden ja Kokonlahden piirit yhteensä 2,000: —.

Uurainen: $\frac{17}{12}$ 01 2,000: —.

Uusikaupunki, maas.: $\frac{23}{5}$ 00 2,000: —.

Uusikirkko (T): $\frac{17}{12}$ 01 1,000: —.

Vahto: $\frac{2}{3}$ 92 1,000: —.

Valkeala: $\frac{23}{5}$ 00 Voikosken piiri 1,000: —; $\frac{22}{5}$ 02 Selänpään piiri 1,000: —.

Valkjärvi: $\frac{7}{9}$ 92 1,500: —; $\frac{3}{5}$ 99 1,000: —; $\frac{17}{12}$ 01 kolmea koulua varten 3,000: —.

Vanaaja: $\frac{23}{5}$ 00 kahta koulua varten 1,500: —.

Vehkalakti: $\frac{5}{8}$ 92 Tammio 5,000: —; $\frac{11}{5}$ 98 Kuorsalo 1,500: —; $\frac{23}{11}$ 97 Tammion piirille opettajan palkkaamiseksi 150: — $\frac{1}{8}$:sta 98 viideksi vuodeksi; $\frac{2}{4}$ 01 Mäntlahden piiri 1,500: —; $\frac{22}{5}$ 03 Onkamaan piiri 1,500: —; $\frac{23}{2}$ 04 Tammion opettajan palkkaamisessa edelleen vuosina 1903 ja 1904 150: —, joka $\frac{24}{5}$ 05 uusittiin vuosiksi 1905—1907.

Vesanto: $\frac{19}{12}$ 01 kolmea koulua varten 3,000: —.

Vestanfjärd: $\frac{11}{5}$ 98 1,500: —.

Veteli: $\frac{27}{3}$ 93 Röyrinki 1,500: —; $\frac{19}{5}$ 95 Pulkkinen 1,000 ja Yliveteli 1,500: —; $\frac{6}{9}$ 05 Patanan koulua varten 600 rakennushirttä ja 200 sahatukkia.

Vihanti: $\frac{12}{10}$ 92 200: —; $\frac{3}{5}$ 99 1,000: —; $\frac{17}{12}$ 01 Lumimetsän piiri 1,500: —; $\frac{3}{10}$ 98 kahta kansakoulutaloa varten yhteensä 2,000 rakennushirttä.

Viitasaari: $\frac{12}{10}$ 92 Ilmolahti 150: —; $\frac{25}{4}$ 93 Kolima 1,500: —; $\frac{21}{5}$ 95 Huopanan, Ilmolahden, Suovanlahden, Keitelelenpohjan ja Koliman piirit yhteensä 3,000: —; $\frac{19}{5}$ 95 Ilmolahti 500: —; $\frac{11}{8}$ 98 Huopanan piiri käsityöhuonetta varten 300: —; $\frac{9}{12}$ 02 kuutta koulua varten 6,000: —; $\frac{18}{7}$ 01 kuutta koulua varten 7,200 hirsipuuta.

Vimpeli: $\frac{16}{8}$ 05 Kirkonkylän, Pokelan ja Itäkylän kouluja varten yhteensä 2,100 rakennuspuuta.

Virrat: $\frac{13}{9}$ 05 Jähdyspohjan koulua varten 600 rakennuspuuta.

Yläne: $\frac{21}{5}$ 95 1,000: —; $\frac{26}{1}$ 04 Heinijoen piiri 1,500: —.

Ypäjä: $\frac{21}{5}$ 95 Perttula 1,000: —.

Ähtävä: $\frac{3}{5}$ 99 kahta koulua varten 2,000: —.

Ätsäri: $\frac{12}{10}$ 92 300: —; $\frac{19}{5}$ 95 Myllymäen piiri 1,500: —; $\frac{11}{8}$ 98 kolmea kansakoulua varten 3,000: —.

Kun oli vaikeata saada opettajia muutamien ulkosaarien kansakouluihin, perustettiin armollisella julistuksella 5 p:ltä elokuuta 1896 kaksi ylimääräistä saarnaajanvirkaa, toinen Lavansaaren ja toinen Seitskarin selkäsaareen, ja näiden saarnaajien on myöskin Ylihallituksen ja asianomaisen piiritarkastajan valvonnan alla toimittava opettajina näillä saarilla olevissa kansakouluissa. Nämä virat täyttää asianomainen Tuomiokapituli, sittenkun Koulutoimen ylihallituksella on ollut tilaisuus antaa lausuntonsa hakijan soveliaisuudesta kansakouluopettajan toimeen.

Yhdistetyt saarnaajan ja opettajan virat.

Armollisella julistuksella 8 p:ltä maaliskuuta 1898 määrättiin Sottungan kappeliin asetettavaksi samallinen väliaikainen saarnaaja, joka samalla hoitaa kansakouluopettajan tointa, ja armollisella julistuksella 21 p:ltä helmikuuta 1899 muodostettiin Tytärsaari omaksi seurakunnaksi, jossa saarnaajan ja kansakouluopettajan virat ovat samalla tavalla yhdistetyt.

Muuttelevista rautatiekouluista rautatierakennustoissa toimivan työväestön lapsille annettiin määräyksiä Koulutoimen ylihallituksen kiertokirjeessä muutamille piiritarkastajille 23 p:ltä syyskuuta 1898 Kulkulaitostoimituskunnan päätöksen mukaisesti edellisen toukokuun 4 p:ltä. Muutoksia ja lisäyksiä näihin määräyksiin on annettu Kirkollisasiaintoimituskunnan kirjeessä 1 p:ltä toukokuuta 1901.

Muuttelevat rautatiekoulut.

Käsitellessään valtioapuanomuksia opettajien palkkaamiseksi uusiin kansakouluihin oli Koulutoimen ylihallitus tullut huomaamaan paljon puutteellisuuksia koulurakennuksissa sekä miten tärkeätä ja toivottavaa olisi, että saataisiin aikaan kokoelma rakennuspiirustuksia maalaiskouluja varten. Tässä tarkoituksessa oli Ylihallitus jo 3 p. huhtikuuta 1882 kääntynyt Yleisten rakennusten ylihallituksen puoleen. Monien neuvottelujen ja toimenpiteiden jälkeen päätti Senaatti Koulutoimen ylihallituksen ehdotuksen mukaisesti 2 p. joulukuuta 1886, että tarkoitusta varten on julistettava yleinen kilpailu maan arkkitehtien kesken. Saamaansa käskyä noudattaen laati Koulutoimen ylihallitus kilpailuohjelman ja julisti kilpailun 17 p. elokuuta 1888. Palkintolautakuntaan valittiin 14 p. elokuuta 1889, päitsi Senaatin määräämää puheenjohtajaa, kansakoulujen ylitarkastajaa Wilhelm Flomania, Rakennushallituksen ylitirehtööri, vapaaherra Seb. Gripenberg, maanviljelysneuvos Nils Grotenfelt sekä piiritarkastajat K. W. Forsman ja O. F. Borg.

Rakennuspiirustuksia kansakouluja varten.

Vaikka palkintolautakunta ei katsonutkaan kilpailua varten jätettyjä piirustuksia tarkoitukseensa sopiviksi eikä aluksi jakanut palkintoja, vaan ehdotti uutta kilpailua, niin Senaatti kuitenkin määräsi palkinnot maksettavaksi ja varsinaisen palkinnon, 2,000 markkaa, sai arkkitehti G. E. Asp ja lisäpalkkion, 1,000 markkaa, arkkitehti J. Stenbäck. Kun valiokunta sitten oli palkituista piirustuksista, osaksi muuttamatta ja osaksi suuremmilla tai pienemmillä muutoksilla, sekä myöskin omista suunnitelmistaan sommitellut mallipiirustuskokoel-

man ja Rakennushallitus oli Senaatin päätöksen mukaan 5 p:ltä maaliskuuta 1890 valmistanut täydelliset piirustukset kustannusarvioineen sekä palkintolautakunta ne lopullisesti hyväksynyt, painatettiin piirustukset ja Kouluhallitus saattoi vihdoin 1 p. huhtikuuta 1892 jättää Kirkollisasiaintoimituskunnan käytettäväksi »Mallipiirustukset kansakoulurakennuksia varten» sekä niihin liittyvät »Yleiset määräykset kankoulurakennuksista maalla».

Sittemmin Senaatti, käsitellessään 11 p. marraskuuta 1902 kysymystä kansakoulurakennuksia varten annettavista valtiolainoista, katsoi että edellä mainitut mallipiirustukset olisivat yksinkertaisempaan muotoon saatettavat, jotta koulujen rakennuskustannukset saataisiin alenemaan. Kun Koulutoimen ylihallitus vaaditussa lausunnossa esitti 3 p. tammikuuta 1903, että asian käsitteleminen annettaisiin toimeksi erityiselle komitealle, johon olisi valittava yksi kuntien edustaja, yksi kansakouluopettaja, yksi piiritarkastaja, yksi arkkitehti sekä puheenjohtajaksi joku ylihallituksen jäsen, hyväksyi Senaatti tämän esityksen ja asetti 26 p. toukokuuta 1903 komitean kysymyksessä olevaa tarkoitusta varten, kutsuen siihen Ylihallituksen ehdotuksen mukaisesti puheenjohtajaksi ylitirehtöörinapulaisen W. Tawaststjernan ja jäseniksi arkkitehti Yrjö Sadeniuksen, piiritarkastaja A. J. Törnqvistin, kansakouluopettaja K. Fr. Kettusen sekä maanviljelijä Juho Torpan.

Komitea jätti mietintönsä sekä ehdotuksensa maalaiskansakoulujen rakennuspiirustuksiksi Senaattiin 6 p. helmikuuta 1905. Myöhemmin on mietintö yhdessä siitä ja piirustusehdotuksista annettujen virallisten lausuntojen kanssa painostakin julkaistu, mutta enempiin toimenpiteisiin Senaatin puolelta eivät ehdotukset ole toistaiseksi aihetta antaneet.

3. Kansakoulun opetustyö ja toimenpiteet sen edistämiseksi.

Kansakoulu-ikä. Kouluunpääsy-ikä, joka kansakouluasetuksessa oli määrätty kymmeneksi vuodeksi ja armollisessa julistuksessa 11 p:ltä helmikuuta 1886 alennettu kahdeksaan vuoteen, on armollisessa julistuksessa 7 p:ltä maaliskuuta 1893 säädetty yhdeksäksi vuodeksi.

Lukuvuoden pituus. Kansakouluasetuksen säätämä lukuvuoden pituus, 42 viikkoa, oli jo armollisessa julistuksessa 11 p:ltä helmikuuta 1886 muutettu 36 viikoksi. Kun Ylihallitus huomasi kansakoulujen vuosikertomuksista, että useiden kansakoulujen lukuvuosi oli vieläkin lyhyempi, kehotti se kiertokirjeellä 27 p:ltä marraskuuta 1900 kaikkia piiritarkastajia valvomaan, että tämä epäkohta kansakoulujen toiminnassa miten mahdollista vastedes tulisi korjatuksi.

Keisarillisia lupapäiviä on määrätty kiertokirjeissä 22 p:ltä marraskuuta 1898, 4 p:ltä heinäkuuta 1900 ja 11 p:ltä lokakuuta 1904. Kiertokirjeessä 14 p:ltä heinäkuuta 1903 on lueteltu ne pyhä- ja keisarilliset juhlapäivät, joina kreikkalaiskatoliset opettajat ja oppilaat vielä lisäksi ovat vapautettavat opinnoista koulussa, ja samasta asiasta on vielä muistutettu kiertokirjeessä 13 p:ltä huhtikuuta 1904.

Kiertokirjeessä 17 p:ltä joulukuuta 1889 on Ylihallitus vahvistanut kaavan Päästötodistus. kansakoulun päästötodistuksia varten ja kiertokirjeessä 22 p:ltä toukokuuta 1900 on Ylihallitus määrännyt, että jokaiseen kouluun on toimitettava erityinen kaavakekirja, jossa kaikki päästötodistukset oikeiksi todistettuina jäljennöksinä säilytetään.

Yhdeksäs yleinen kansakoulukokous Jyväskylässä 1893 lausui yksimielisesti sen toivomuksen, että hallitus asettaisi komitean tekemään suunnitelmia sopiviksi oppi- ja lukukirjoiksi sekä yksi että moniosastoisia kouluja varten. Kokous perusteli tämän toivomuksensa sillä, että opetustyön menestymiselle kansakouluissa ja koko kansakoululaitoksen sisälliselle kehittymiselle olisi perin tärkeätä, että poistettaisiin ne epäkohdat ja vaikeudet, jotka johtuvat oppikirjain epäkäytännöllisyydestä ja monikirjavuudesta, ja määrättäisiin ne periaatteet, joita itse oppiaineen laatu, oppilaiden kehitys, oppiaika ja muut kansakoululle omittuiset olosuhteet vaativat noudatettaviksi oppikirjain tekemisessä ja että samojen periaatteiden mukaan sommiteltaisiin eri oppiaineita varten niin tarkat suunnitelmat, että niistä olisi riittävä ohjaus halukkaille kirjantekijöille.

Tämän kansakoulukokouksessa lausutun toivomuksen nojalla teki Koulu-toimen ylihallitus asiasta esityksen, jonka johdosta Senaatti 23 p. lokakuuta 1894 antoi Ylihallituksen toimeksi asettaa komitean kansakoulun oppi- ja lukukirjain suunnittelemista varten.

Ylihallitus määräsi 28 p. joulukuuta 1894 komitean puheenjohtajaksi seminaarijohtajan, fil. tohtori Y. K. Yrjö-Koskisen ja jäseniksi seminaarinlehtorit Gustaf Hedströmin, K. Raition ja K. Suomalaisen sekä Turun kaupungin kansakoulutarkastajan W. Weckmanin. Komitean pyynnöstä määrättiin sittemmin 22 p. syyskuuta 1896 seminaarinjohtaja F. W. Sundvall lisäjäseneä osalliseksi komitean työhön, mikäli se koski uskonnon oppikirjoja.

Komitean sihteerinä toimi seminaarinlehtori, sittemmin seminaarinjohtaja K. Raitio ja sisältää komitean laaja mietintö 25 p:ltä lokakuuta 1898 sekä yleisiä periaatteita asiassa että yksityiskohtaisia suunnitelmia Suomen kansakoulujen oppi- ja lukukirjoja varten ja on komitean mietinnöllä ollut käännteentekevä merkitys: ne monet oppi- ja lukukirjat, jotka sen jälkeen ovat ilmestyneet, ovat olleet omansa suuressa määrässä edistämään kansakoulun työtä.

Kiertokirjeessä 8 p:ltä maaliskuuta 1895 huomautti Ylihallitus Senaatin Oppikirjat kääskystä kaikkia kansakoulutarkastajia, että heidän tulee tarkasti valvoa, että hyväksyttävät. kansakouluissa ei käytetä muita kuin Ylihallituksen hyväksymiä oppikirjoja.

Opetussuunnitelmat.

Kansakouluasetuksen määräämien jokavuotisten opetussuunnitelmain tärkeyttä oli huomautettu ja selvitetty mallikursseja koskevassa Ylihallituksen kiertokirjeessä 3 piltä maaliskuuta 1881. Kun Ylihallituksen puolelta toimeenpantujen tarkastusten kautta oli käynyt selville, että määräyksiä ei tässä suhteessa noudatettu niin tarkasti ja tarkoituksenmukaisesti kuin suotava olisi, muistutti Ylihallitus asiasta kiertokirjeellä 22 piltä toukokuuta 1900. Sitten on Ylihallitus, viidennen piiritarkastajakokouksen 1904 lausuman toivomuksen mukaisesti, valmistanut erityiset täytekaavakkeet ohjeineen ja kiertokirjeillä 3 piltä toukokuuta 1905 ja 16 piltä maaliskuuta 1906 määrännyt, että opetussuunnitelmat ovat tällaisille kaavoille kirjoitettavat.

Vuorokurssiopetus.

Ylihallituksen äsken mainittu kiertokirje 3 piltä maaliskuuta 1881 oli vahvistanut mallikurssit ohjauksiksi oppi- ja harjoitusaineiden tarkoituksenmukaiseen järjestämiseen kansakouluissa. Uudet näkökannat ovat sen jälkeen päässeet määrääviksi osasto-opetuksen järjestelyssä varsinkin yhden opettajan hoitamassa koulussa. Kävi yhä selvemmäksi, että monen läksyn kuulustelu samalla tunnilla on vasten kaikkia kasvatusopillisia vaatimuksia, että rinnakkaiskurs sienkin noudattaminen useissa aineissa on esteeksi kasvattavalle ja kehittäväälle opetustyölle, ja että useiden aineiden jakaminen n. s. vuorokursseihin on meikäläisissä oloissa kasvatusopillisesti mahdollisin ja sopivin järjestelmä. Täman suuntaista kehitystä edistivät tehokkaasti oppikirjakomitean mietintö ja siinä esitettyjen suunnitelmain mukaiset oppikirjat. Viidennen piiritarkastajakokouksen toivomuksen mukaan on Ylihallitus 31 p. toukokuuta 1904 antanut vuorokurssiopetusta verrattain laajasti käsittelevän kiertokirjeen, joka myöskin sisältää useita vuorokurssijärjestelmän toimeenpanoa koskevia ohjeita.

Opetusvälineet ja niiden hankinta.

Tarkoituksenmukaisten opetusvälineiden puutetta on kansakoulumme kauan kärsinyt. Miten tärkeitä ja suuriarvoisia ne kuitenkin ovat kansakoulutyön menestymiselle, se kyllä on kansakoulupiireissä ollut tunnettua.

Yhdeksäs yleinen kansakoulukokous 1893 luetteli ne opetusvälineet, jotka välttämättömästi tarvitaan jokaisessa kansakoulussa, ja pyysi Koulutoimen ylihallitusta esittämään, että maamme hallitus toimittaisi sopivia, luotettavia ja helppohintaisia opetusvälikappaleita ja kokoelmia tietystä paikasta tilaamalla saataviksi. Myöskin toinen piiritarkastajakokous 1890 toivoi kansakouluasetuksen 122 §:ää selvennettäväksi, niin että siinä lueteltaisiin välttämättömät opetusvälikappaleet ja tarpeellinen koulukalusto, ja kokouksen tässä suhteessa laatimaa luetteloa täydensi seuraava piiritarkastajakokous 1894, toivoen asiasta Ylihallitukselta kiertokirjettä.

Neljännän piiritarkastajakokouksen 1899 valiokunta luetteli puolestaan sekin välttämättömät ja suotavat opetusvälineet ja tarvekalut, esitti komiteaa laatimaan tarkemman ehdotuksen niistä opetusvälineistä, joita pidetään tarpeellisina kansakoulun oppikurssin valaisemiseksi, ja ehdottamaan keinoja näiden aikaan-

saamiseksi, sekä toivoi että valtio joko kouluille myönnettyllä suoranaisella apurahalla rajoitetun ajan, esim. 10 vuoden, kuluessa tahi muuten avustamalla helpottaisi opetusvälineiden hankintaa. Kokous asettikin komitean koko kysymyksen perinpohjaista käsittelyä varten, valiten siihen jäseniksi piiritarkastajat Johnssonin, Hovilaisen ja Forsmanin. Tämä komitea laati ja painatti seuraavan vuoden kuluessa ohjeet kansakoulujen varustamisesta tarpeellisilla ja sopivilla opetusvälineillä sekä tarkoituksenmukaisilla kalustoilla.

1900 vuoden Valtiosäädyt myönsivät seuraavaa neljän vuoden suostuntakautta varten 10,000 markan vuotuisen määrärahan Koulutoimen ylihallituksen jaettavaksi pienemmissä erissä havaintovälineiden ostamista varten maalaiskansakouluihin. Kiertokirjeillä 17 p:ltä tammikuuta ja 22 p:ltä joulukuuta 1902 on Ylihallitus luetellut ne havaintovälineet, jotka saattavat tulla kysymykseen apua näistä varoista annettaessa, määräten samalla avustuksen suuruudeksi noin 60 % havaintovälineiden ostohinnasta. Piiritarkastajia kehotti Ylihallitus 17 p. tammikuuta 1902 tilaisuuden sattuessa huomauttamaan kansakoulujen johtokunnille ja kannattajille havaintovälineiden tarpeellisuutta kansakouluopetukselle ja neuvomaan heitä hyväksensä käyttämään tilaisuutta valtioavun saamiseen niiden hankkimiseksi sekä muutoin neuvoilla ja ohjeilla asiaa kaikin tavoin edistämään.

Tämän toimenpiteen vaikutuksesta hankittiin havaintovälineitä kansakouluihin niin runsaasti, että mainittu määräraha ei lainkaan riittänyt luvattujen apurahojen suorittamiseen. Sentähden Ylihallitus 22 p. kesäkuuta 1904 pyysi 40,000 markan ylimääräistä määrärahaa voidakseen käsitellä kaikki saapuneet havaintovälineiden valtioapuanomukset. Hankittuaan armollisen suostumuksen päätti Senaatti 15 p. syyskuuta 1904 asettaa mainitun summan Ylihallituksen käytettäväksi. Vuodeksi 1905 myönsivät säädyt tätä tarkoitusta varten 20,000 markkaa.

Kiertokirjeellä 6 p:ltä maaliskuuta 1903 on Ylihallitus muistuttanut kaikkia piiritarkastajia tarkastuksissa omistamaan tarpeellista huomiota koulujen havainto- ja opetusvälineiden käyttämiselle ja hoidolle sekä antanut siinä suhteessa vielä yksityiskohtaisiakin määräyksiä.

Piirustuksen opetus on edelleenkin ollut sillä hapuilevalla kannalla, jota Piirustuksen opetus. asian käsittely seitsemännessä yleisessä kansakoulukokouksessa 1887 todisti. Pienemmät uudistuspyrinnöt eivät ole jaksaneet saada aikaan huomattavampaa parannusta. Tuloksetta jäi kymmenennen yleisen kansakoulukokouksenkin lausuma toivomus komitean asettamisesta piirustuksen opetuksen järjestämistävarten. Aivan viimeisinä aikoina on suuremmalla innolla käyty asiaan käsiksi ja suuria tuloksia odotetaan sen komitean työstä, jonka Senaatti Koulutoimen ylihallituksen esityksestä 22 p:ltä joulukuuta 1903 asetti 27 p. heinäkuuta 1904 tekemään ehdotusta piirustusopetuksen järjestämiseksi maan seminaareissa ja kansa-

kouluissa. Komitean puheenjohtajana on ollut ylitirehtöörinapulainen W. Ta-waststjerna ja jäsenenä seminaarinlehtori Yrjö Blomstedt, seminaarinopettajatar Lilli Törnudd, kansakouluopettaja A. Kohonen sekä, arkkitehti A. Lindgrenin pyydettyä eroa komiteatöistä, taidemaalari Berndt Lagerstam. Neuvottelevina jäsenenä ovat komitean töihin ottaneet osaa myöskin kansakouluopettajat Hj. Hultin ja Emil Elenius. Komitean sihteerinä on toiminut lehtori Blomstedt ja on komitean mietintö 9 p:ltä syyskuuta 1907 nyttemmin painosta julkaistu.

Eläinsuoje-lusasia.

Helsingin eläinsuojelusyhdistyksen pyynnöstä on Ylihallitus kiertokirjeessä 3 p:ltä helmikuuta 1888 kehottanut opettajia uskonnon ja luonnontieteen ope-tuksessa teroittamaan oppilasten mieliin, miten tärkeää on osottaa lempeyttä eläimiä kohtaan.

Terveys- ja raittiusope-tus.

Ykdeksännessä yleisessä kansakoulukokouksessa 1893 lausuiivat useat alus-tajat toivottavaksi, että terveys- ja raittiusopetukselle annettaisiin sijaa luonnon-tiedolle määrättyinä tunteina. Kokous ei ennättänyt asiasta lausua mielipidettään

Kiertokirjeessä 20 p:ltä syyskuuta 1898 kaikille kansakoulutarkastajille on Koulutoimen ylihallitus katsonut suotavaksi, että kansakoulussa annettaisiin jotakin oppilaiden käsityskyvyn mukaan sovellettua opetusta päihdyttävien ai-neiden luonnosta ja vaikutuksesta etupäässä luonnontietoa varten määrättyillä tunneilla, liittymällä esitykseen ihmisruumiin anatomiasta. Samalla on Ylihalli-tus kehottanut kansakoulujohtokuntia hankkimaan kouluihin kuvia raittius-opetusta varten sekä panemaan jatkokurssien ohjelmaa laatiessa tarpeellista huomiota opetukseen päihdytysjuomain luonnosta ja vaikutuksesta. Toisessa kiertokirjeessä 30 p:ltä syyskuuta 1904 on Ylihallitus kiinnittänyt seminaarin-johtajien huomiota samaan asiaan.

Kolmastoista yleinen kansakoulukokous 1905 puolsi erityisten raittius-kurssien toimeenpanoa seminaareissa. Näiden kurssien tarpeellisuus ja järjestely oli alustajan ja valiokunnan puolelta saanut osakseen perinpohjaisen käsittelyn.

Puutarhan-hoidon ope-tus.

Kansakouluasetuksen 121 §:ään tuli armollisen julistuksen kautta 7 p:ltä maaliskuuta 1893 seuraava ajatus: Jos asianomainen kunta tahi koulupiiri sii-hen suostuu, järjestettäköön soveliaalla tavalla myöskin opetusta puutarhanhoi-dossa. — Puutarhanhoidon opetus on sittemmin ollut seikkaperäisen käsittelyn alaisena yhdeksännessä, yhdennessätoista ja kolmannessatoista yleisessä kansa-koulukokouksessa. Tähänastiset toimenpiteet ovat kuitenkin vielä tarkoittaneet enemmän koulupuutarhain syntymistä kuin suorastaan puutarhanhoidon ope-tuksen edistämistä: valtioapua uusille kouluille anottaessa on vaadittu, että koulua varten on varattu riittävä ala puutarhamaata, koulupuutarhojen suun-nittelua ovat lääninpuutarhurit avustaneet y. m. Ylihallituskin on kiertokir-jeellä 25 p:ltä toukokuuta 1904 huomauttanut piiritarkastajia, että he sopivissa tilaisuuksissa kehottaisivat kansakoulujen johtokuntia ja opettajia ryhtymään toimiin puutarhojen perustamiseksi kansakouluihin sekä kääntymään käytettä-

vinä olevien ammattimiesten puoleen lähempien suunnitelmien ja neuvojen saamista varten.

Puu- ja kasvitarhakursseja kansakouluopettajia varten ovat pitäneet läänipuutarhuri K. Kalervo Tapiolan huvilassa Janakkalassa kesällä 1902 ja 1903 sekä omistamallaan Vaasan puutarhakoululla kesällä 1904, ja seminaarinlehtori K. A. O. Relander omistamallaan maatilalla Sortavalan pitäjässä kesällä 1903 ja 1904. Valtioapua on näitä kursseja varten myönnetty edelliselle 18 p. maaliskuuta 1902 800 markkaa, 27 p. toukokuuta 1903 700 markkaa (oppilaiden vähyyden tähden maksettu vain 400 markkaa) ja 7 p. maaliskuuta 1904 700 markkaa sekä tohtori Relanderille 31 p. maaliskuuta 1903 1,000 markkaa ja 7 p. maaliskuuta 1904 800 markkaa. Sitä paitsi on opettaja A. Wikstén Tammelassa veistokurssiensa yhteydessä antanut ohjausta kasvi- ja puutarhanhoidossa.

Leikki- ja voimistelukurssseja on asianharrastajain toimesta muutamina kesinä pantu toimeen kansakouluopettajia varten ja on osanotto niihin ollut runsas. Ensimmäiset kurssit, joita Koulutoimen ylihallituksen puolesta tarkastettiin, olivat Forssassa kesällä 1905, johtajina kansakouluopettajat O. W. Snellman Karhulasta ja Anna Henrikson Turusta.

Leikki- ja voimistelukurssit.

Kun kansakouluasetus antoi käytännössä aihetta epäilyksiin, miten uskonnonopetus oli järjestettävä sellaisissa kunnissa, joitten asukkaat kuuluvat eri uskontunnustuksiin, antoi Senaatti Kirkollisasiaintoimituskunnan kirjeessä 12 p:ltä joulukuuta 1888 ohjeita tässä suhteessa, määräten yksityiskohtaisesti milloin koulu- ja opettajaluvun vaihdellessa vähemmistön tahi enemmistön uskontoa tunnustava opettaja on avoinna olevaan paikkaan valittava, ja huomauttaen, että niissä kouluissa, joissa on vain yksi opettaja, on asianomaisen seurakunnan ja papiston asia, ilman maallisen kunnan tahi valtion apua, hankkia tarpeellista uskonnonopetusta joko koulussa tahi sen ulkopuolella niille oppilaille, jotka eivät saata oppilaiden enemmistön uskontoa tunnustavan opettajan uskonnonopetusta hyväksensä käyttöä.

Uskonnonopetus kreikkalaiskatolisille oppilaille.

Hengellisen Hallituksen kyselyn johdosta selitti Senaatti, viitaten edellään mainittuun kirjelmään, Kirkollisasiaintoimituskunnan kirjeessä 14 p. joulukuuta 1892, että kreikkalaisvenäläiset seurakunnat ja papit ovat esteettömiä määräämään seurakunnan lasten- ja kiertokoulunopettajia antamaan uskonnonopetusta kreikkalaisvenäläisille oppilaille luterilaisen opettajan johtamassa kansakoulussa, sekä suostui siihen, että näiden lasten- ja kiertokoulunopettajien palkkioita tällaisissa tapauksissa saisi, kuten jo aikaisemmin on mainittu, korottaa 500 markkaan.

Kun sitten Hengellinen Konsistori Viipurissa pyysi Koulutoimen ylihallitukselta sellaista toimenpidettä, että tällaisiin kouluihin otettaisiin käsityöopettajattariksi kreikkalaisvenäläiseen tunnustukseen kuuluvia henkilöitä, joille myöskin samanuskosten oppilaiden uskonnonopetus voitaisiin toimeksi antaa,

ilmoitti Ylihallitus kiertokirjeellä kansakoulujen piiritarkastajille Viipurin läänissä 28 p. syyskuuta 1900, että asianomaiset ovat esteettömät käsityöopettajien ja -opettajattarien virkoja täytettäessä antamaan kysymyksessä olevissa tapauksissa etusijan sille hakukelpoiselle hakijalle, joka on kreikkalaisvenäläistä uskontunnustusta.

Samana konsistorin ehdotuksesta määräsi Senaatti 25 p. tammikuuta 1905, että jos tällaisissa kouluissa on vähintään viisi kreikkalaiskatolista oppilasta, tulee niihin, käsityön ja veistonopettajan tointa vastedes täytettäessä, muutoin hakukelpoisista hakijoista valita kreikkalaiskatoliseen uskontoon kuuluva henkilö, jonka tulee pitää huolta myös uskonnonopetuksesta sitä lisäpalkkiota vastaan, jonka seurakunta voi hänelle siitä määrätä. Tämän Senaatin päätöksen ilmoitti Ylihallitus kiertokirjeellä 15 p:ltä maaliskuuta 1905 kaikille piiritarkastajille tiedoksi ja noudatettavaksi sekä asianomaisten kansakoulujohtokuntien tietoon saatettavaksi.

Rukousten pitämisestä kouluissa, joissa käy eri uskontokuntiin kuuluvia oppilaita, on Ylihallitus huomauttanut itä-Suomen tarkastajia jo 27 p. syyskuuta 1892 sekä antanut kiertokirjeen kaikille kansakoulutarkastajille 27 p. huhtikuuta 1900. Tätä kiertokirjettä on sittemmin Hengellisen Konsistorin esityksestä selvennetty uudella kiertokirjeellä 20 p:ltä helmikuuta 1906.

4. Käsityöopetus.

Poikien käsityöopetuksen järjesty.

Käsityötaidon edistäminen kansakoulun avulla oli jo 1870-luvulla ollut Valtiosäätyjenkin huolenpidon esineenä. 1877—1878 vuoden valtiopäivät olivat myöntäneet tarkoitusta varten erityisen määrärahan, jonka käyttämisen ja jakamistapa oli vahvistettu Senaatin kirjeessä Koulutoimen ylihallitukselle 11 p:ltä joulukuuta 1879.

Myöskin oli maan Kenraalikuvernööri 29 p. maaliskuuta 1883 huomauttanut kuinka toivottava olisi, että kaikkiin kansakouluihin saataisiin opetusta käsitöissä, ja armollisessa julistuksessa 8 p:ltä kesäkuuta 1883 oli sen johdosta m. m. säädetty, että yleisistä varoista oli annettava apurahoja niille kunnille, jotka olivat valmiit toimeenpanemaan kansakouluissa laajempaa käsityöopetusta.

Sittemmin oli 13 p. marraskuuta 1884 asetettu komitea laatimaan täydellinen ohjelma käsityöopetuksen järjestämistä varten kansakouluissa sekä ehdottamaan, miten kansakouluille soveliaimmin hankittaisiin ja niiden saatavana pidettäisiin malli- ja työkalukokoelmia.

Tämän komitean mietinnön lähetti Koulutoimen ylihallitus Senaattiin 19 p. lokakuuta 1886 ja yhtyen pääasiassa komitean esittämiin näkökohtiin antoi Ylihallitus samalla oman lausuntonsa ja ehdotuksensa asiassa.

3 p. helmikuuta 1887 päätti Senaatti, että siitä 500,000 markasta, joka edellä mainitun armollisen julistuksen mukaan 8 piltä kesäkuuta 1883 toimenpiteistä kotiteollisuuden kohottamiseksi oli yleisistä valtiorahaston varoista myönnetty, oli 200,000 markkaa käytettävä käsityöopetuksen edistämiseksi kansakouluissa; ja 5 p. seuraavaa toukokuuta vahvisti Senaatti ne toimenpiteet, joihin Ylihallituksen tuli asian edistämiseksi ryhtyä sekä määräsi:

»1:ksi että Ylihallituksen tulee pitää huolta siitä, että painetaan 2,000 kappaletta piirustuksia niin hyvin niistä esineistä, jotka kuuluvat edellä mainitun komitean käsityöopetusta varten ehdottamaan mallikokoelmaan, kuin myös samaa opetusta varten sen lisäksi ehdotetuista täyteteoksista;

2:ksi että Ylihallituksen huolenpidosta niinkään on valmistettava komitean ehdottama osoitus mallien ja työkalujen käyttämiseen, sekä siitä 2,000 kappaletta suomeksi ja 1,000 kappaletta ruotsiksi painettava, minkä osoituksen myöskin tulisi sisältää lyhyt opastus käsityön sääntöperäiseen opetukseen;

3:ksi että yllämainitut komitean puoltamat mallikokoelmat käsityöopetusta varten ovat Ylihallituksen toimesta annettavat valmistettaviksi tarpeellisella silmällä-pidolla jollekin luotettavalle henkilölle tahi toiminimelle mahdollisimman alhaisesta hinnasta;

4:ksi että sopivan henkilön tahi toiminimen toimeksi myös jätetään komiteaan annettujen näytteitten ja ilmoitettujen hintain mukaan pitää kansakouluille tarjona sekä komitean ehdottamia työkalu-kokoelmia että yksityisiä niihin kuuluvia työaseita, joidenka niin paljon kuin mahdollista tulee olla koti- maista teosta;

5:ksi että malli- ja työkalu-kokoelmia tilattaessa edellämainitut kaksi sarjaa piirustuksia sekä yllä sanottu osoitus jaetaan kouluille maksutta; jota vastoin asianomaiset tilaajat itse suorittavat mallikokoelman ostohinnan ynnä kulungit sisäänpakkauksesta ja kuljetuksesta; sekä että valtio, Ylihallituksen kuukausittain tekemästä ilmoituksesta Kirkollisasiointoimituskunnalle, antaa rahaa kullekin koululle ensikerran tilattuja työkaluja varten 100 markkaa siinä tapauksessa että nämä arvataan vastaavan 24 oppilaan työkalukokoelmasta määrättyä hintaa 307 markkaa 36 penniä, 75 markkaa siinä tapauksessa että maksu nousee 219 markkaan 68 penniin eli 12 oppilaalle sovitun työkalukokoelman hintaan, sekä 50 markkaa jos tilaus käsittää työkalukokoelman 6 oppilaalle tahi erityisiä työkaluja, joitten arvo vastaa semmoiselle kokoelmalle pantua hintaa 140 markkaa 87 penniä;

6:ksi että valtio, sittenkun järjestetty käsityöopetus kansakoulussa on toimeen pantu ja muut tarpeelliset työaseet siihen hankitut, asianomaisen kansakouluntarkastajan Kirkollisasiointoimituskunnalle tekemästä ilmoituksesta, kustantaa sorvituolin koulun tarpeeksi korkeintaan 80 markalla; sekä

7:ksi että Ylihallituksen valtaan jätetään vuosisääntöön otetuista 6,000 markan suuruisista määrärahoista antaa pienempiä raha-apuja köyhemmille kunnille käsityöhuoneitten hankkimiseksi».

Kun Valtiosäädyt herätettyään kysymyksen jo 1894 vuoden valtiopäivillä olivat v. 1897 myöntäneet tarkoitukseen tarvittavat varat, säädettiin armollisessa julistuksessa 8 p:ltä maaliskuuta 1898:

että sellaisessa pojille ja tytöille yhteisessä maalaiskansakoulussa, jota johtaa opettajatar, ja jossa ei sen ohessa ole miespuolista yleisistä varoista palkka-apua nauttivaa opettajaa, on kunta tahi koulupiiri velvollinen erittäin kustantamaan ohjausta käsitöissä miespuolisille oppilaille, joko asettamalla erityisen ammatintaitoisen opettajan tahi sopimalla koulun johtajattaren kanssa, jos tämä on pätevä antamaan sellaista opetusta. Pätevyys mieskäsitöiden ohjaamiseen on näytettävä todistuksella, jonka on antanut asianomainen seminaarinlehtori, käsityökoulunopettaja tahi sellainen kansakoulunopettaja, joka asianomaisella luvalla on antanut oppijakson käsityöopettajain valmistamiseksi, ja tulee todistuksen sisältää, että pyrkijällä on tarpeellisia tietoja ja käytännöllistä taitoa aineessaan sekä kykyä antamaan kasvatusopin mukaista käsityöopetusta; ja

että opettajan tahi opettajattaren palkkaamiseen edellä mainittua mieskäsitöiden ohjausta varten ottaa valtiovarasto osaa enintään 75:llä markalla vuodessa; ei kuitenkaan missään tapauksessa suuremmalla määrällä kuin minkä kunta tahi koulupiiri on siihen tarkoitukseen myöntänyt.

Suurissa kouluissa, joissa useinkin on useampi nais- kuin miesopettaja, on viime vuosina anottaessa myönnetty mieskäsitöiden apuopettajaa varten samallinen valtioapu, kuin edellä on mainittu, joskus useampiakin.

Koska poikien käsityöopetukselle huomattiin johtuvan suurta haittaa siitä, että yhden opettajan ohjattavana, useinkin aivan liian ahtaissa käsityöhuoneissa, on yli 30 joskus yli 40:kin poikaa, määräsi Ylihallitus 17 p. tammikuuta 1905, että niinpian kuin jossakin koulussa yhden opettajan ohjattavina olevien poikaoppilasten luku nousee yli 30:n, on niitä harjotettava käsitöissä kahteen eri osastoon jaettuina, eri aikoina, ja yhteensä 6 tuntia viikossa sekä että tällainen järjestely kahteen osastoon on, milloin käsityöhuone tuntuu liian pieneltä, pantava toimeen jo silloinkin kun oppilaiden luku nousee yli 25:n.

Seitsemäs yleinen kansakoulukokous Tammisaaressa 1887 oli lausunut sen toivomuksen, että hallitus asettaisi komitean naiskäsitöiden järjestämistä varten kansakouluissa. Koulutoimen ylihallitus esittikin 26 p. huhtikuuta 1889 erään toisen, veistokurssien toimeenpanoa koskevan ehdotuksen yhteydessä tällaisen komitean asettamista ja 23 p. lokakuuta 1889 käski Senaatti Koulutoimen ylihallituksen asettaa komitean valmistamaan täydellisen ohjelman naiskäsitöopetuksen järjestämiseksi kansakouluissa, jota tehdessä niin hyvin opetuksellisia kuin keinollisiakin näkökohtia oli huomioonotettava. Komitean puheenjohta-

Tyttöjen
käsityöope-
tuksen jär-
jestely.

jaksi määräsi Senaatti kansakoulutarkastajan Koulutoimen ylihallituksessa Aksel Bernerin; muut neljä jäsentä sai Ylihallitus kutsua ja tulivat niiksi seminaarinjohtajattaret Ch. Lydecken ja Hedvig Sohlberg sekä kansakouluopettajattaret Olivia von Essen Turusta ja Ada Weisell Tammelasta. Tarkastaja Bernerin kuoltua määrättiin 14 p. heinäkuuta 1892 hänen jälkeisensä virassa A. Haapanen komitean puheenjohtajaksi. Sittenkun Ylihallitus oli 21 p. lokakuuta 1892 lähettänyt tämän komitean mietinnön sekä oman lausuntonsa Senaattiin, määräsi Senaatti pääasiallisesti Ylihallituksen ehdotuksen mukaan 7 p. maaliskuuta 1893 m. m.

että sittenkun järjestetty opetus naiskäsitöissä on pantu toimeen kansakoulussa ja muut tarpeelliset työkalut siihen hankittu, valtio Ylihallituksen Kirkollisasiaintoimituskunnalle siitä tehtävän ilmoituksen mukaan korvaa 40 % kouluun ostetun kotimaista tekoa olevan ompelukoneen ostohinnasta, ja

että Ylihallituksen tuli pitää huoli siitä, että 1,500 kappaleen suuruinen painos niistä mallipiirustuksista, jotka komitea oli valmistanut, toimitetaan ja jaetaan ilmaiseksi asianomaisille kansakouluille.

19 p. toukokuuta 1893 antoikin Ylihallitus mallisuunnitelman naiskäsitöiden opetukselle kansakouluissa.

Kun ei kuitenkaan omassa maassa vielä valmistettu ompelukoneita, suostui Senaatti 17 p. marraskuuta 1893 Ylihallituksen tekemään esitykseen, että toistaiseksi, ja kunnes tällaista teollisuutta maassa voi syntyä, voidaan mainittu valtioapu muuten määrättyillä ehdoilla myöntää kansakoulujen tarpeeksi ostetuista ulkomaista tekoa olevista ompelukoneista.

Myöskin huomautti mainittu komitea mietinnössään, että kelpollisia ja tehtäväänsä asianmukaisesti valmistuneita opettajavoimia tarvitaan naiskäsitöiden opetusta varten, sekä ehdotti, että tyttöjen käsityöopettajalle miesopettajan johtamassa yhteiskoulussa olisi vakuutettava vähintään 150 markan palkka vuodessa ja että valtio ottaisi osaa tämän palkan maksamiseen 50 markalla vuodessa.

Sittenkun 1894 vuoden Valtiosäädyt olivat tähän tarkoitukseen myöntäneet varoja, säädettiin armollisessa julistuksessa 13 p:ltä maaliskuuta 1895, että kunta tahi koulupiiri on velvollinen naiskäsitöiden opettajattarelle semmoisessa poikia ja tyttöjä varten yhteisessä koulussa, jota hoitaa miespuolinen opettaja ja jossa ei ole muuta yleisistä varoista palkka-apua nauttivaa apulaisopettajattarta, suorittamaan vuotuista palkkaa vähintään 150 markkaa, ja että valtiovarasto maksaa mainittua palkkaa 50 markkaa.

12 p. huhtikuuta 1888 myönsi Senaatti Wera Hjeltille 600 markkaa veistokurssia varten Jyväskylässä seuraavan kesän aikana.

4 p. toukokuuta 1888 myönnettiin samoin kansakouluopettaja Matti Pietiselle Säkijärvellä kahta käsityökurssia varten kesän aikana 500 ja 300 markkaa, ehdolla m. m. että vähintään 10 opettajaa tahi opettajatarta on kummas-

Kursseja käsityöopetuksen edistämiseksi.

sakin kurssissa; koska osanottajia oli edellisessä kurssissa ainoastaan kolme eikä toisesta kurssista tullut mitään, suoritettiin kurssin pitäjälle vain 200 markkaa.

21 p. kesäkuuta 1888 myönnettiin myöskin kansakouluopettaja K. W. Rauliolle Leppävirroilla kesäkurssia varten kansakouluopettajille 500 markkaa, ehdolla m. m. että osanottajia on vähintään 10; koska kurssiin otti osaa vain 5 opettajaa, sai kurssinpitäjä ainoastaan 250 markan korvauksen.

27 p. maaliskuuta 1889 sai veistonopettaja M. Ingman 1,000 markkaa opettajille ja opettajattarille toimeenpantavaa kesäkurssia varten Turussa ja samoin 19 p. maaliskuuta 1990 800 markkaa; ehtona oli kummallakin kertaa vähintään 25 osanottajaa.

Kirkollisasiaintoimituskunnan kirjeessä 5 p:ltä toukokuuta 1887 oli myöskin käsketty Ylihallitusta ilmoittamaan, eikö lyhykäisiä oppijaksoja käsityöopetuksessa voitaisi jo palveluksessa oleville kansakouluopettajille ja -opettajattarille panna toimeen jossakin tahi useammassa seminaarissa. Ylihallituksen ilmoitettua 26 p. huhtikuuta 1889, että kysymyksessä olevia veistokursseja kyllä voitaisiin järjestää Jyväskylän, Uudenkaarlebyn ja Sortavalan seminaareissa, määräsi Senaatti 23 p. seuraavaa lokakuuta, että sellaisia kuusiviikkoisia kurssia on viitenä kesänä toimeenpantava Sortavalan seminaarissa, antaen samalla lähempiä säädöksiä kurssien ajasta, ohjelmasta, palkkiosta y. m.

14 p. toukokuuta 1890 sai Wera Hjelt taas 600 markkaa kesäkurssia varten Jyväskylässä.

17 p. toukokuuta 1894 ja 19 p. helmikuuta 1895 myönnettiin 800 markka kummallakin kerralla veistokurssin toimeenpanemiseksi kansakouluopettajistoa varten Helsingissä; ohjaajina olivat veistonopettaja T. Järveläinen ja kansakouluopettaja August Wikstén.

Kansakouluopettaja August Wiksténille on sittemmin samallaisia Tammelessa pidettäviä kursseja varten myönnetty: 7 p. toukokuuta 1895, 3 p. kesäkuuta 1896 ja 11 p. toukokuuta 1897 Smk 500: — sekä 26 p. huhtikuuta 1898, 10 p. toukokuuta 1899 ja 16 p. toukokuuta 1900 vuosiksi 1900, 1901 ja 1902 Smk 600: — vuosittain.

»Suomen yleiselle käsityöyhdistykselle» myönnettiin 24 p. syyskuuta 1896 1,200 markan vuotuinen valtioapu kolmen vuoden ajaksi, lukien 1896 vuoden alusta, kahden veistokurssin järjestämiseksi vuosittain Helsingissä kansakouluopettajia ja -opettajattaria varten. Seuraavaksi kolmeksi vuodeksi myönnettiin mainitulle yhdistykselle 5 p. elokuuta 1898 kesäkurssieja varten 800 markkaa vuosittain.

Vielä sai 16 p. toukokuuta 1900 kansakouluopettaja Heikki Luukkonen Nilsiän kunnan Sänkimäen kansakoululla opettajia varten järjestettävien kurssien tarpeeksi 600 markkaa ja 18 p. heinäkuuta 1900 Viitasaaren kunnan Ilmolahden kansakoulun opettaja Samuel Häkkinen samoin 600 markkaa.

Ammattitaitoisten puuseppien valmistamista varten käsityöopettajiksi kansakouluihin sai »Suomen yleinen käsityöyhdistys» 5 p. elokuuta 1898 kolmeksi vuodeksi 2,500 markan vuotuisen apurahan; kurssit olivat järjestettävät 2 1/2 kuukautta kestäviksi talvikursseiksi. Samansuuruisen ylimääräisen määrärahan myönsi Senaatti samalle yhdistykselle 10 p. toukokuuta 1899 toisen yhtäläisen kurssin järjestämistä varten seuraavana syksynä ja samoin 9 p. lokakuuta 1900.

Varsinaisia käsityöopettajien valmistuskursseja.

14 p. toukokuuta 1901 myönnettiin kansakouluopettaja J. A. Nordströmille kesällä 1901 Tammisaaren seminaarin oppilaille sekä kansakouluopettajatarille toimeenpantavaa veistokurssia varten 600 markkaa; samallaiset apurahat on hän saanut 15 p. maaliskuuta 1902 ja 28 p. maaliskuuta 1903.

Veistonopettaja Oiva Corander sai 19 p. kesäkuuta 1901 Helsingissä neljä viikkoa pidettävää kurssia varten kansakoulujen veistonopettajien kehittämiseksi 800 markkaa.

25 p. helmikuuta 1902 myönsi Senaatti veistonopettaja Oiva Coranderille 1,000 markkaa työkalujen ja tarpeellisen kaluston hankkimiseksi kasvatusopilliseen veistokouluun, jonka hän oli perustanut Helsingin kaupunkiin kansakoulujen veistonopettajien valmistamista varten, ja 17 p. heinäkuuta 1902 myönnettiin mainitun koulun ylläpitämistä varten 6,500 markan vuotuinen apuraha vuosiksi 1902, 1903 ja 1904. 25 p. tammikuuta 1905 on tätä valtioapua jatkettu kolmeksi vuodeksi. Koulu on Helsingin piirin kansakoulutarkastajan valvonnan alainen.

Tampereen kansakoulujen käsityöopettajatar Amalia Lindfelt sai 10 p. toukokuuta 1899 600 markkaa kasvatusopillisen kurssin järjestämistä varten elokuusta ja syyskuussa 1899 käsityöopettajatarin valmistamiseksi miesopettajan johtamiin maalaiskansakouluihin.

15 p. elokuuta 1900 myönnettiin hänelle 2 1/2 kuukautta kestävän kurssin järjestämiseksi samaa tarkoitusta varten 2,000 markan vuotuinen apuraha kolmeksi vuodeksi, lukien 1 p:stä syyskuuta 1900, sekä työkalujen ja tarpeellisen kaluston hankkimiseksi kerta kaikkiaan 500 markkaa. Näihin apurahoihin lisäettiin 26 p. toukokuuta 1903 siksi vuodeksi lisäapua 330 markkaa sekä kaluston lisäämistä ja uudistamista varten 500 markkaa. 26 p. tammikuuta 1904 myönnettiin vähintään kahden kurssin toimeenpanemiseksi sinä vuonna 3,000 markkaa, joka apuraha uusittiin 25 p. tammikuuta 1905 sitä vuotta varten. Koulua valvoo ja päästötodistukset allekirjoittaa Tampereen kaupungin kansakoulutarkastaja.

Sortavalan kutoma- ja käsityökoululle annettiin 28 p. maaliskuuta 1903 600 markan apuraha opetuskurssien järjestämiseksi niille henkilöille, jotka aikovat naiskäsitöiden opettajatariksi maalaiskansakouluihin. Tämä apuraha on uusittu 7 p. maaliskuuta 1904. Kurseja valvoo ja todistukset allekirjoittaa Sortavalan seminaarin naiskäsitöiden opettajatar.

Koulutoimen ylihallituksen suoranaisesta alotteesta on kysymyksessä olevia kursseja myöskin toimeenpantu kesäisin vuodesta 1901 alkaen.

14 p. toukokuuta 1901 myönnettiin 4,000 markkaa neljän kurssin järjestämiseksi veistonohjaajia ja kahden kurssin järjestämiseksi tyttöjen käsityöopettajia varten; joka kurssin tuli kestää kuusi viikkoa, osanotto niihin oli maksusta vapaa ja joka kurssissa tuli olla vähintään 10 oppilasta. Samallaisten kesäkursseiden toimeenpanemista varten harjaantuneiden kansakouluopettajien johdolla — viidet kurssit kumpaakin lajia — myönnettiin 6,000 markkaa sekä 25 p. helmikuuta 1902 että 24 p. maaliskuuta 1903. 1 p:stä tammikuuta 1904 on menosääntöön tätä tarkoitusta varten toistaiseksi otettu 6,000 markan vuotuisen määräraha.

Kahdennessatoista yleisessä kansakoulukokouksessa Kuopiossa 1902 oli näiden kurssien järjestely tarkan pohdinnan alaisena ja lausuttujen toivomusten mukaan valmisti Ylihallitus yksityiskohtaiset ohjelmat kursseja varten sekä saattoi ne kirjeellä 26 p:ltä toukokuuta 1903 asianomaisten kurssinpitäjien tietoon antaen samalla muitakin ohjeita ja määräyksiä. Vuodesta 1905 alkaen on kursseja pidetty vuosittain vain neljä kumpaakin lajia, mutta ovat kurssit olleet kahdeksanviikkoisia ja johtajalla on pitänyt olla apulainen.

Lähinnä valvovat asianomaiset piiritarkastajat näitä kursseja ja allekirjoittavat säädetyille kaavakkeille kirjoitetut päästötodistukset. Myöskin Ylihallituksesta käsin on näitä kursseja käyty usein tarkastamassa ja erityisesti on Ylihallituksen määräyksestä veistonopettaja Taavi Järveläinen tarkastanut 1903 kurssit veistonohjaajia varten sekä seminaarinopettajatar Lilli Törnudd 1904 kurssit käsityöopettajattaria varten.

Näitä Ylihallituksen alotteesta toimeenpantuja kursseja ovat pitäneet:

V. 1901 veistokursseja kansakouluopettajat S. Häkkinen Viitasaarella, K. Fr. Kettunen Kouvolassa, Uno Hämäläinen ja Juho Björn Kuopiossa ja Oskar Jansson Kemiössä, sekä naiskäsityökursseja opettajattaret Rosa Keinänen ja Amalia Väistö Kuopiossa ja Amalia Lindfelt Tampereella.

V. 1902 veistokursseja kansakouluopettajat August Wikstén Tammelassa, A. Th. Mattsson Jomalassa, J. K. Oksa Oulaisissa, Uno Hämäläinen ja Juho Björn Kuopiossa ja K. Fr. Kettunen Kouvolassa sekä naiskursseja opettajattaret Fanny Roos Toijalassa, Rosa Keinänen ja Amalia Väistö Kuopiossa, Matilda Siljander Keuruulla, Katri Foudila Limingassa ja Anna Appelberg Vöyrissä.

V. 1903 veistokursseja kansakouluopettajat A. Th. Mattsson Jomalassa, K. Fr. Kettunen Kouvolassa, J. B. Airaksinen ja Juho Björn Kuopiossa, August Wikstén Tammelassa ja J. K. Oksa Oulaisissa, sekä naiskäsityökursseja opettajattaret Rosa Keinänen ja Amalia Väistö Kuopiossa, Katri Foudila Limingassa, Fanny Roos Toijalassa, Olga Hultti ja Aino Holtari Viipurin Kelkkalassa ja Anna Appelberg Vöyrissä.

V. 1904 veistokursseja kansakouluopettajat August Wikstén Tammelassa, K. Fr. Kettunen Kouvolassa, J. B. Airaksinen ja Juho Björn Kuopiossa, J. K. Oksa Oulaisissa ja J. A. Nordström Tammissaarella, sekä naiskäsityökurseja opettajattaret Olga Hultti ja Hilma Turunen Viipurin Kelkkalassa, Rosa Keinänen ja Amalia Väistö Kuopiossa, Hanna Hukki Forssassa, Katri Foudila Limingassa ja Anna Appelberg Vöyrissä.

V. 1905 veistokursseja kansakouluopettajat August Wikstén Tammelassa, K. Fr. Kettunen Kouvolassa, J. B. Airaksinen ja Juho Björn Kuopiossa ja J. A. Nordström Tammissaarella, sekä naiskäsityökurseja opettajattaret Hanna Hukki Forssassa, Olga Hultti ja Hilma Turunen Viipurissa, Rosa Wingren (Keinänen) Pielisjärvellä ja Anna Appelberg Vöyrissä.

6 p. marraskuuta 1900 suostui Senaatti Koulutoimen ylihallituksen ehdotukseen, että seminaarinlehtori E. Mäkisen sekä veistonopettajain Taavi Järveläisen ja M. Ingmanin kansakouluille toimittamain veistovälinekokoelmain hinnat saadaan tasoittaa siten, että 6 oppilaan kokoelman hinta vahvistetaan korkeintaan 147 markaksi, 12 oppilaan korkeintaan 220 markaksi ja 24 oppilaan enintään 333 markaksi. Muutoksen ehdoksi määräsi Senaatti, ettei se määrä, jolla valtiolaitos Senaatin kirjelmän mukaan 5 p:ltä toukokuuta 1887 avustaa jokaiselle kansakoululle ensi kerran tilattujen työesineiden ostoa, mitenkään tule muuttumaan.

Muutoksia käsityöopetuksen valtioavustukseen nähden.

3 p. tammikuuta 1902 esitti Koulutoimen ylihallitus, että kysymykset valtioavun myöntämisestä maaseudun kansakouluille veistokalustojen, sorvikoneiden ja ompelukoneiden ostoa varten, mitkä kysymykset Kirkollisasiaintoimituskunta oli siihen saakka käsitellyt, jätettäisiin Ylihallituksen lopullisesti ratkaistaviksi niiden perusteiden mukaan, jotka tarkoitusta varten on säädetty Kirkollisasiaintoimituskunnan kirjeissä 5 p:ltä toukokuuta 1887 sekä 7 p:ltä maaliskuuta ja 17 p:ltä marraskuuta 1893, ja että myöskin niistä höyläpenkeistä, joita sen jälkeen ostetaan maalaiskansakouluihin, saisi myöntää valtioapua 40 % maksettusta hinnasta.

Tähän esitykseen suostui Senaatti 30 p. tammikuuta 1902 ja Ylihallitus saattoi tämän asianomaisten tietoon kiertokirjeellä 18 p:ltä seuraavaa maaliskuuta, antaen samalla lähempiä määräyksiä kysymyksessä olevan valtioavun hakemiseen ja ehtoihin nähden.

Kun sen »kansakoulukäsityörahaston» korot, joka oli muodostettu 3 p. helmikuuta 1887 ja jota Suomen Valtiokonttori hoitaa, olivat näyttäytyneet riittämättömiksi tarkoitukseensa ja pääomaakin oli jo melkoisesti käytetty, määräsi Senaatti 30 p. tammikuuta 1902, että Ylihallitus saa näiden korkovarojen, noin 6,000 markan, lisäksi käyttää käsityökalustojen y. m. avustamiseen myöskin sen menosääntöön veistotaidon edistämiseksi otetun 6,000 markan suuruisen määrärahan, joka oli Senaatin kirjelmän mukaan 5 p:ltä toukokuuta 1887

käytetty köyhimpien kuntien avustamiseksi käsityöhuoneiden rakentamisessa. Vuodesta 1903 alkaen on viimeainittu määräraha korotettu 13,000 markaksi, mutta sittenkään ei näin käytettävänä ollut vuotuinen rahamäärä, noin 19,000 markkaa, ole riittänyt, vaan on 8 p. maaliskuuta 1904 myönnotty lisäksi 10,000 markkaa ja 3 p. lokakuuta 1905 6,000 markkaa.

Aikaisemmin kansakouluihin hankitut veistokalustot eivät kaikki olleet laadultaan tyydyttäviä ja Ylihallitus oli asianomaisia veistokalustojen valmistajia siitä huomauttanutkin. Kiertokirjeessä 6 p:ltä maaliskuuta 1903, joka koski tarpeellisen huomion kiinnittämistä havainto- ja opetusvälineiden käyttämiseen ja hoitoon, kehotti Ylihallitus piiritarkastajia m. m., milloin opetusvälineiden, veistokalujen y. m. havaitaan olevan tarkoitustaan vastaamattomia tahi laadultaan huonoja, ilmoittamaan siitä Ylihallitukselle.

Käsityöopetusta koskevia ehdotuksia.

Neljännessä piiritarkastajakokouksessa v. 1899 lausuttiin suotavaksi, että saataisiin suoranaisia määräyksiä käsityöopettajan virkaanottamisesta ja hänen asemansa vakinaiseksi tekemisestä.

1900 vuoden Valtiosäädty lausuiivat sen toivomuksen, että harkittavaksi otettaisiin, josko ja missä määrin voimassa olevat säädökset, mitkä koskevat veiston ja käsitöiden opetusta sellaisissa maalaiskansakouluissa, joissa oli ainoastaan nais- tahi miesopettaja, pitäisi muuttaa, jotta se opetus, mistä näissä säädetään, voitaisiin laveimmassa määrässä käytännöllisellä tavalla toteuttaa.

Myöskin viides piiritarkastajakokous 1904 toivoi määräyksiä sekä naiskäsityöopettajan kompetenssistä että siitä, millä tavalla käsitöiden opettajavirat olisivat täytettävät. Veistonohjaajien valmistamista varten pidettiin kiertäviä kurseja talvisaikana pohjois-Pohjanmaalla tarkoituksenmukaisimpina ja oltiin sitä mieltä, että muutamia stipendejä olisi asetettava kehottamaan vähävaraisia pyrkijöitä kurssiin.

Edellämäinittu Valtiosäättyjen toivomuksesta antoi Koulutoimen ylihallitus vaaditun lausunnon 29 p. huhtikuuta 1904. Tässä lausunnossa ehdotettiin m. m. että sekä veistonohjaajan että käsityöopettajattaren valtioapu määrättäisiin 150 markaksi, josta valtio suorittaa 75 markkaa; että käsityöopettajattaren virkapätevyys määriteltäisiin samalla tavalla kuin veistonohjaajan ja että asiaa koskevassa uudessa julistuksessa annettaisiin määräyksiä käsityöopettajien asettamisesta virkaan ja erottamisesta siitä.

Suomen yleisen käsityöyhdistyksen ehdotuksista toimenpiteiksi käsityötaiton kehittämiseksi ja edistämiseksi maassamme vaati Senaatti 9 p. tammikuuta 1905 Koulutoimen ylihallituksen lausuntoa. 19 p. seuraavaa huhtikuuta antamassaan lausunnossa Ylihallitus m. m. puolti erityisten tarkastajain asettamista sekä poikain että tyttöjen käsitöiden valvomista varten kansakouluissa sekä esitti ajatuksensa heidän jäsenyydestään Koulutoimen ylihallituksessa, heidän tehtävistään ja kompetenssistaan.

Edellämainitut ehdotukset eivät vielä ole johtaneet mihinkään toimenpiteihin.

5. Jatkokurssit.

Maalaiskansakoulujemme jatkokurssit johtavat alkunsa kansakouluasetuksen 125 §:stä. Valmistavat toimenpiteet.

Senjälkeen kun kysymys jatko-opetuksen järjestämisestä oli ollut käsittelyn alaisena kahdeksannessa yleisessä kansakoulukokouksessa Jyväskylässä 1890, anoivat säädetyt alamaisessa kirjoituksessa 28 p:ltä toukokuuta 1891 toimenpiteitä siihen suuntaan, että niitä jatkokursseja, joista säädetään 125 §:ssä armollista asetusta 11 p:ltä toukokuuta 1866, koskeva maan kansakoulutoimen järjestämistä, voitaisiin mitä laajimmassa määrässä toimeenpanna ja tyydyttävällä tavalla saavuttaa niiden tarkoitus, ja että edistettäisiin sellaisten erityisten kurssien syntymistä, joiden tarkoitus on valmistaa maaseudun nuorisolle tilaisuutta saada kansakoulukurssin lisäksi hyödyllisiä, etupäässä käytäntöön soveltuvia tietoja. Samalla myönsivät säädetyt suostuntakaudeksi 1892—1894 vuosittain 15,000 markkaa näiden sivistyslaitosten kannattamiseksi.

Sittenkun Senaatti oli anomuksen johdosta antanut alamaisen puoltavan lausuntonta 10 p. helmikuuta 1892 ja Keisarillinen Majesteetti 19 p. seuraavaa toukokuuta valtuuttanut Senaatin anomuksen mukaisesti edistämään kansakoulujen jatkokursseja sekä erityisiä käytännöllisiä kursseja maaseutuväestöä varten, sai Koulutoimen ylihallitus Kirkollisasiaintoimituskunnan kirjeessä 8 p:ltä marraskuuta 1892 käskyn ehdottaa toimenpiteitä mainittua tarkoitusta varten.

Tämän johdosta käski Ylihallitus kiertokirjeellä seuraavan joulukuun 2 p:ltä kansakoulujen piiritarkastajia, kansakoulujen ylitarkastajan Ylihallitukselle asiasta antaman mietinnön johdolla, lähettämään ehdotuksensa sekä jatkokurssien opetussuunnitelmaksi että siitä, milloin ja millä tavalla näitä kursseja olisi järjestettävä. Samalla tuli tarkastajien vaatia niiltä kunnilta, joissa sellaisia jatkokursseja olisi etupäässä toimeenpantava, kirjallinen sitoumus siitä apulisästä, joihin ne puolestaan suostuisivat näitten kurssien kannattamiseksi, sekä kunkin ehdottaa Ylihallitukselle viisi tahi kuusi kuntaa, joille sopiva valtioapu tähän tarkoitukseen annettaisiin.

Kun Ylihallitus sitten saapuneiden lausuntojen pohjalla oli laatinut alamaisen ehdotuksensa jatkokurssien järjestämiseksi, säätö Keisarillinen Senaatti 15 p. joulukuuta 1893, pääkohdissa Ylihallituksen esityksen ja ehdotusten mukaisesti: Ensimmäiset ohjesäännöt.

1:ksi että mainittujen jatkokurssien tulee sisältää etenkin kristinuskon, äidinkielen, isänmaan historian, lasku- ja mittaussopin, luonnontiedon, terveys-

opin, linjaalipiirustuksen, käsitöitten ja laulun opetusta, yhteensä vähintään 150 tuntia lukuvuoden kuluessa;

2:ksi että Ylihallitus asianomaisten kansakoulujohtokuntain ehdotuksesta määrää näitten kurssien opetusajan, vaarinottamalla ettei kansakouluille säädettyä oppiaikaa sen kautta lyhennetä;

3:ksi että opetusta hoitaa sen kansakoulun opettaja tai opettajatar, jossa kurssi pidetään, sekä, jos tarpeelliseksi ja sopivaksi nähdään, toisen läheisen kansakoulun opettaja tai opettajatar tai muut pätevät ja halulliset henkilöt;

4:ksi että oppikurssien ja opetustuntien jako eri aineita kohti toistaiseksi määrätään asianomaisen kansakoulujohtokunnan ehdotuksesta;

5:ksi että, jos kunta niin tahtoo ja siihen erittäin myöntää varoja, opetusta saattaa, paitsi edellä ehdotetuissa, antaa muissakin käytäntöön soveltuviissa aineissa, kuitenkin sillä ehdolla, että sen kautta ei mitään supistusta tapahdu ehdotettujen aineitten oppiajassa; sekä

6:ksi että Ylihallituksen tulee Säätöjen tähän tarkoitukseen määräämistä varoista myöntää kullekin sellaiselle kurssille olojen mukaan sovitettu korkeintaan 250 markan suuruisen apuraha ja tilata se asianomaiselta Kuvernööriltä, yhteensä 13,000 markan määrään, ollen Ylihallituksen velvollisuutena, kun tämä summa on käytetty tarkoitukseensa, tarpeen tullessa antaa uusi alamainen esitys asiasta».

Samalla huomautti Senaatti, että se ainoastaan tällä kertaa, katsoen siihen erityiseen vaivaan, jonka sellaisten kurssien ensimmäinen valmistus tuottaa, on laskuperusteeksi hyväksynyt 250 markan rahamäärän kultakin kurssilta.

Ensimäiset
jatkokurssit.

Jo tätä ennen, ja vaikkei jatkokurssien opetussuunnitelmaa ollut seikkaperäisesti laadittu, oli Senaatti Koulutoimen ylihallituksen esityksestä myöntänyt 7 ja 18 p. helmikuuta sekä 17 p. marraskuuta 1893 jatkokursseista, joita oli pidetty Virolahden Pyterlahden, Raision, Kiikan ja Virolahden Klamilan kouluissa, yhteensä 1,225 markkaa.

Edellä mainitun Kirkollisasiainoimituskunnasta saapuneen kirjeen johdosta 15 p:ltä joulukuuta 1893 kehotti Koulutoimen ylihallitus kirjeessä 5 p:ltä tammikuuta 1894 kaikkia piiritarkastajia vaatimaan niitten koulujen omistajilta, jotka aikaisemmin olivat ilmoittautuneet halullisiksi puheena olevia kurseja järjestämään, kirjalliset, Ylihallitukselle osotetut ja Kirkollisasiainoimituskunnan kirjeen mukaisesti laaditut hakemukset valtioavun saannista kursseille, ja oli tarkastajien nämä hakemukset niistä antamainsa lausuntojen mukana Ylihallitukselle lähetettävä.

Jatkokurssien ensimmäiseen järjestelyyn kuuluu vielä se, että Senaatti näki hyväksi 1 p. toukokuuta 1895 suostua kolmannen piiritarkastajakokouksen v. 1894 lausumaan toivomukseen ja Koulutoimen ylihallituksen esitykseen, että jatkokursseista saataisiin edelleenkin myöntää Ylihallituksen harkinnan mukaan

korkeintaan 250 markan palkkio ja että sen lisäksi kurssin opettajille, milloin he asuvat pitemmän matkan päässä koulusta, jossa kurssia pidetään, voitaisiin suorittaa matkakulujen korvaukseksi yhteensä enintään 50 markkaa.

Näiden säädösten mukaisesti toimeenpantiin jatkokursseja aina vuoteen 1900 siinä määrässä, kuin alla oleva taulu osottaa. Huomattava kuitenkin on, että jo seuraavaksi suostuntakaudeksi 1895—1897 erotettiin maamies- ja emäntäkoulut varsinaisesta kansakoulujen menosäännöstä ja osotettiin yksinomaan jatkokursseja varten vuotuinen 15,000 markan määräraha, joka taas vuosiksi 1898—1900 korotettiin 21,000 markaksi.

Jatkokurssit lv. 1893—1900.

L u k u v u o s i	Kurssien luku- määrä	M y ö n n e t y t k o r v a u k s e t		
		kurssien pitämisestä	matka- kuluista	yhteensä
1893—1894	31	7,750: —	—	7,750: —
1894—1895	38	9,500: —	267: —	9,767: —
1895—1896	26	6,500: —	116: 50	6,616: 50
1896—1897	34	8,425: —	549: —	8,974: —
1897—1898	36	9,000: —	750: 25	9,750: 25
1898—1899	43	10,660: —	781: 08	11,441: 08
1899—1900	256	63,525: —	2,569: 12	66,094: 12

Kun jatkokurssien toimeenpanoharrastus syksyllä 1899 näytti kovin kasvaneen, esitti Koulutoimen ylihallitus 10 p. marraskuuta 1899, että ylijäämää 1897 vuodenkin määrärahasta, joka jo oli tilitetty, saataisiin vielä käyttää jatkokurssipalkkioihin vuosina 1899 ja 1900. Tähän esitykseen antoi Senaatti suostumuksensa 28 p. samaa marraskuuta.

Kansakoulupiireissä alkoi vuosien kuluessa herätä tyytymättömyyttä sen johdosta, että jatkokursseja ei saatu yleisemmiksi. Pääesteenä arveltiin olevan pakollisten opetusaineiden ja säädettyjen oppituntien suuri lukumäärä. Vähitellen selvisi, että jatkokurssien tarkoituksena ei voi olla kansakoulun oppiennätysten kertaaminen, vaan ennen kaikkea opinhalun herättäminen, ja tätä tarkoitusta, samaten kuin kurssien yleisempää toimeenpanemista, on varmaankin suurempi vapaus ohjelman suunnittelemisessa omansa edistämään. Säädetty vähin tuntimäärä on taas liian raskas yhdelle opettajalle ja sentähden olisi asialle eduksi, että lyhemmistäkin jatkokursseista valtioapua myönnettäisiin.

Kun neljäs piiritarkastajakokous ja yhdestoista yleinen kansakoulukokous v. 1899 olivat lausuneet tähän suuntaan käyviä toivomuksia, esitti Koulutoimen

Uudet määräykset.

Ylihallitus 17 p. huhtikuuta 1900 mainitunsuuntaisia muutoksia entisiin määräyksiin, ja hyväksyen ehdotuksen säätö Keisarillinen Senaatti 16 p. toukokuuta 1900:

»että mainittuja kursseja oppiaineiden lukumäärän ja opetusajan pituuden puolesta on järjestäminen eri laajuisiksi jakamalla ne kolmeen ryhmään, joista I ryhmä sisältää vähintäänkin 75 opetustuntia ja pakolliset oppiaineet: äidinkielen, uskonnon ja laskennon, II ryhmä vähintäänkin 100 opetustuntia sekä, paitsi äskenmainittuja pakollisia, korkeintaan kaksi vapaaehtoista ainetta, ja III ryhmä vähintäänkin 150 opetustuntia sekä samaten paitsi pakollisia korkeintaan viisi vapaaehtoista ainetta;

että palkkioksi näiden kurssien pitämisestä saa Säätyjen tähän tarkoitukseen myöntämiä varoja edellisen kanssa yhdenmukaisesti määrätä korkeintaan 100 markkaa I ryhmää varten, korkeintaan 150 markkaa II ryhmää varten ja korkeintaan 250 markkaa III ryhmää varten; sekä

että näiden kurssien ohjelmat ovat ennen toimeenpanoa alistettavat Ylihallituksen hyväksyttäväksi».

Nämä uudet säädökset sekä muutamia lisämääräyksiä saattoi Ylihallitus asianomaisten tietoon kiertokirjeellä 11 p:ltä heinäkuuta 1900.

Jatkokurssit lv. 1900—1905.

Lukuvuosi	Kurssien lukumäärä				Myönnettyt korvaukset		
	75-tuntisia	100-tuntisia	150-tuntisia	yhteensä	kurssien pitämisestä	matkakuluista	yhteensä
1900—1901	19	49	118	186	38,500: —	1,574: 06	40,074: 06
1901—1902	11	63	113	187	38,720: —	1,196: 10	39,916: 10
1902—1903	15	54	99	168	34,290: —	992: 36	35,282: 36
1903—1904	8	39	129	176	38,695: —	1,382: 53	40,077: 53
1904—1905	14	45	124	183	40,000: —	1,405: 07	41,405: 07

Määräraha jatkokursseja varten on v. 1900—1904 ollut 40,000 ja v. 1905 50,000 markkaa.

Nykyiset määräykset.

Myöhemmin on Senaatti Koulutoimen ylihallituksen esityksestä 10 p. huhtikuuta 1906 vahvistanut vielä vapaammat jatkokurssisäädökset, poistaen kaikki pakolliset opetusaineet ja korottaen palkkiota jatkokurssien toimeenpanosta. Nämä muunnetut säädökset on Ylihallitus kiertokirjeellä 26 p:ltä toukokuuta 1906 saattanut asianomaisten tietoon antaen samalla muutamia lisämääräyksiä sekä yleisiä ohjeita jatkokurssien järjestelyyn, opetussuunnitelmaan ja opetusmenettelyyn nähden.

6. Kansakouluopettajain asema ja edut.

Kelpoisuutta eli pätevyyttä kansakouluopettajan toimeen koskevia sää- Pätevyys.
döksiä on muutettu armollisten julistusten kautta 28 p:ltä kesäkuuta 1890, 21 p:ltä heinäkuuta 1898 ja 29 p:ltä toukokuuta 1901.

Armollisessa julistuksessa 29 p:ltä syyskuuta 1880 oli säädetty, että »kansakouluun maalla, joka nauttii rahamääräystä yleisistä varoista, otettakoon vakinaiseksi opettajaksi tahi opettajattareksi ainoastaan se, joka on läpikäynyt kansakouluopettaja- tahi opettajatarseminaarin, taikka myöskin ynnä todistuskirjan kanssa asianomaisesti hyväksytyistä, seminaarin opettajakunnan edessä suoritetuista opinnäytteistä kaikissa täydelliseen seminaarinkurssiin kuuluvissa aineissa esiintuo seminaarin johtajan antaman todistuksen siitä, että hänellä on tarpeellinen taito kansakoulun hoitamiseen, osoitettu täytettyjen harjoitusten tahi suoritettujen näytteitten kautta seminaarin mallikoulussa».

Tämä jälkimäinen vaihtoehto, pätevyyden saavuttaminen yksityistutkin-
tojen, harjoitusten ja opinnäytteiden kautta seminaarissa, on poistettu seuraavissa julistuksissa, jotka koskevat kansakouluopettajapätevyyttä. Henkilön, joka siten on suorittanut seminaarikurssin, mutta jolla ei kuitenkaan ole varsinaista seminaarinoppilaille annettavaa päästötodistusta, tulee saada erikoisvapaus ollakseen hakukelpoinen vakinaiseen kansakouluopettajan toimeen. Tosin on viranomaistenkin kesken oltu tämän kohdan suhteen kauan epävarmoja, mutta Koulutoimen ylihallituksen kysymyksen johdosta on Senaatti 3 p. lokakuuta 1905 katsonut voimassa olevat määräykset tässä suhteessa selviksi.

Vaikka armollinen julistus 28 p:ltä kesäkuuta 1890 edellä mainitussa suhteessa rajoitti kansakouluopettajapätevyyden hankkimismahdollisuutta, niin laajensikin se sitä toiseen suuntaan, tarjotessaan opintielle antautuneille henkilöille tilaisuuden saavuttaa mainittu pätevyys varsinaiseksi seminaarinoppilaaksi rupeamatta. Julistuksen sanat kuuluvat: »Kuitenkin saa semmoiseen (kansakouluopettaja-) virkaan ottaa senkin, joka on läpikäynyt täydellisen lyseon tahi vähintään kaksi luokkaa jatko-opistossa naisia varten, jos hakija asianomaisten seminaarinopettajien edessä on suorittanut hyväksytyt tutkinnon niissä seminaarin oppiaineissa, jotka eivät ole kuuluneet hänen suorittamaansa alkeiskoulu-
kurssiin, poikkeus kuitenkin sallittuna mitä lauluun, musiikkiin, piirustukseen ja käsityöhön tulee, ja jos hän vähintään kaksi kuukautta on ottanut osaa opetus-
harjoituksiin seminaarin mallikoulussa sekä suoritettussa käytännöllisessä ko-
keessa osottanut omaavansa tarpeellista taitavuutta opettamisessa ja kansakou-
lun johtamisessa». Laulun, piirustuksen ja käsitöiden opettamisen oikeutta var-
ten vaadittiin myöskin asianomaisen seminaarinlehtorin tai naisopettajan antama
todistus, että hakijalla niissä aineissa oli tarpeelliset tiedot ja käytännöllinen
taito, mutta yleistä pätevyyttä varten sellainen todistus ei vielä ollut välttämätön.

Armollinen julistus 21 p:ltä heinäkuuta 1898 teki parissa kohden rajoituksia edelliseen säädökseen: jatko-opiston, jossa asianomainen oli käynyt, tuli olla valtion jatko-opisto, ja poikkeus edellä mainittuihin harjotusaineihin nähden poistettiin, joten asianmukaisesti todistetut tiedot ja taidot niissäkin aineissa kuuluvat yleiseen pätevyYTEEN.

Viimeisessä säädöksessä, armollisessa julistuksessa 29 p:ltä toukokuuta 1901, on ainoastaan se asiallinen muutos, että sanat »läpikäynyt täydellisen lyseon» on muutettu näin kuuluviksi: »läpikäynyt semmoisen oppilaitoksen, jolla on päästöoikeus yliopistoon». Tämän muutoksen tarpeellisuus johtui luonnollisesti siitä, että maassamme yhteiskoulut ja tyttökoulujen jatkuoluokat alkoivat saada mainittuja päästöoikeuksia.

Opettaja-
vaali.

Kansakouluasetuksen 129 § sekä alkuperäisessä muodossaan että sellaisena kuin se kuului armollisessa julistuksessa 29 p:ltä syyskuuta 1880 myönsi, että opettajaksi saa kansakoulujohtokunta soveliaimmaksi näkyvällä tavalla kutsua j. n. e. Sekä tämä vaalitapa että opettajain oikeus jättää kesken vuotta virkansa ja hakea yhtäikää useampia virkoja ovat seuraavina aikoina vaatineet järjestelyä ja on molempia kysymyksiä osittain käsitelty yhdessä.

1885 vuoden Valtiosäädyt olivat anoneet, »että Hänen Keisarillinen Majesteettinsa, niihin häiriöihin nähden kansakoulujen säännöllisessä toiminnassa, jotka syntyvät siitä, että opettajat ja opettajattaret lukuvuoden kestäessä estämättä voivat jättää virkansa, armossa suvaitsisi ryhtyä semmoisiin keinoihin, joiden kautta edellämainitut epäkohdat sopivimmalla tavalla tulisivat poistetuiksi».

Seuraavana syksynä oli saman kysymys herätetty ensimmäisessä piiritarkastajakokouksessa, mutta »ei kokous kuitenkaan katsonut mahdolliseksi lain kautta sitoa opettajan yhtä vähän kuin muidenkaan kansalaisten vapautta hakiessa ja valitessa työpaikkaansa. Tarkastajain tulisi kuitenkin opettajille alin omaa huomauttaa kohtuuden vaatimuksia ja pidättää heitä ilmoittamaan muutonsa niin hyvissä ajoin, ettei koulun työ sen kautta keskeytyisi Ennenkuin tarkastaja antoi suostumuksensa tapahtuneeseen nimitykseen, olisi hänen tätä paitse ehdottomasti vaatiminen nimitetyn todistus edellisestä palveluspaikasta».

Ennenkun Senaatti antoi edellämainitusta säätyjen anomuksesta alamaisen lausuntonsa, vaati se Koulutoimen ylläpidon ja sittemmin Ylläpidon ehdotuksesta myöskin seitsemännen yleisen kansakoulukokouksen lausunnot asiassa. Kansakoulukokous, joka asetti erityisen valiokunnan kysymystä valmistamaan, katsoi asetuksen muutoksen tarpeelliseksi ja esitti muutamia lähempiä määräyksiä annettavaksi opettajien ottamisesta kansakouluihin. Saamiensa lausuntojen pohjalla valmisti Senaatti 1 p. huhtikuuta 1890 ehdotuksen julistukseksi, ja kun ehdotus oli saavuttanut armollisen hyväksymisen, annettiin en-

nen mainittu armollinen julistus 28 p:ltä kesäkuuta 1890, jossa kansakouluopettajain virkoihin astumisesta ja niistä eroamisesta säädettiin:

»Kun avoinna oleva mies- tai naisopettajan virka kaupunki- tai maalaiskansakoulussa on täytettävä, pitää koulun johtokunnan, antaen tietoa virkaa seuraavista palkkaeduista, jommassakummassa maan virallisessa sanomalehdessä sekä jossakussa muussa, paikkakunnalla levinneessä lehdessä ilmoittaa se haettavaksi määrättyssä, ei kolmeakymmentä päivää lyhyemmässä ajassa. Siinä ajassa ilmoittautuneista hakijoista saa johtokunta, asiata harkittuaan, virkaan kutsua tavoiltansa nuhteettoman hengen, joka niiden tietojen ja sen kokemuksen ohessa, jota viran oikea toimittaminen vaatii, on nuorison ohjaamiseen sopiva mielenlaatu».

»Ylemmän kansakoulun mies- tai naisopettajan virkaan älköön astuttako vakinaisesti älköönkä koetukseksi muuna vuodenaikana kuin Elokuun 1 päivänä.»

Kun maalaiskansakoulujen johtokunnat opettajavirkoja täyttäessään usein jättivät huomionsa ottamatta äskenmainitussa julistuksessa annettuja säädöksiä ja sallivat viransijaisten turhan kauvan hoitaa avonaisia virkoja sekä laativat vaalipöytäkirjansa vaillinaisesti, muistutti Koulutoimen ylihallitus kiertokirjeellä 21 p:ltä helmikuuta 1893 kansakoulujohtokuntia valvomaan, että avonaiset opettajavirat vastedes viipymättä asetuksen säädösten mukaisesti täytetään, sekä lähetti samalla johtokunnille ohjeeksi kaavan opettajavaalista tehtävää pöytäkirjaa varten.

Yhdeksännessä yleisessä kansakoulukokouksessa 1893 oli käsiteltävänä kysymys: »olisiko minkäänlaisiin toimenpiteisiin ryhtyminen sen johdosta, että kansakouluopettajat yhtäikaa hakevat useampia opettajavirkoja?» Valiokunta puoltaen opettajien oikeuksia ei halunnut mitään asetuksen muutosta, vaan toivoi epäkohtien parantuvan siitä, että johtokunnille määrätään noudatettaviksi muutamia yksityiskohtaisempia säädöksiä vaalin toimittamisesta. Tämä valiokunnan mietintö ei kuitenkaan saavuttanut yksimielistä kannatusta.

Kolmannessa piiritarkastajakokouksessa 1894 keskusteltiin myöskin niistä epäkohdista, joita johtuu sekä siitä, että opettaja muuttaa keskellä lukuvuotta virastaan, että siitä, että opettajat hakevat yhtäikaa moneen paikkaan.

Näiden keskustelujen johdosta esitti Koulutoimen ylihallitus 1 p. toukuuta 1896, että niiden epäkohtien poistamiseksi, jotka ovat johtuneet kansakouluopettajain oikeudesta yhtäikaa hakea useampia opettajavirkoja, annettaisiin sensuuntainen määräys, että hyväksytty kutsumus kansakouluopettajan virkaan olisi sitova tulevaksi lukuvuodeksi, niin ettei opettaja eikä opettajatar sillä aikaa saisi ilman laillista syytä jättää virkaansa, jollei asianomaisen kansakoulujohtokunnan ja tarkastajan hyväksymää sijaista virkaan hankita.

Myöskin Valtiosäädät pyysivät alamaissa anomuksessaan 24 p:ltä toukuuta 1897, että Keisarillinen Majesteetti, liiaksi rajoittamatta kansakouluopet-

tajain oikeutta hakea yhtäaikaa useampia virkoja, antaisi ryhtyä toimenpiteihin niiden epäkohtien poistamiseksi, jotka voimassa olevien määräysten aikana johduvat äskenmainitusta oikeudesta.

Senaatti, joka tälläkin kertaa katsoi tarpeelliseksi yhdistää säännökset kelpoisuudesta kansakouluopettajan virkoihin sekä näiden virkain täyttämisestä ja siitä ajasta, jolloin niihin astutaan ja niistä erotaan, laati mainittujen anomusten johdosta ehdotuksen julistukseksi asiassa. Kun tämä ehdotus oli tullut armossa hyväksytyksi, annettiin se armollisena julistuksena 21 p:ltä heinäkuuta 1898.

Kysymyksessä olevassa suhteessa on tämä julistus edelleenkin muuttamatta voimassa ja kuuluvat nämä kohdat:

3:ksi) Ylemmän kansakoulun opettajan- tahi opettajattarenviran jouduttua avoimeksi, tulee koulun johtokunnan viipymättä jompaankumpaan maan viralliseen sanomalehteen ja johonkin muuhun levinneeseen lehteen pantavalla ilmoituksella, jossa myöskin on mainittava virkaa seuraavat palkkaedut, kuuluttaa se haettavaksi johtokunnan luona määrätyn ajan kuluessa, joka ei saa olla lyhempi kuin kolmekymmentä eikä pitempi kuin viisiviidettä päivää. Niin pian kuin hakemusaika on päättynyt, pitää johtokunnan ottaa asia ratkaistavaksi; ollen kuitenkin huomattava, ettei sellaista virkaa täytetä vakinaisesti tahi koetteeksi myöhemmin kuin Kesäkuulla sinä vuonna, jolloin virkaan on astuttava.

Hakemusta pitää seurata todistus hakijan maineesta ja kelpoisuudesta virkaan sekä, jos hakija jo on opettajana tahi opettajattarena ylemmässä kansakoulussa, sen koulun johtokunnan antama alkuperäinen todistus hakijan opettajatoimesta ja elämänlaadusta, ja on siinä sen ohessa nimenomaan mainittava, että se on annettu kansakouluopettajanviran hakemista varten, kuin myöskin milloin todistus samaa tarkoitusta varten on hakijalle viimeksi annettu.

Niistä virkaankelpaavista hakijoista, jotka määrääjän kuluessa ovat ilmoittautuneet, tulee johtokunnan, asiata harkittuaan, opettajaksi tahi opettajattareksi määrätä siveellisesti nuhteeton henkilö, jolla on nuorison opastamiseen sopiva mielenlaatu; ja on johtokunta velvollinen otteella nimittämisessä laaditusta pöytäkirjasta ja oheenliittämällä kaikki hakemuskirjat heti ilmoittamaan sen asianomaiselle kansakouluntarkastajalle.

Jos kansakouluntarkastaja tyytyy johtokunnan toimenpiteeseen, pitää hänen viipymättä ilmoittaa nimitys virallisissa sanomalehdissä sekä antaa erityinen tieto virkaan määrätylle, mutta vastaisessa tapauksessa lykätä asia koulutoimen Ylihallitukseen, jonka tulee se koulunjohtokuntaa kuulusteltuaan tutkia ja ratkaista. Kummassakin tapauksessa on kansakouluntarkastajan annettava toimestaan tieto koulunjohtokunnalle.

Jos se, joka on opettajaksi tahi opettajattareksi määrätty, on toisen ylemmän kansakoulun palveluksessa, on kansakouluntarkastajan asia ilmoittaa nimitys myöskin sen koulun johtokunnalle, josta nimitetyn on erottava.

4:ksi) Laillinen lähtö- ja tuloaika ylempään kansakoulun opettajan- ja opettajattarenvirkaan nähden on Elokuun 1 päivä; älköönkä siis semmoiseen virkaan vakinaisesti tai koetteeksi astuttako muuna aikana.

5:ksi) Älköön sama henkilö yhtäikää hakeko useampia virkoja älköönkä myöskään nimitetty opettaja tai opettajatar kieltäytykö virkaa vastaanottamasta ja siihen säädetyllä ajalla astumasta. Jos sellaista tapahtuu, on se ilmoitettava koulutoimen Ylihallitukselle, jonka, jos se henkilö on Ylihallituksen silmälläpidon alainen, tulee asianomaisen kansakoulutarkastajan kautta antaa hairahtuneelle nuhteet sekä edelleen niin menetellä kuin asianhaarat saattavat vaatia. Sama olkoon laki, jos ylempässä kansakoulussa palveleva opettaja tai opettajatar kesken lukuvuotta Elokuun 1 päivän jälkeen omavaltaisesti jättää virkansa hankkimatta sijaansa hyväksytyin virkasijaisen.

Tämä vaaliasetus on sittemmin ollut käsittelyn alaisena sekä neljännessä että viidennessä piiritarkastajakokouksessa 1899 ja 1904. Edellisessä sitä vain selviteltiin; jälkimmäisessä taas sitä arvosteltiin ja huomautettiin asetuksen määräyksistä johtuvia epäkohtia sekä toivottiin lievennyksiä opettajien oikeuksia rajoittaviin asetuksen säädöksiin ja Ylihallituksen toimenpiteitä siihen suuntaan, että pätevälle opettajalle helpotettaisiin viran saanti hakukelpoisuutta vailla olevien hakijoiden edellä.

Näiden toivomusten johdosta on Ylihallitus antanut kaksi kiertokirjettä. Edellisessä, 11 p:ltä toukokuuta 1904, määrätään tarkastajien ja johtokuntien noudatettavaksi:

että opettaja-viran ollessa vakinaisesti täyttämättä, sen entistä hoitajaa ei ilman muuta saa pidättää vuodeksi edelleen, vaan on virka ehdottomasti julistettava haettavaksi;

että, viran jäätyä hakukelpoisen hakijan puutteesta kesäkuun kuluessa vakinaisesti täyttämättä, viransijaisuus on jossakin sanomalehdessä julistettava haettavaksi, ellei johtokunta kuulustelemalla tai tarkastajan apua käyttämällä voi suorastaan saada hakukelpoista henkilöä viran hoitajaksi; sekä

että vasta sitten kuin hakukelpoisen viranhoitajan saanti on osottautunut mahdottomaksi olkoon sallittu viransijaiseksi tarkastajan suostumuksella ottaa hakukelpoisuutta vailla oleva henkilö.

Jälkimmäisessä kiertokirjeessä 29 p:ltä marraskuuta 1904 kehotti Ylihallitus piiritarkastajia, sopivissa tilaisuuksissa asiasta koulujen johtokunnille huomauttamalla, toimimaan niin, että virkojen täyttäminen samoihin aikoihin lukuvuoden lopulla niin paljon kuin mahdollista vältettäisiin. Sitä varten olisivat avoimet virat, missä niiden täyttämiseksi ei mitenkään estettä ole, yleensä viipymättä ja erittäinkin sijaisten hoitamat virat jo hyvissä ajoin lukuvuoden kuluessa haettaviksi julistettavat.

Virkavahvistuskirja.

Kansakouluasetuksen 131 §:ään on armollisen julistuksen kautta 7 piltä maaliskuuta 1893 tehty se lisäys, että jos eivät kansakoulujohtokunta ja tarkastaja voi sopia virkavahvistuskirjan antamisesta, lykätään asia Ylihallitukseen, joka sen tutkii ja ratkaisee.

6 p. lokakuuta 1899 on Ylihallitus selittänyt, että kansakouluopettajalta, joka aikaisemmin on saanut virkavahvistuskirjan ja suorittanut siitä määrätyn sotilashuonemaksun, hänen siirtyessään toiseen samallaiseen virkaan ei ole saottua maksua uudelleen kannettava!

Opettajan jäsenyys kansakoulujohtokunnassa.

Samalla kun armollinen julistus 7 piltä maaliskuuta 1893 täydensi kansakouluasetuksen 14 §:ää kansakoulujohtokunnan vaaliin ja jäsenlukuun nähden — johtokuntaan tulee kuulua kuusi hyvin uskottua ja kansanopetusta harrastavaa henkilöä, aikaisemmin neljä, ylinnä kuusi miestä —, samalla annettiin tarkempia säädöksiä myöskin opettajan jäsenyydestä kansakoulujohtokunnassa. »Jokaiseen kansakoulujohtokuntaan on lisäksi seitsemäntenä jäsenenä astuva se opettajistosta, jonka kaikki kunnan tai kansakoulupiirin opettajat ja opettajattaret vuosittain siihen toimeen valitsevat; ja olkoon siten valitulla opettajalla tai opettajattarella istunto ja puhevalta kaikissa niissä jutuissa ja asioissa, jotka eivät mieskohtaisesti koske häntä itseänsä. Jos siinä piirissä, jonka johtokunnan toiminta käsittää, on ainoastaan yksi opettaja tai opettajatar, on hän itseoikeutettu johtokunnan jäsen, mutta jos opettajistossa on kaksi henkilöä, astuu semmoisena johtokuntaan virassa vanhempi.»

Opettajan leväperäisyys ja hairahdukset.

Armollisessa julistuksessa 7 piltä maaliskuuta 1893 määriteltiin myöskin ne rangaistukset, joihin kansakoulujohtokunta kansakouluasetuksen 136 §:n mukaan saa tuomita virkavahvistuskirjan saaneen opettajan: varoitukseen, joka kirjoitetaan johtokunnan pöytäkirjaan ja annetaan opettajalle johtokunnan edessä, taikka virasta väliaikaisesti erotettavaksi korkeintaan yhdeksi vuodeksi ja sen ohessa kadottamaan isomman tai vähemmän osan virkaan kuuluvasta raho-palkasta, taikkapa virkansa menettämään. Samalla lisättiin, että varoituksesta ei saa valitusta tehdä ja että Koulutoimen ylihallituksen päätöksestä tällaisessa valitusasiassa saa valittaa Senaattiin ainoastaan siinä tapauksessa, että opettaja on tuomittu virkansa menettämään.

Kirkollisasiuntoimituskunnan käskystä huomautti Ylihallitus kiertokirjeellä 14 p. joulukuuta 1900 piiritarkastajia ja heidän kauttaan kansakoulujohtokuntia, että ennenkun johtokunta päättää koevuosille otetun opettajan virasta erottamisesta tai tekee lopullisen päätöksen virkaan vahvistettua opettajaa vastaan nostetun syytteen johdosta, on opettaja kutsuttava johtokunnan eteen kuulusteltavaksi, ja että koulun johtokunnan tulee niissä tapauksissa, jolloin sen päätöksestä saa valittaa, kohta päätöksen julistettua ja sen yhteydessä antaa täydellinen osotus muutoksen hakemiseen johtokunnan toimenpiteestä.

Maalaiskansakoulujen opettajiston palkkaukseen suostuntavaroista menevä Valtion palkka-
määräraha on koko ajan ollut armollisen julistuksen mukaisesti 19 p:ltä maa-
liskuuta 1886 800 markkaa opettajalle ja 600 markkaa opettajattarelle. Senaat-
tiin jätetyssä anomuksessa ovat maalaisopettajat anoneet valtion palkka-avun
korottamista 400 markalla ja Koulutoimen ylihallitus on lausunnossaan 17 p:ltä
maaliskuuta 1899 m. m. puoltanut valtioapua korotettavaksi 200 markkaa, mutta
Senaatti päätti 28 p. marraskuuta 1899, ettei silloin ollut syytä ryhtyä pyydet-
tyyn toimenpiteeseen. Nytemmin ovat maalaisopettajien palkkaeduct Edus-
kunnan päätöksen mukaan parannetut ja asiasta annettu laki 24 p. tammi-
kuuta 1908.

Milloin opettajatar hoitaa avonaista miesopettajan virkaa, saa hän Senaatin
kirjeen mukaan 17 p:ltä maaliskuuta 1888 kantaa palkkiota 600 markan mukaan
vuodessa, ja käsityöopettajattaren valtioavun saa tällaisissa tapauksissa Senaatin
pätöksen mukaan 11 p:ltä helmikuuta 1902 käyttää veistonopettajan palkkaa-
miseksi, ehdolla että koulun kannattajat veistonopettajalle suorittavat saman
palkkion, joka oli käsityöopettajattarelle määrätty. Viimeksi mainitun luvan on
Ylihallitus kiertokirjeellä 28 p:ltä helmikuuta 1902 saattanut asianomaisten
tietoon.

Kirkollisasiaintoimituskunnan päällikön tekemästä ehdotuksesta määräsi
Senaatti 10 p. joulukuuta 1886, että opettajiston palkkaamiseksi yleisistä varoista
myönnetyt apurahat ovat siitä lähtien suoritettavat sen kuukauden ensimmäisestä
päivästä, jolloin asianomainen opettaja on ryhtynyt koulussa opettamaan.

Valtion palkka-apua koskevaan kansakouluasetuksen 118 §:ään on armol-
lisen julistuksen kautta 7 p:ltä maaliskuuta 1893, sen lisäksi mitä ennen on
mainittu, tullut pari muutosta. Uuteen kouluun odotettu vähin oppilasmäärä
alennettiin kahteenkymmeneen ja lisäehdoksi valtion palkka-avun maksamiselle
vielä yhden vuoden aikana, senjälkeen kun koulu on lakannut, säädettiin se
että opettaja vuoden kuluessa ei ole saanut virkaa toisessa koulussa.

Kansakouluasetuksen mukaan lisääntyi opettajien nauttima valtion palkka-
apu kymmenen vuoden nuhteettomasta palveluksesta 20 % sekä sen perästä Palkka-avun
joka viides vuosi 10 %, kunnes lisäys viidenkolmatta virkavuoden jälkeen oli korotukset.
50 %. Kun palkka-avut korotettiin armollisessa julistuksessa 19 p:ltä maalisk-
kuuta 1886, pysytettiin palkanlisäysten prosentti ennallaan, joten palkanlisäykset
nousivat samassa suhteessa ja tulivat olemaan kymmenen, viidentoista j. n. e.
vuosien palveluksesta miesopettajilla 160, 80, 80 ja 80 markkaa ja naisopetta-
jilla 120, 60, 60 ja 60 markkaa.

Senjälkeen on puheena olevana aikana kansakouluopettajien palkanli-
säykset parantuneet kaksi kertaa. Armollisen julistuksen johdosta 13 p:ltä
maaliskuuta 1895 oli palkanlisäystä sen vuoden alusta maksettava jo viiden
vuoden palveluksesta 10 %, kymmenen vuoden palveluksesta 10 % j. n. e.

Toinen korotus oli tuntuvampi. Armollinen julistus 12 p:ltä maaliskuuta 1901 sääti, että valtion palkka-apu kansakouluopettajille oli sen vuoden alusta korotettava viiden vuoden palveluksesta 20 % sekä sitten jokaisen seuraavan viiden vuoden nuhteettomasta palveluksesta 20 %, siksi kun korotus on noussut 80 %:iin alkuperäisistä palkka-avuista.

Kaupunkikouluissa palvelleet opettajat ovat maalaiskouluihin muutettuaan saaneet viime aikoina erikoisanomusten avulla oikeuden lukea kaupungissa palvelemissa vuodet hyväkseen valtiolta tulevaan palkankorotukseenkin nähden. Maaseudulta kaupunkiin muuttavat opettajat menettävät aina maalla palvelemissa vuodet palkankorotukseen nähden, koska kaupunkikunnilla ei ole mitään velvollisuuksia siinä suhteessa. Aivan äskettäin on Koulutoimen ylihallitus tehnyt esityksen tämän kauan tunnetun epäkohdan poistamiseksi: maalle muuttava opettaja olisi oikeutettava ilman muuta lukemaan hyväkseen palkankorotukseen nähden kaupungissa palvelemissa vuodet ja kaupunkiin muuttavalle opettajalle olisi pysyttävä oikeus valtiolta saamaansa palkankorotukseen.

Eläkkeet.

Kansakouluasetuksessa opettajille säädetyt eläkkeet olivat nousseet armollisen julistuksen mukaan 19 p:ltä maaliskuuta 1886 samalla tavalla kuin palkkalisäyksetkin. Varsinainen eläkerahaa koskeva asetus, jonka kautta eläkeoikeus ulotettiin kaupunkiopettajiinkin, annettiin 5 p. elokuuta 1886.

Valtiosäätyjen anomuksesta korotettiin armollisen asetuksen kautta 24 p:ltä toukokuuta 1898 täysi eläke 30 vuoden palveluksesta miesopettajalle 1,000:een ja naisopettajalle 750 markkaan. Parantumattoman taudin tähden aikaisemmin eroavan opettajan vuotuinen apuraha nousi samassa suhteessa. Yleisissä kansakoulukokouksissa, kahdennessa- ja kolmannessatoista v. 1902 ja 1905, on vielä esitetty toivomuksia eläkkeiden korottamisesta, joskin toistaiseksi tuloksitta.

Virkavuosi-
en laskemi-
nen.

Kansakouluopettajiinkin on käytännössä sovitettu armollisen julistuksen määräystä 28 p:ltä toukokuuta 1889, että virkavapaus, joka kestää herkeämättä kuusi kuukautta tahi sitä kauvemmin tahi myöskin kokonaisen lukukauden, vähennetään virka-ajasta palkankorotukseen nähden.

Kun Senaatti havaitsi epävarmuutta vallinneen kansakouluopettajien virkavuosien lukemisessa palkankorotusta ja eläkkeen saamista varten, ilmoitti Senaatti kirjeessä Koulutoimen ylihallitukselle 20 p. toukokuuta 1897 katsovansa näitä asioita koskevat asetukset ilmeisen selviksi siinä kohden:

1:ksi että oikeus palkankorotuksen saamiseen yleisistä varoista on ainoastaan sillä kansakouluopettajalla tai opettajattarella maalla, jolla on saatuna virkavahvistuskirja ylemmän kansakoulun virkaan;

2:ksi että palkankorotuksen saamista varten kansakouluopettaja tai opettajatar saapi hyväkseen lukea ainoastaan sen ajan, minkä hän täysin hakukelpoisena on hoitanut kansakouluvirkaa joko vakinaisena tai koetteeksi määrättyinä tai viransijaisena, kuitenkin siten ettei enempää palvelusaikaa kuin viisi vuotta ennen virkavahvistuskirjan saamista lueta hänelle hyväksi;

3:ksi että oikeus eläkkeen saantiin on ainoastaan sillä opettajalla tai opettajattarella, joka virasta erotessaan on vakinainen; ja

4:ksi että eläkkeen saamista varten kansakouluopettaja tai opettajatar saapi hyväkseen lukea koko sen ajan, minkä hän täysikelpoisena, niiden määräysten mukaan jotka hänen virkaan astuessaan olivat voimassa, on hoitanut opettajatoimintaa kaupungin kansakouluissa taikka semmoisessa ylemmässä maalaiskansakoulussa, joka on nauttinut apurahaa yleisistä varoista.

Kun sitten Ylihallitus ei ollut täysin selvillä, miten molempia ensimmäisiä kohtia viimemainitussa kirjeessä oli käytännössä noudatettava, pyysi Ylihallitus 8 p. lokakuuta 1897 tarkempaa määräystä niissä kohdin ja Senaatin 7 p. seuraavaa joulukuuta antamasta selityksestä mainittakoon, että jos olisi sattunut tahi vastedes tulisi sattumaan että opettaja ilman omatta syyttänsä on jäänyt asianmukaisessa ajassa saamatta vahvistuskirjaa, vaan se on annettu vasta sen jälkeen kun viiden vuoden nuhteeton palvelus on loppuun kulunut, on Ylihallituksen asia sellaisissa tapauksissa, esitystä palkankorotuksesta tehdessään, myötäliittää selvitys tuosta asianhaarasta, jotta sekin voitaisiin asiata ratkaistaessa ottaa huomioon.

Käytännössä ei opettaja, joka on saanut virkavahvistuskirjan vasta jälkeen viiden vuoden palveluksen, ole palkankorotukseen nähden mitään menettänyt, jos hän vain itse ei ole ollut syyppä virkavahvistuskirjan myöhästymiseen.

Armollisella kirjeellä 1 p:ltä toukokuuta 1895 julistettiin Utsjoen Outakosken kansakoulun opettajat oikeutetuiksi sekä palkankorotukseen että eläkkeeseen nähden lukemaan hyväksensä kaksinkertaiset virkavuodet siltä ajalta, minkä he palvelevat siinä koulussa, ja armollisessa kirjeessä 18 p:ltä helmikuuta 1896 myönnettiin Enontekiäisten, Inarin ja Kuolajärven opettajille sama etu samassa koulussa palvelemastaan kuudennesta vuodesta alkaen aina viidennentoista vuoden loppuun asti, jossa suhteessa niiden opettajatoimintien silloiset haltijat saivat lukea hyväkseen senkin ajan, jonka he sitä ennen olivat puheenalaisissa kouluissa palvelleet.

Viimemainittu oikeus ulotettiin Senaatin päätöksessä 10 p:ltä kesäkuuta 1904 kaikille Lapinmaan kihlakunnissa palveleville kansakouluopettajille.

Armollisissa julistuksissa 28 p:ltä kesäkuuta 1890 ja 21 p:ltä heinäkuuta 1898 säädettiin, että opettajan tahi opettajattaren kuoltua saakoon kuolinpesä, jos se virkaa varten hankkii ja palkkaa kansakoulujohtokunnan ja tarkastajan hyväksymän sijaisen, nauttia virkaa seuraavat palkkaedut seuraavan elokuun 1 p:ään saakka kuin myös, jos näihin etuihin kuuluu nautinto-oikeus viljeltyyn maahan, koko sen tulon. Senaatin päätöksen mukaan 17 p:ltä lokakuuta 1899 kuuluu näihin etuihin myöskin vainajan nauttima palkankorotus.

Aikaisemmin oli kansakoulujohtokuntien tilattava opettajille tuleva valtion palkka-apu asianomaisilta kuvernööreiltä. Valtiovaraston kassa- ja tililaitoksen

Kaksinkertaiset virkavuodet.

Kuolinpesän oikeudet.

Valtioavun tilaaminen.

uudestaan järjestämisestä 3 p. toukokuuta 1899 annetun armollisen asetuksen ja julistuksen mukaan olivat m. m. palkkausavut maksettavat 1901 vuoden alusta Ylihallituksen maksumääräysten nojalla. Sen johdosta kehotti Ylihallitus kiertokirjeellä 4 p:ltä tammikuuta 1901 maalaiskansakoulujen johtokuntia vastedes tilaamaan palkkausavut tavallisessa järjestyksessä Ylihallitukselta sekä liitti ohkeen kaavan näitä tilauksia varten. Tarkempia määräyksiä palkkausapujen tilaamisesta ja lähettämisestä sisältää Ylihallituksen kiertokirje 26 p:ltä huhtikuuta 1901.

Kunnan tahi yleensä kannattajien suorittavat palkkaedut.

Kansakouluasetuksen 117 §:ään, missä luetellaan m. m. ne edut, joiden suorittamiseen koulun kannattajan tulee sitoutua saadakseen valtioapua opettajien palkkaukseen, ei ole mitään muutosta tehty.

Kiertokirjeellä 20 p:ltä lokakuuta 1886 käski Koulutoimen ylihallitus piiritarkastajia huomauttamaan kansakoulujohtokuntia, miten laitonta on ilman asianomaista lupaa ja vastoin valtioapu-päätöksiä alentaa kuntien opettajistolle myöntämiä palkkaetuja.

Senaatin päätöksen kautta 4 p:ltä joulukuuta 1900 on selvinnyt, että kunnan tahi koulupiirin velvollisuus on aidata opettajalle pelloksi määrätty maa-ala.

Useita yrityksiä on tehty selventää ja täydentää määräyksiä kuntien suoritettavista palkkaeduista.

Jo siinä alamaaisessa lausunnossa, jonka Ylihallitus antoi opettajien palkan korotusanomuksesta 17 p. maaliskuuta 1899, ehdotettiin valtiopäiville annettavaksi esitystä m. m. siinä tarkoituksessa, että ne palkkaedut, jotka maalla olevan ylemmän kansakoulun pitäjä on velvollinen suorittamaan koulun opettajalle, paitsi vapaata asuntoa ynnä ulkokuoneita ja poltinpuita, päästäkseen nauttimaan suostuntavaroista samaan tarkoitukseen määrättyä apurahaa, määrättäisiin vähintäänkin 300 markaksi, jollei mitään osaa sautuista eduista suoriteta luonnossa, mutta 250 markaksi, jos koululle hankitaan peltoa vähintäänkin $\frac{1}{2}$ hehtaarin alaa, sekä 200 markaksi, jos maata hankitaan asetuksen mukainen määrä.

1900 vuoden Valtiosäädät lausuvat sen toivomuksen, että viljeltyä maata voimassa olevan kansakouluasetuksen 117 §:ssä säädettyyn määrään, mikäli mahdollista, olisi kunnan tai maalaiskansakoulujen muun ylläpitäjän annettava sen viljeltäväksi, joka koulua johtaa, sekä että Koulutoimen ylihallituksen tekemän ehdotuksen mukaisesti lehmänrehulle, jota olisi suoritettava vähintäänkin 2,000 kgr. vuodessa, ynnä laitumelle määrättäisiin alimmaksi hinnaksi 200 markkaa, joka rahamäärä, jos viljeltyä maata luvattiin ainoastaan puoli hehtaaria tahi ei ollenkaan, olisi korotettava 250 ja 300 markaksi.

Kun Koulutoimen ylihallitus sai 12 p. maaliskuuta 1901 käskyn antaa lausuntonsa ja ehdotuksensa Valtiosäätäjien toivomuksen johdosta, kysyi Ylihallitus ensiksi piiritarkastajien mielipidettä asiasta 29 p. marraskuuta 1901 ja lykkäsi

sen sitten kahdennentoista yleisen kansakoulukokouksen käsiteltäväksi 1902. Näiden tiedustelujen pohjalle laatimassaan lausunnossa 19 p:ltä helmikuuta 1904 Ylihallitus esitti, »että kansakouluopettajistolle tulevien palkkaetujen suorittamisesta ja rahaksi arvioimisesta annettaisiin sellaiset lähemmät määräykset:

1) että opettajille kansakouluasetuksen 117 §:n mukaan luonnossa tulevista eduista olisi viljeltyä maata mainitussa §:ssä säädettyyn määrään (1—1½ hehtaaria), mikäli mahdollista, kunnan tahi kansakoulun muun ylläpitäjän annettava koulun läheisyydessä sen viljeltäväksi, joka koulua johtaa, varsinkin jos tämä on mieshenkilö;

2) että kun koko säädettyä määrää ei voida antaa, vaan ainoastaan ½ hehtaaria tai ei mitään, viljelysmaan arvo olisi rahassa korvattava vähintään 50 markalla, jos ainoastaan ½ hehtaaria annetaan, ja vähintään 100 markalla, ellei mitään voida antaa;

3) että lehmänruualle, jonka tulisi tehdä vähintään 2,000 kg. vuodessa, sekä karjanlaitumelle määrättäisiin 200 markan vähin hinta;

4) että joka kansakoululle tonttimaan yhteyteen olisi varattava puutarhamaa; ja

5) että kunnat tai kansakoulun muut ylläpitäjät veloitettaisiin määrätyn ajan kuluessa korottamaan vanhemmissakin kansakouluissa opettajain palkat, niin että ne todellakin vastaavat mainitun asetuksen 117 §:ssä säädettyjä palkkaetuja, sen mukaan kuin maan Säädty ovat ne arvioineet.»

Asia ei kuitenkaan ole senjälkeen antanut aiheutta mihinkään toimenpiteihin.

Kun oli syntynyt epävarmuutta siitä, oliko useampiopettajaisessa koulussa toinen puoli koulumaksuista tuleva johtajalle vai jaettava opettajien kesken, alisti Ylihallitus kysymyksen 14 p. heinäkuuta 1897 Senaatin ratkaistavaksi. Kirkollisasiaintoimituskunnan vastauskirjeessä 25 p:ltä tammikuuta 1898 katsoi Senaatti asian selväksi, koska kansakouluasetuksen 143 §:ssä nimenomaan säädetään, että kansakoulun johtaja tahi johtajatar saa puolen sanotun asetuksen 142 §:ssä mainituista koulumaksuista ja erinäisiä velvollisuuksia voimassa olevain asetusten mukaan on nimenomaan »johtajalle» ja »johtajattarelle» pantu.

Yhdeksäs yleinen kansakoulukokous 1893 katsoi suotavaksi, että kansakouluopettajille myönnettäisiin yleisistä varoista pienempiä stipendejä opetuksen kuuntelemista varten seminaareissa tai kansakouluissa.

1894 vuoden Valtiosäädty anoivat 31 p. toukokuuta 1894, että apurahoiksi kasvatustavallisia kuuntelumatkoja varten maalaiskansakoulujen opettajille määrättäisiin seuraavaksi rahainhoitokaudeksi 3,600 markkaa vuodessa, ja myönsivät säädty samalla tähän tarkotukseen suostuntavaroista yhteensä 10,800 markkaa. Armollisessa kirjeessä 22 p:ltä tammikuuta 1895 jätettiin, suostumalla mainittuun pyyntöön, Koulutoimen yllähallituksen asiaksi jakaa maalaiskuntien

Oppilaiden
koulumak-
sut

Kuuntelu-
rahat.

ylempien kansakoulujen opettajille, jotta he saisivat käydä opetusta kuuntele-
massa seminaareissa ja muiden paikkakuntain kansakouluissa, säätyjen määrää-
mistä varoista vuosittain pienempiä 100 ja 150 markan suuruisia apurahoja,
kaksi tahi kolme apurahaa kullekin silloiselle kahdelletoista tarkastusalueelle;
samalla myönnettiin Ylihallitukselle oikeus, jos yksityisissä tapauksissa apu-
rahoja korkeampaan määrään tahi muuhun kasvatusopilliseen tarkoitukseen huomattiin tarpeellisiksi, antaa siitä erittäin esitys Senaatille.

Valtiosäädöt korottivat vuotuisen määrärahan tätä tarkoitusta varten v. 1900 4,800 markaksi ja v. 1904—1905 10,500 markaksi. Viimemainituilla valtiopäivillä myönnettiin lisäksi 2,500 markan määräraha kansakouluopettajien ulkomaisia opintomatkoja varten.

Kiertokirjeessä 8 p:ltä helmikuuta 1895 antoi Ylihallitus tarkempia määräyksiä apurahojen jakamisesta: piiritarkastajien oli vuosittain toukokuussa lähetettävä Ylihallitukselle ehdotuksensa kuunteluapurahain jakamisesta ja stipendin saaneiden tuli seuraavan lukuvuoden kuluessa vähintään kuuden viikon aikana seurata opetusta seminaarissa tahi kansakoulussa sekä asianomaisen tarkastajan todistuksella näyttää, että he ovat niin tehneet. Käytännössä ovat 100 markan apurahat velvoittaneet vain neljän viikon kuunteluun.

Kahdennessatoista yleisessä kansakoulukokouksessa 1902 oli laajan käsittelyn alaisena kysymykset paremman tilaisuuden valmistamisesta niin kaupunkien kuin maaseudun opettajille opetuksen kuuntelemiseen seminaareissa ja kansakouluissa sekä tämän kuuntelun tarkemmasta järjestämisestä.

Kuultuaan asiassa seminaarinjohtajien mielipidettä onkin Ylihallitus kiertokirjeessä seminaarinjohtajille ja piiritarkastajille 24 p. toukokuuta 1905 antanut lähempiä määräyksiä kansakouluopettajien kuuntelun järjestämisestä seminaareissa sekä sittemmin kiertokirjeessä 9 p:ltä toukokuuta 1906 ilmoittanut piiritarkastajille, nojautuen säätyjen 1904—1905 vuosien valtiopäivillä tekemiin päätöksiin, korottaneensa kuunteluapurahat kuuden viikon kuuntelumatkasta korkeintaan 200 markaksi ja neljän viikon kuuntelumatkasta korkeintaan 150 markaksi.

Armollisen kirjeen 22 p:ltä tammikuuta 1895 mainitsemisissa erikoisissa tapauksissa on jokunen ainoa 150—500 markan suuruinen apuraha ennen v. 1905 annettu kansakouluopettajille ulkomaisia opintomatkoja varten.

Opettajasi-
vistyksen
kohottami-
nen.

Kansakouluopettajain sivistyksen kohottaminen on usein ollut kansakoulu-
piireissä keskustelun alaisena. Erikoisesti on asiaa pohdittu ja suunniteltu kahdek-
sannessa, yhdennessatoista ja kahdennessatoista yleisessä kansakoulukokouksessa
1890, 1899 ja 1902. Viimemainitussa kokouksessa asetettiin erityinen komitea,
johon valittiin yliopiston opettajiaakin, tekemään seikkaperäinen suunnitelma
kansakouluopettajien opintojen järjestämiseksi yliopistossa ja esittämään asia
seuraavalle säätykokoukselle tahi hallitukselle.

Sittemmin onkin kysymys valtiopäiväin avulla saanut onnellisen kääntein: varoja on myönnetty tarkoituksen edistämiseksi, yliopistoon on asetettu erityinen ylimääräinen professori johtamaan kansakouluopettajien jatko-opintoja ja ensimmäiset kolmikuukautiset jatkokurssit on pidetty sl. 1907.

Jo 1885 ja 1888 vuoden Valtiosäädyt myönsivät 5,000 markan vuotuisen määrärahan Ylihallituksen käytettäväksi sellaisissa tapauksissa, jolloin kansakouluopettajat sattuneen sairauden tähden olivat estetyt virkaansa hoitamasta ja olivat pakotetut palkkaamaan sijaisensa. 1891 vuoden Valtiosäädyt korottivat tämän määrärahan 10,000 markaksi ja Senaatti ilmoitti asiasta Ylihallitukselle kirjeessä 18 p:ltä helmikuuta 1892. Seuraavana suostuntakautena oli määräraha sama, mutta v. 1897 korottivat Valtiosäädyt sen 15,000:ksi, v. 1900 25,000:ksi ja v. 1904—1905 45,000:ksi markaksi.

Myöhemmin on tätä määrärahaa yhä korotettu ja viimeinen säätykokous myönsi, että siitä voidaan erittäin sääliittävässä tapauksissa myöntää avustusta kansakouluopettajille myöskin taudin sattuessa heidän perheissään.

On huomattava, että kaupunkien kansakouluopettajat voivat päästä osallisiksi näistä sairastavista sekä muista tämän jälkeen esitettävistä eduista yhtä hyvin kuin maalaisopettajatkin.

Paitsi Valtiosäätöjen myöntämiä sairastavia on edelleenkin siitä rahastosta satunnaisten apujen antamista varten kansakouluopettajattarille, johon Keisarillinen Majesteetti armollisen kirjeen mukaan 18 p:ltä tammikuuta 1877 oli määrännyt kerrassaan 30,000 markkaa, jaettu vuotuiset korot semmoisille kansakouluopettajattarille, jotka kivulaisuuden tähden ovat tulleet kykenemättömiksi itseensä elättämään.

Valtion toimesta on hankittu vapaasijoja kansakouluopettajille muutamissa kylpylaitoksissa. Jo 11 p. marraskuuta 1891 säati Senaatti, että viidentoista vuoden kuluessa seuraavasta vuodesta alkaen on Loviisan ja Maarianhaminan vesiparannuslaitoksissa annettava maksuton kylpyparannus ja lääkärinhoito edellisessä 8:lle ja jälkimäisessä 10:lle varattomalle henkilölle m. m. kansakouluopettajille. 27 p. kesäkuuta 1894 on Senaatti määrännyt, että viidentoista vuoden kuluessa seuraavan vuoden alusta lukien on vuosittain 20 vapaata kylpypaikkaa varattava Naantalin kylpylaitoksessa, ja 9 p. syyskuuta 1896, että samoin Savonlinnan ja Heinolan kylpylaitoksissa on kummassakin kymmenelle varattomalle henkilölle kahdentoista vuoden kuluessa valmistettava maksutonta kylpyparannusta ja lääkärinhoitoa. Nämä vapaasijat ovat jaetut pääasiallisesti kansakouluopettajille.

Kirkollisasiuntoimituskunnan kirjeessä 29 p:ltä joulukuuta 1891 ja Ylihallituksen kiertokirjeessä 29 p:ltä tammikuuta 1892 annettujen säädösten mukaan on halukkaiden hakijoiden toimitettava kirjallinen hakemus Ylihallitukseen ennen 15 p. huhtikuuta, ilmoittaen samalla hakemuksensa syyt sekä haluamansa

kylpypaikan ja ajan. Senjälkeen on Ylihallituksen lähetettävä Kirkollisiasiain-toimituskuntaan luettelo hakijoista ja siihen liitettävä niin hyvin edellämainitut tiedot kuin myöskin oma lausuntonsa siitä, ketkä hakijat etukädessä olisivat huomioon otettavat. Lopullisesti ratkaisee asian Siviilitoimituskunta, joka lähettää tiedon Lääkintöhallituksen ja Koulutoimen ylihallituksen kautta asianomaisille.

Apurahas-
tot.

Testamenttien kautta on syntynyt muutamia rahastoja, joiden korot tavalla tahi toisella tulevat kansakouluopettajien tahi heidän perheidensä hyväksi:

»Elis Holmin apurahasto», jonka korot Kirkollisiasiaintoimituskunnan kirjeessä 20 p:ltä helmikuuta 1889 lähemmin määrättyllä tavalla jaetaan a) kansakouluopettajien leskille ja lapsille, ja b) pensionille päässeille kansakouluopettajille ja opettajattarille;

»Knut Otto Vikbergin apurahasto», jonka hoitamisesta ja korkojen käytämisestä on annettu määräyksiä Kirkollisiasiaintoimituskunnan kirjeessä 16 p. helmikuuta 1897 ja Ylihallituksen kiertokirjeessä 31 p. tammikuuta 1899;

»Ruthin lahjoitusvarasto», jonka korkojen jakaminen kasvatuseräpäivinä kansakouluopettajain ja heidän leskiensä lapsille on järjestetty Ylihallituksen kierto-kirjeessä 26 p:ltä tammikuuta 1900.

Leski- ja or-
pokassa.

Armolliseen ohjesääntöön Suomen kansakouluopettajien leski- ja orpokas-salle, joka oli vahvistettu 11 p. maaliskuuta 1880, on tehty pari muutosta.

Alkuansa olivat vuotuismaksut 1890 vuoden loppuun ensimmäisessä luokassa 40 markkaa ja toisessa luokassa 20 markkaa sekä täysi eläke 408 markkaa ensimmäisessä ja 204 markkaa toisessa luokassa. Armollisen julistuksen kautta 2 p:ltä lokakuuta 1890 korotettiin kahdentoista vuoden ajaksi vuotuismaksut 48:ksi ja 24:ksi markaksi eläkkeiden pysyessä ennallaan; kuitenkin muutettiin tämä säädös armollisen julistuksen kautta 21 p:ltä maaliskuuta 1894 niin, että vuotuismaksuksi tuli seuraavan vuoden alusta 60 ja 30 markkaa sekä eläkemääräksi 480 ja 240 markkaa. Keisarillisen Senaatin päätöksellä 5 p:ltä marraskuuta 1902 ovat vuotuismaksut 1 p:stä tammikuuta 1903 aina 1914 vuoden loppuun määrättyt 80:ksi ja 40:ksi markaksi sekä täydet eläkkeet 600:ksi ja 300 markaksi.

Myöskin on armollisen julistuksen kautta 2 p:ltä lokakuuta 1890 ohjesäännön 2 §:ään tullut niihin opettajiin nähden, joilla kesken erottuaan kansakoulun palveluksesta katsotaan olevan oikeus edelleen olla kassan osakkaina, se lisämääräys, että heidän on tämä halunsa ilmoitettava johtokunnalle vuoden kuluessa siitä kuin ero on tapahtunut.

Pension-
kassa kansa-
kouluopet-
tajattaria
varten.

Siihen pensionikassaan kansakouluopettajattaria varten, joka sai alkunsa kenraaliluutnantti C. A. Standertskjöldin lahjoituksesta ja jonka ohjesäännön Keisarillinen Senaatti oli vahvistanut 18 p. tammikuuta 1877, on 1904 vuoden loppuun saakka 28 vuoden kuluessa liittynyt haikkiaan ainoastaan 179 opettajattaria, joista 16 on kuollut ennen elinkorko-ikään tulemistaan, 12 muutoin eronnut kansakoulun palveluksesta ja 46 saanut elinkoron.

7. Opettajakirjastot.

Ensimmäisten opettajakirjastoharrastusten tuloksena oli »Hämeen läänin kansakouluopettajain lainakirjasto», jonka säännöt Senaatti vahvisti 18 p. helmikuuta 1890. Siitä edempänä enemmän.

Kohta senjälkeen kahdeksas yleinen kansakoulukokous 1890 lausui suotavaksi, että opettajakirjastoja »yksityisten varoilla ja valtion mahdollisesti antamalla avulla perustettaisiin yksi tahi useampia kuhunkin tarkastuspiiriin».

1891 vuoden Valtiosäädyt osottivatkin seuraavaksi suostuntakaudeksi 51,000 markkaa kirjastojen perustamiseksi maalaiskuntien kansakouluopettajia varten. Sama 17,000 markan vuotuinen määräraha myönnettiin kaksilla seuraavillakin valtiopäivillä, kunnes se 1900 korotettiin 25,000 markaksi. Vuoteen 1905 asti on siten ollut käytettävänä mainittuun tarkoitukseen 278,000 markkaa.

Kirjastovar-
rat ja niiden
käyttämi-
nen.

Sittenkun Senaatti 18 p. helmikuuta 1892 oli käsenyt Koulutoimen yllähallituksen ryhtyä toimenpiteihin puheenalaisten kirjastojen perustamiseksi ja järjestämiseksi ja Ylihallitus oli piiritarkastajilta saanut heiltä vaaditut ehdotukset, jakoi Ylihallitus 3 p. helmikuuta 1893 silloiset tarkastuspiirit eri kirjastopiireihin sekä määräsi, miten paljon kirjastovaroja oli kunkin tarkastajan käytettävänä vuosilta 1892 ja 1893. Samalla antoi Ylihallitus piiritarkastajille seuraavat ohjeet varojen käyttämiseen sekä kirjastojen järjestämiseen ja hoitoon nähden:

1) Rahat ovat käytettävät kirjojen ostoon, kuhunkin kirjastopiiriin kuuluvien opettajien tekemän ja tarkastajan tarkastaman ja hyväksymän ehdotuksen mukaan.

2) Kirjastojen hoitajiksi tulee tarkastajan valita sopivia kansakouluopettajia, jotka tästä toimestaan eivät kuitenkaan saa mitään korvausta säätyjen myöntämistä varoista, ne kun ovat yksinomaan käytettävät kirjojen ostamiseen ja sitomiseen.

3) Tarkastajan tulee, asianomaisten opettajien mielipidettä kuulusteltuaan, antaa mahdollisesti tarvittavia tarkempia määräyksiä kirjastojen hoidosta, kirjojen lainaamisesta y. m.

4) Tarkastajan tulee antamiensa vuosikertomusten yhteydessä ilmoittaa, millä tavalla kunkin eri kirjaston hoito ja hallinto on järjestetty.

Samoin ovat sittemmin kaikki seuraavien vuosien kirjastovarot tarkoitukseensa jaetut ja käytetyt.

Rahojen jaossa noudatti Ylihallitus aluksi laskuperusteena säätyjen hyväksymää periaatetta, jonka mukaan kukin kunta, jossa oli yksi koulu, sai 25 markkaa ja kunta, missä oli kaksi tahi useampia kouluja, sai 50 markkaa. Mutta pian huomattiin tämä jakoperustus sulhteettomaksi, koska sen mukaan kunta

jossa oli vain pari koulua, sai osalleen yhtä suuren rahamäärän kuin kunta, jossa koulujen luku nousi pariinkymmeneen. Ja tämä suhteettomuus tuli yhä selvemmin näkyviin sikäli kuin koulurikkaiden kuntien lukumäärä kasvoi ja useita kuntia käsittäviä kirjastopiirejä ruvettiin jakamaan pienempiin alueihin. Tämän johdosta jaettiin kunnat aluksi koulujen lukumäärän mukaan useampaan ryhmään, ja kun apuopettajien lukumäärä alkoi kouluissa lisääntyä, katsottiin kohtuullisemmaksi ottaa 1902 vuoden alusta jakoperusteeksi opettajien eikä enää koulujen lukumäärä.

Kirjastovarojen käyttämisestä ja tilittämisestä antoi Ylihallitus vielä 14 p. syyskuuta 1897 piitarkastajille lisäohjeita ja määräyksiä.

1903 ja 1904 vuoden kirjastorahoista varattiin yhteensä 3,446 markkaa kirjaluettelo- ja lainauskirjojen sekä laina- ja kansilippujen hankkimiseen eri kirjastoille.

Kirjastopiirit.

Kirjastopiirit olivat laajuudeltaan aluksi hyvin erilaisia. Toisissa tarkastuspiireissä oli niitä 4—5, toisissa yli 40; yhteensä oli v. 1893 kirjastopiirejä 159. Tämä erilaisuus johtui siitä, että alussa, kun puuttui parpeellista kokemusta, tahdottiin välttää määräyksiä, jotka mahdollisesti osottautuisivat vähemmän tarkoituksenmukaisiksi, sekä antaa asian kehittyä vapaasti, niinkuin eri paikkakuntain olosuhteet vaativat. Sentähden otettiin niin paljon kuin suinkin huomioon mitä piiritarkastajat, neuvoteltuaan opettajiston kanssa, asiasta ehdottelivat. Toiset pitivät silmämääränä kirjastojen runsasvaraisuutta, johon nähden tuntui luonnolliselta, että kirjastopiiri käsittäisi useita kuntia, koska kirjastot muuten kauan pysyisivät varsin vähäpätöisinä. Toisten päätoivomuksena taas oli saada kirjastovarastot lukijakuntansa helposti saataviksi, ja näin syntyi varsinkin Uudenmaan ja Oulun lääneissä kirjastoja, joiden alueena oli ainoastaan yksi kunta

Kummalleko järjestelmälle oli etusija annettava, siitä oltiin kauan eri mieltä. Niinpä kolmannessa piiritarkastajakokouksessa 1894 muutamit arvelivat, että kirjastopiirejä ei pitäisi muodostaa kovin pieniksi, vaan tulisi kuhunkin piiriin ylipäänsä kuulua vähintään 4—5 kuntaa, toiset taas puolsivat pienempiä kirjastopiirejä. Vähitellen päästiin siihen vakaumukseen, että pienet kirjastopiirit paremmin vastaavat tarkoitustaan, koska niitä verrattain ahkerammin käytetään ja laajoissa kirjastopiireissä matkojen pituus on arveluttavana esteenä kirjastojen säännölliselle viljelemiselle.

Kun varoja yhä myönnettiin ja kirjastovarot lisääntyivät, ryhdyttiin kirjastojen jakamiseen. Tämä pantiin alulle 1898 ja koski se ensiksi muutamia suurimpia kirjastoja. Seuraavana vuonna lähetti Ylihallitus 3 p. maaliskuuta yleisen kehotuksen niille piiritarkastajille, joiden piireissä vielä oli useampia kuntia käsittäviä kirjastoja, tekemään ehdotuksen niiden jakamisesta, ja kun 1900 vuoden kirjastovarot jaettiin, määrättiin nimenomaan, että *joka kuntaan*, jossa

oli kansakoulu, oli sijoitettava eri opettajakirjasto. Tämä jakamistyö kysyi paljon aikaa ja vaivaa, joten se saatiin suoritetuksi vasta 1902. Kaksikielisiin kuntiin järjestettiin eri kirjastot suomalaisia ja ruotsalaisia opettajia varten. Niinikään saivat muutamat saaristokunnat kaksi kirjastoa. Näin on kirjastojen lukumäärä vuosi vuodelta kasvanut; 1905 oli kirjastoja 504, joista 424 suomalaista ja 80 ruotsalaista.

Alussa mainittu »Hämeen läänin kansakouluopettajain lainakirjasto» oli sijoitettu Hämeenlinnan kaupunkiin ja oli sen tarkoituksena tyydyttää koko läänin kansakouluopettajain sivistystarvetta. Tämä kirjasto, jonka ainoaksi säännölliseksi tulolähteeksi oli ajateltu sen perustajain ja jäsenten vuosimaksut, oli tuskin päässyt alottamaan tointansa, kun opettajakirjastoja varten alettiin jakaa valtiovaroja. Silloin lakattiin jäsenmaksuja kantamasta ja kirjasto, jonka osallisuudesta erosi pari kuntaa, sai käytettäväkseen kaikki läänin 47:lle kunnalle määrätty kirjastovarat, jotka keskimäärin tekivät 2,300 markkaa vuodessa. Tätä melkoista rahamäärää nauttien kirjasto pian paisui sangen suureksi: siinä oli m. m. joltinenkin varasto saksankielistä kasvatusopillista kirjallisuutta sekä myöskin opetus- ja havaintovälineitä. Mutta tällä kirjastolla oli samat varjopuolensa kuin muilla laajojen alueiden kirjastoilla. Sen rikkaita aarteita käyttivät ainoastaan jotkut harvat lähellä asuvat; piirin syrjäkuntien opettajat tuskin nimeltäkään tunsivat kirjastoaan. Sitäpaitsi alkoi näin suuren kirjavaraston hoito ja säilyttäminen käydä hankalaksi. Ja kun tähän tuli lisäksi, että tarkastuspiirien jaoissa 1893 ja 1897 osa läänin kunnista joutui toisiin piireihin, määräsi Ylihallitus asianomaisen piiritarkastajan ehdotuksesta 14 p. joulukuuta 1897, että Hämeen läänin kirjastoasiat olivat järjestettävät seuraavalla tavalla:

Hämeen läänin kansakouluopettajain lainakirjasto.

1. Kirjastopiiri pysyy edelleen jakamatta siinä suhteessa, että Hämeenlinnan piirin tarkastaja kantaa ja tilittää ne rahat, jotka yleisistä varoista vuosittain lankeevat kirjastopiiriin kuuluville kunnille. Kaikki tilaukset tekee tarkastaja yhdessä sen johtokunnan kanssa, joka mainitaan »Hämeen läänin kansakouluopettajain lainakirjaston» 18 p. helmikuuta 1890 vahvistettujen sääntöjen 3 §:ssä.

2. Piiriä varten ylläpidetään Hämeenlinnan kaupungissa yhteinen Keskus-kirjasto, joka sisältää suurempia kasvatusopillisia teoksia ja varsinkin sellaisia, jotka valaisevat tärkeimpäin sivistysmaiden kansakouluoloja. Kirjastoa hoidetaan äsken mainittujen sääntöjen mukaisesti ja sitä tarkastaa kansakoulutar-kastaja Hämeenlinnan piirissä. Keskuskirjastoon käytettäköön kaikkiaan noin 10 % koko piirille tulevasta määrärahasta.

3. Jokaiseen kirjastopiiriin kuuluvaan kuntaan perustetaan erityinen opettajakirjasto, sisältäen kirjoja, jotka ovat omiaan edistämään opettajain yleistä sivistystä ja ammattitietoja, sekä uusia huomattavampia kansakoulun oppikirjoja. Tähän tarkoitukseen on käytettävä jäännös — 90 % — kirjastoja varten kul-

loinkin osotetusta valtion määrärahasta ja jaettava kuntia kohden säädettyjen perusteiden mukaan. Kutakin kirjastoa tarkastaa se kansakoulutarkastaja, jonka piirissä koulu on.

Ylihallituksen samalla antaman käskyn mukaan jaettiin keväällä 1898 osa entisen kirjaston kirjavaroista kutakin kuntaa varten tarkoitettuihin opettajakirjastoihin ja opetusvälineet muutettiin rahaksi.

Tämä järjestelmä pysyi voimassa viisi vuotta. Sillä välin oli taas toimitettu uusi tarkastuspiirien jako 1902, jonka kautta Hämeenlinnan tarkastuspiiristä 30 kuntaa siirtyi muihin tarkastuspiireihin. Tämä perinpohjainen hajaannus teki mahdottomaksi keskuskirjaston pysyttämisen laajemman kirjastopiirin yhdyssiteenä. Kun tämän lisäksi keskuskirjastoa käytettiin verrattain vähän, hajoitettiin se kokonaan tammikuussa 1903: helppotajuisempi suomen- ja ruotsinkielinen kirjallisuus lähetettiin läänin eri kuntien opettajakirjastoihin ja kalliimmat sekä vieraskieliset teokset siirrettiin Helsinkiin Ylihallituksen toimesta myytäväksi läänin opettajakirjastojen hyväksi.

Kirjasto-
säännöt.

Paitsi Ylihallituksen eri tilaisuuksissa antamia ohjeita ja määräyksiä on useimmilla opettajakirjastoilla varhemmilta ajoilta asti ollut tarkastajain hyväksymät sääntönsä. Nämä erityissäännöt olivat kuitenkin monessa suhteessa puutteellisia, epätarkkoja ja toisistaan eriäviä; monella uudemmallalla kirjastolla ei niitä ollut lainkaan. Yhteisten kaikkia opettajakirjastoja koskevien sääntöjen tarve kävi yhä tuntuvammaksi, kuta enemmän kouluolot kehittyivät ja kirjastot laajenivat. Kun neljäs piiritarkastajakokous 1899 oli lausunut toivomuksen sellaisten sääntöjen toimittamisesta, laati Ylihallitus ja, kuultuaan asiassa piiritarkastajien mielipidettä, vahvisti 3 p. tammikuuta 1903 »Säännöt maalaiskuntain kansakouluopettajiston kirjastoja varten».

Näiden sääntöjen ohessa lähetti Ylihallitus jokaiseen opettajakirjastoon ennen mainitut luettelo- ja lainauskirjat sekä tarpeellisen määrän laina- ja kansilippuja.

Kirjasto-
kaapit.

Neljännessä piiritarkastajakokouksessa 1899 lausuttiin se toivomus, että valtio hankkisi kaapit opettajakirjastoja varten. 1900 vuoden Valtiosäädty toivoivat myöskin, että kertomus olisi tehtävä kirjastojen kehityksestä ja toiminnasta, että kukin kirjasto olisi vakuutettava tulenvaaran varalta, että säännöt niille olisivat tehtävät ja kaapit hankittavat kirjojen säilyttämiseksi. Antaessaan tämän toivomuksen johdosta vaadituksi lausunnoksi »Kertomuksen kansakouluopettajakirjastoista maalaiskunnissa vuosilta 1892—1904» esitti Ylihallitus samalla 21 p. joulukuuta 1904 että määräraha kirjastokaappeja varten myönnettäisiin.

Nytemmin on Eduskunta tarvittavat varat tähän tarkoitukseen määrännyt.

Opettajakirjastojen suuruutta ja lainausliikettä kuvaamaan esitetään tässä Tilastollisia
seuraavat numerot lv. 1904—1905. Tilastollisia tietoja.

Tarkastuspiirit:	Kirjastoja		Siteitä	Kirjalainoja	Opettajia	Lainoja kutakin opettajaa kohti
	suoma- laisia	ruotsa- laisia				
Helsingin piiri	10	14	1,631	421	139	3.0
Porvoon »	11	8	1,636	322	120	2.7
Turun »	42	7	3,864	828	178	4.6
Rauman »	25	19	2,822	654	107	6.1
Porin »	31	1	2,487	579	158	3.7
Hämeenlinnan »	18	1	1,775	660	141	4.7
Tampereen »	26	—	2,377	583	147	4.0
Kaskisten »	18	11	2,316	399	132	3.0
Uudenkaarlebyn »	16	12	2,208	560	118	4.7
Jyväskylän »	21	—	1,584	702	148	4.7
Raahen »	40	5	3,724	815	132	6.2
Oulun »	29	—	2,562	524	101	5.2
Kajaanin »	16	—	1,390	325	104	3.1
Kuopion »	12	—	1,400	382	132	2.9
Mikkelin »	21	—	2,137	584	129	4.5
Heinolan »	15	—	1,692	344	119	2.9
Lappeenrannan »	20	1	1,796	503	165	3.0
Viipurin »	16	—	3,402	394	176	2.2
Sortavalan »	14	1	1,437	261	120	2.2
Joensuun »	17	—	1,389	309	105	2.9
Kreikk. katol. »	6	—	388	85	32	2.7
Yhteensä	424	80	44,017	10,234	2,703	3.8

a) Maalaiskansakouluja kunnittain eri lukuvuosina.

Lukuvuosi	Kuntia, joissa oli kansakoulu	Kuntia, joissa oli																							Kuntia, joissa ei ollut kansakoulua			
		1 koulu	2 koulu	3 koulu	4 koulu	5 koulu	6 koulu	7 koulu	8 koulu	9 koulu	10 koulu	11 koulu	12 koulu	13 koulu	14 koulu	15 koulu	16 koulu	17 koulu	18 koulu	19 koulu	20 koulu	21 koulu	22 koulu	23 koulu		24 koulu	25 koulu	
1886—1887	371	183	103	43	21	14	3	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100
1887—1888	383	185	105	48	22	15	4	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	88
1888—1889	388	181	106	48	27	17	5	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	78
1889—1890	396	179	115	43	28	18	9	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	70
1890—1891	401	180	110	42	29	20	11	2	6	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	65
1891—1892	412	177	110	49	27	23	12	5	4	3	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	54
1892—1893	419	175	97	61	31	25	12	6	6	2	1	—	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	47
1893—1894	426	173	90	63	34	32	14	6	6	3	2	—	—	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	40
1894—1895	437	181	83	61	35	32	18	10	8	4	2	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1) 29
1895—1896	444	171	85	56	44	38	13	15	8	7	3	—	1	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2) 22
1896—1897	450	159	83	63	44	36	20	11	16	6	3	2	2	1	—	1	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	3) 16
1897—1898	456	148	86	59	48	39	22	16	15	9	4	2	1	1	2	—	3	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	4) 13
1898—1899	462	140	79	62	47	41	27	23	13	10	7	3	1	—	4	—	3	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	5) 7
1899—1900	461	125	84	53	55	40	30	22	11	14	11	5	—	2	4	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	1	—	6) 8
1900—1901	462	120	75	59	45	45	34	20	18	13	9	8	4	2	5	—	—	3	1	—	—	—	—	—	—	1	—	7) 7
1901—1902	464	105	78	61	49	41	36	22	17	17	7	11	4	2	6	3	—	—	1	3	—	—	—	—	—	1	—	8) 6
1902—1903	468	97	80	59	51	40	36	27	14	15	11	15	5	4	2	6	1	—	1	1	—	2	—	—	—	1	—	9) 3
1903—1904	472	96	73	63	51	40	35	27	13	17	14	15	4	8	5	5	1	—	—	2	—	—	—	—	—	1	—	10) 1
1904—1905	472	88	74	57	57	40	35	28	17	15	14	14	8	6	5	7	—	1	1	2	—	—	—	—	—	1	—	11) 1

1) Turun ja Porin läänissä 12, Viipurin läänissä 1, Mikkelin läänissä 1, Vaasan läänissä 3, Oulun läänissä 12. — 2) Turun ja Porin läänissä 10, Vaasan läänissä 2, Oulun läänissä 10. — 3) Turun ja Porin läänissä 9, Vaasan läänissä 2, Oulun läänissä 5. — 4) Turun ja Porin läänissä 7, Vaasan läänissä 1, Oulun läänissä 5. — 5) Sottunka, Köökäri, Velkua, Uudenkaupungin maaseurakunta, Kodisjoki, Reisjärvi, Inari. — 6) Sottunka, Köökäri, Velkua, Uudenkaupungin maaseurakunta, Kodisjoki, Kyyrölä, Reisjärvi, Inari. — 7) Sottunka, Velkua, Kodisjoki, Kyyrölä, Reisjärvi, Hyrynsalmi, Inari. — 8) Sottunka, Velkua, Kodisjoki, Kyyrölä, Reisjärvi, Inari. — 9) Sottunka, Velkua, Kyyrölä. — 10) Velkua. — 11) Velkua.

b) Kouluja, opettajia, oppilaita ja päästötodistuksen saaneita.

Lukuvuosi	Koulujen luku ja laatu										Opettajia				Veistonohjaaja	Naiskäsitöiden opettajia	Oppilaita				Päästötodistuksen saaneita		
	oppilasten sukupuolen mukaan				opetuskielen mukaan						Kouluja lisään- tyneet	miespuolisia	naispuolisia	yhteensä			lisääntyneet	poikia	tyttöjä	yhteensä	opettajaa kohhti	lukumäärä	% koko oppi- lasmäärästä
	poikakouluja	tyttökouluja	yhteiskou- luja	yhteensä	suomalaisia	ruotsalaisia	suom.-ruots.	muunkielisiä	yhteensä														
1886—1887	155	147	417	719	586	108	22	3	719	52	430	309	739	56		15,556	11,216	26,772					
1887—1888	158	151	446	755	612	119	20	4	755	36	459	318	777	38		16,414	11,932	28,346					
1888—1889	152	147	491	790	642	125	20	3	790	35	484	332	816	39		17,192	12,666	29,858	2,472	8.28			
1889—1890				825	673	131	18	3	825	35	504	348	852	36		18,381	13,676	32,057	38	2,927 9.13			
1890—1891	158	154	568	880	716	138	23	3	880	55	533	379	912	60	33	178	20,164	15,023	35,187	39	3,193 9.08		
1891—1892	156	155	649	960	786	150	21	3	960	80	578	427	1,005	93	33	218	21,632	16,465	38,097	38	3,676 9.94		
1892—1893	155	152	725	1,032	842	166	21	3	1,032	72	611	474	1,085	80	45	276	22,845	17,581	40,426	37	3,907 9.67		
1893—1894	153	152	797	1,102	894	188	17	3	1,102	70	646	523	1,169	84	55	361	25,480	20,176	45,656	39	4,764 10.43		
1894—1895	152	152	870	1,174	956	194	21	3	1,174	72	694	569	1,263	94	72	429	28,533	22,934	51,467	41	5,546 10.78		
1895—1896	150	149	974	1,273	1,044	204	22	3	1,273	99	739	657	1,396	133	101	448	31,665	25,291	56,956	41	6,515 11.42		
1896—1897	150	149	1,104	1,403	1,143	236	21	3	1,403	130	807	745	1,552	156	124	523	34,737	28,110	62,847	40	7,405 11.78		
1897—1898	153	151	1,206	1,510	1,228	261	18	3	1,510	107	876	830	1,706	154	139	544	37,730	30,927	68,654	40	8,270 12.05		
1898—1899	156	156	1,338	1,650	1,356	274	17	3	1,650	140	962	926	1,888	182	184	598	40,222	32,769	72,991	39	9,334 12.79		
1899—1900	162	162	1,433	1,757	1,455	285	16	1	1,757	107	1,023	999	2,022	134	267	647	42,410	34,142	76,552	38	10,555 13.79		
1900—1901	165	164	1,544	1,873	1,561	295	17	—	1,873	116	1,104	1,075	2,179	157	328	692	45,391	37,223	82,614	38	11,665 14.24		
1901—1902	162	164	1,672	1,998	1,672	308	18	—	1,998	125	1,185	1,161	2,346	167	418	734	48,649	40,314	88,963	38	12,811 14.46		
1902—1903	158	157	1,800	2,115	1,779	321	15	—	2,115	117	1,270	1,209	2,479	133	545	835	47,617	39,369	86,986	35	13,339 15.34		
1903—1904	153	153	1,910	2,216	1,866	334	16	—	2,216	101	1,320	1,284	2,604	125	664	866	50,291	42,670	92,961	36	13,976 15.03		
1904—1905	154	153	1,990	2,297	1,943	340	14	—	2,297	81	1,392	1,311	2,703	99	706	814	51,457	43,967	95,424	35	15,126 15.85		

c) Yleissilmäys maalaiskansakoulujen tuloihin ja menoihin kalenterivuosina 1892, 1895, 1898 ja 1903.

Kalenterivuosi	Tulot tasaisissa markoissa								Menot tasaisissa markoissa									
	Koulujen kannattajien apu		Valtioapu		Oppilasten koulumaksut	Koulujen rahastojen tuottamat korot	Lahjoja, tulot myydyistä oppilasten töistä y. m.	Yhteensä	Rahapalkat		Menot luonnossa (puut, valo, peltomaa, vilja, heinät y. m.) vastaava	Koulurakennuksen, tontin y. m. ylläpito	Opetusvälikappaleet ja koulun huonekalut	Palkinnot, stipendit ja muun oppilaille annettua avustuksen (n. k. kirjojen, vaatteiden, ruoan) rahae-arvo	Sekamenoja	Yhteensä		
	raha-apu	apu luonnossa, vastaava	opettajien palkkaamiseksi (käsitöiden opettajat lukuun otettuna)	astunnainen, kuten käsitöiden opetuksen edistämiseksi, opetustavälineihin, koulurak. y. m.					muille viranomaisille	opettajille (tähän luetuna valtioapu)								
1892	712,665	203,234	789,475	14,491	36,403	44,257	145,249	1,945,774	1,083,803	18,685	203,234	393,278	121,969	32,715	167,831	2,021,515		
1895	953,782	235,504	1,018,317	29,422	50,437	54,554	159,548	2,501,564	1,396,352	26,262	235,504	574,246	162,525	40,494	181,494	2,616,877		
1898	1,829,690	338,530	1,387,856	32,869	68,753	59,357	217,858	3,934,913	1,936,532	31,888	338,530	1,125,903	229,856	49,132	264,954	3,976,795		
1903	3,302,310	461,464	2,193,146	47,597	107,537	73,811	142,495	6,328,360	3,114,758	37,711	461,464	1,780,009	358,378	88,410	464,086	6,304,816		

9. Maalaiskansakoulujen tarkastus.

Armollisen julistuksen kautta 30 p:ltä toukokuuta 1884 oli maalaiskansakoulujen paikallista tarkastusta varten asetettu kahdeksan piiritarkastajaa, yksi joka lääninä varten, kuitenkin niin että Ylihallituksella oli oikeus, sitä myöten kuin kansakoulujen lukumäärä ja muut asianhaarat sitä vaativat, siirtää osia toisesta läänistä toisen läänin tarkastusalueeseen, ja olivat nämä piiritarkastajat astuneet toimeensa 1 p. heinäkuuta 1885.

Tarkastus-
piirit.

Utsjoen Outakosken kansakoulun tarkastuksen oli Senaatti Oulun läänin tarkastajan ja Koulutoimen ylihallituksen esityksestä jättänyt Utsjoen kirkkoherran asiaksi. Kun myöhemmin Utsjoen kirkkoherra oli mainitun koulun johdokunnan esimiehenä eikä sentähden voinut samalla olla koulun tarkastajana, sai Tuomiokapituli 3 p. lokakuuta 1894 käskyn toimittaa koulun tarkastukset joko jonkun jäsenensä tahi lääninrovastin kautta. Kunnan jakaminen kansakoulupiireihin aiheutti sen, että koulun tarkastus uudelleen 19 p. helmikuuta 1901 määrättiin asianomaisen piiritarkastajan tehtäväksi.

Kun koulujen lisääntyessä tarkastajat työn paljouden tähden eivät voineet heille uskottuja kouluja tarpeeksi valvoa, on sittemmin useita kertoja piiritarkastajien lukua lisätty ja tarkastusalueita pienennetty.

Ensimmäinen Koulutoimen ylihallituksen esitys 22 p:ltä marraskuuta 1887 Viipurin läänin jakamisesta kahteen tarkastuspiiriin raukesi. Kuitenkin oikeutti Senaatti 25 p. maaliskuuta 1891 Ylihallituksen tarvittaessa määräämään avustajan asianomaiselle kansakoulutarkastajalle Viipurin läänin venäläisiä kansakouluja tarkastamaan.

Ylihallituksen esityksestä 22 p:ltä joulukuuta 1891 ehdotti Senaatti armossa säädettäväksi, muuttamalla aikaisempaa julistusta 30 p:ltä toukokuuta 1884, että kansakoulujen tarkastusta varten asetettaisiin lisäksi neljä piiritarkastajaa, joilla olisi samat palkkiot ja muut edut kuin entisillään voimassa olevien asetusten mukaan on, ja että Senaatti saisi Koulutoimen ylihallituksen ehdotuksesta vahvistaa maan jakamisen tarkastuspiireihin.

Kun tähän esitykseen oli saapunut armollinen suostumus, annettiin armollinen julistus neljän uuden piiritarkastajan asettamisesta kansakouluja varten maalla 14 p:ltä joulukuuta 1892 ja määräsi Senaatti, kuten Kirkollisasiaintoimituskunnan kirje samalta päivältä osottaa, maan jaettavaksi kahteentoista erityiseen, lähemmin määriteltyyn tarkastuspiiriin ja sääti samalla, että tämä piirijako, johon Ylihallitus valtuutettiin tekemään pienempiä, tarpeen ehkä vaatimia muutoksia, oli astuva voimaan seuraavan lukuvuoden alusta eli 1 p:stä elokuuta 1893. Tarkastuspiirit saivat numeronimityksen, niitä kutsuttiin 1:nen, 2:nen j. n. e. tarkastuspiiri. Kukin virassa oleva piiritarkastaja sai uusista pii-

reistä valita toimialakseen jonkun, joka suuremmaksi osaksi yhtyi hänen silloiseen tarkastusalueeseensa; senjälkeen täytettiin tarkastajavirat jäljelle jääneessä neljässä piirissä 7 p:nä kesäkuuta 1893.

Uuden esityksen piiritarkastajien lukumäärän lisäämisestä teki Koulutoimen ylihallitus 26 p. helmikuuta 1897 ja tästä esityksestä johtuneessa armollisessa julistuksessa 1 p:ltä syyskuuta 1897 säädettiin, että maaseudun kansakoulujen tarkastamista varten oli asetettava vielä neljä piiritarkastajaa. Seuraavan lokakuun 5 p:nä määräsi Senaatti, pääasiallisesti seuraten Ylihallituksen kirjeeseen 26 p:ltä helmikuuta 1897 liitettyä ehdotusta, maan jaettavaksi kuuteentoista tarkastuspiiriin: nim. Helsingin, Porvoon, Turun, Rauman, Porin, Hämeenlinnan, Vaasan, Jyväskylän, Raahen, Oulun, Kajaanin, Kuopion, Mikkelin, Viipurin, Käkisalmen ja Sortavalan piireihin. Samalla sääsi Senaatti, että tämä piirijako, johon Ylihallitus valtuutettiin samaten kuin edelliselläkin kerralla tekemään pienempiä olosuhteiden vaatinia muutoksia, oli astuva voimaan 1 p:nä tammikuuta 1898. Uudet tarkastajavirat täytettiin samassa järjestyksessä kuin edelliselläkin kerralla.

Kolmannen kerran ehdotti Koulutoimen ylihallitus neljän uuden tarkastajan asettamista 20 p. maaliskuuta 1900. Senaatti teki asiasta esityksen 16 p. seuraavaa toukokuuta, ja kun esitys oli saavuttanut armollisen suostumuksen, annettiin siitä armollinen julistus 19 p. syyskuuta 1900. Senaatin tuli sen mukaan yksissä neuvoin Kenraalikuvernöörin kanssa vahvistaa maan jakaminen tarkastuspiireihin.

Tämän johdosta vahvisti Senaatti omasta puolestansa 4 p. joulukuuta 1900 sitä tarkoitusta varten tehdyn ehdotuksen maan jakamiseksi kahteenkymmeneen tarkastuspiiriin, määräten samalla, että uusi piirijako oli astuva voimaan 1 p. heinäkuuta 1901. Kun asia senjälkeen ilmoitettiin Kenraalikuvernöörille lausunnon saamista varten, katsoi hän voivansa yhtyä Senaatin ehdottamaan piirijakoon ainoastaan siinä tapauksessa, että tarkastajaksi Senaatin ehdottamaan Joensuun piiriin nimitetään kreikkalaiskatolista uskontoa tunnustava ja venäjänkieltä taitava henkilö ja että Soanlahden kunta siirrettäisiin Sortavalan tarkastuspiiristä Joensuun piiriin. Jälkimäistä ehtoa vastaan ei Senaatilla puolestansa ollut mitään muistuttamista, mutta edellisen ehdon johdosta teki Senaatti laajasti esittämistään syistä sen välitysehdotuksen, että Joensuun piiriin asetettaisiin lisäksi kreikkalaiskatolinen ja venäjänkieltä täydellisesti taitava apulaistarkastaja, joka palkkioon ja muihin etuihin nähden olisi samassa asemassa kuin muutkin piiritarkastajat ja joka voisi tarkastaa Joensuun piirin ulkopuolellakin olevia kouluja, joissa oppilaiden enemmistö tunnustaa kreikkalaiskatolista uskontoa.

Kun Kenraalikuvernööri ei yhtynyt tähän välitysehdotukseen, katsoi Senaatti tarpeelliseksi alamaissimmasti esittää armollisen määräyksen antamista

siihen suuntaan, että edellämainittujen kahdenkymmenen piiritarkastajan lisäksi perustettaisiin erityinen tarkastajavirka kaikkia niitä maalaiskansakouluja varten, joissa oli runsaampi määrä kreikkalaiskatoliseen uskontoon kuuluvia oppilaita, ja että tälle kreikkalaiskatoliselle tarkastajalle, jolla tuli olla samat virkakelpoisuusehdot ja palkkaedut ja joka myöskin oli nimitettävä samassa järjestyksessä kuin muitakin maalaiskansakoulujen tarkastajia varten oli säädetty, määrättäisiin asuinpaikaksi Sortavalan kaupunki sekä että hänelle myöskin uskotaisiin se toimi kreikkalaiskatolisiin lastenkouluihin nähden, joka siihen saakka oli kuulunut piiritarkastajille Viipurin ja Kuopion lääneissä. Tähän esitykseen annettiin armollinen suostumus 28 p. marraskuuta 1901 ehdolla, että ne koulut, jotka tulevat kuulumaan uudelle tarkastajalle, määrää Senaatti yhdessä Keneraalikuvernöörin kanssa. Asiasta annettiin armollinen julistus 10 p. joulukuuta 1901, ja 16 p. joulukuuta 1902 määrättiin mitkä kunnat tulivat mainitun tarkastajan valvottaviksi.

Vasta 17 p. joulukuuta 1901 saattoi Senaatti lopullisesti määrätä uudet tarkastusalueet, jotka saisivat nimekseen Helsingin, Porvoon, Turun, Rauman, Porin, Hämeenlinnan, Tampereen, Kaskisten, Uudenkaarlebyn, Jyväskylän, Raahen, Oulun, Kajaanin, Kuopion, Mikkelin, Heinolan, Lappeenrannan, Viipurin, Sortavalan ja Joensuun piirit.

Samalla määräsi Senaatti:

että piiritarkastajain tulee kunkin asua oman alueensa rajojen sisässä;

että jokaisen silloisista piiritarkastajista tuli Koulutoimen ylläpidon ilmoittaa, mihin uuteen piiriin hän mieluummin halusi tulla määrättyksi, josta Ylläpidon sitten tuli oman lausuntonsa ohessa ilmoittaa Senaatille asian lopullista määräämistä varten;

että Ylläpidon tuli mainitussa alamaaisessa kirjeessä myös tehdä ehdotus, mistä ajasta Ylläpito katsoi sopivaksi, että uusi piirijako astuisi voimaan; ja

että jäljelle jääneiden neljän piirin tarkastajatoimet oli vasta sitten täytettävä, kun silloiset tarkastajat oli sijoitettu.

10 p. huhtikuuta 1902 saivat sitten entiset tarkastajat määräyksen ottaa haltuunsa uudet piirinsä ja samalla määrättiin, että uuden piirijaon tuli astua voimaan 1 p:stä elokuuta 1902.

Sittemmin on vielä armollisen julistuksen kautta 9 p:ltä maaliskuuta 1906 asetettu kuusi uutta piiritarkastajaa ja on nykyinen aluejako 26:teen (tavallansa 27:ään) tarkastuspiiriin astunut voimaan 1 p. elokuuta 1906.

Valtiosäädty olivat alamaaisessa vastauksessaan 5 p:ltä kesäkuuta 1882 armolliseen esitykseen piiritarkastajavirkojen asettamisesta vaatineet, ettei näitä uusia virkoja asetettaisi vakinaiselle kannalle, vaan että niitä vastaiseksi ja kunnes kokemusta niiden tarkoituksenmukaisuudesta on saatu, hoidettaisiin ainoastaan palkkiota vastaan.

Piiritarkastajien asema ja edut.

Monista ponnistuksista huolimatta ovat nämä virat edelleenkin palkkiovirkoja, vaikkapa viranhoitajain asemaa ja etuja onkin muutamissa suhteissa parannettu.

Kansakoulujen ylitarkastaja ehdotti Ylihallitukselle 7 p. helmikuuta 1896, että piiritarkastajavirat kolmannen piiritarkastajakokouksen v. 1894 lausuman toivomuksen mukaan muodostettaisiin vakinaisiksi tahi, ellei sitä katsottaisi mahdolliseksi, piiritarkastajille kuitenkin myönnettäisiin palkkionkorotusta määrävuosien palveluksesta sekä kansliarahoja. Vaikka Ylihallitus rajoitti esityksensä asiasta vain jälkimäiseen vaihtopuoleen, antoi Senaatti kuitenkin hylkäävän vastauksen 10 p. seuraavaa marraskuuta.

2 p. syyskuuta 1902 jätetyssä alamaisessa kirjelmässä anoivat piiritarkastajat esittämillään perusteilla, että mainitut virat uudestaan muodostettaisiin samalle kannalle kuin muutkin koululaitoksen virat sekä että heille suotaisiin palkankorotusta määrättyjen vuosien palveluksesta kuin myöskin että mainitut virat, siinä tarkoituksessa että niiden hoitajat pääsisivät nauttimaan eläke-etuja ja osallisiksi johonkin leski- ja orpokassaan, uudestaan muodostettaisiin vakinaisiksi viroiksi määrättyllä vuosipalkalla. Senaatti päätti 5 p. toukokuuta 1903 jättää toistaiseksi ratkaisematta anomuksen näiden virkojen muodostamisesta vakinaisiksi ja ainoastaan esittää, että kansakoulujen piiritarkastajat maalla oikeutettaisiin 1 p:stä tammikuuta 1904 alkaen saamaan palkkionkorotusta 5 ja 10 vuoden palveluksen jälkeen viisisataa markkaa kummallakin kerralla, elleivät he yleisistä varoista nauti samansuuruista tahi suurempaa eläkettä virasta, joka heillä aikaisemmin on ollut, sekä että, jos sanottu-eläke ei nousisi mainittuun määrään, heille olisi annettava palkkionkorotukseksi erotus mainitun eläkkeen ja korotuksen välillä. Tähän anomukseen on Keisarillinen Majesteetti 26 p. elokuuta 1903 armossa suostunut.

Samalla suvaitsi Keisarillinen Majesteetti antaa Senaatille luvan alamaisuudessa esittää eläkeoikeuksien myöntämistä kansakoulujen piiritarkastajille. Kun Koulutoimen ylihallitus oli 2 p. maaliskuuta 1904 valmistanut vaaditun ehdotuksen lähemmäksi määräyksiksi asiassa ja Senaatti tehnyt alamaisen esityksensä, saatiin armollinen asetus 15 p:ltä heinäkuuta 1905 eläkkeen antamisesta maaseutujen kansakoulutarkastajille.

Sittemmin ovat piiritarkastajat uudelleen v. 1906 anoneet virkojensa asettamista vakinaiselle kannalle, voidakseen päästä osallisiksi johonkin leski- ja orpokassaan, ja on Koulutoimen ylihallitus vaaditussa lausunnossa anomusta puoltanut, mutta on anomus Senaatissa vielä käsittelemättä.

6 p. lokakuuta 1887 suostui Senaatti siihen, että Koulutoimen ylihallitus saa piiritarkastajille myöntää korkeintaan kuuden kuukauden virkavapauden ja samaksi ajaksi määrätä sijaisen sellaista virkaa hoitamaan.

27 p. kesäkuuta 1890 myönsi Senaatti vapaakirjeoikeuden piiritarkastajille.

Armollisen julistuksen 30 p:ltä toukokuuta 1884 määräys, että Koulutoimen ylihallituksen menosääntöön on otettava 2,000 markan vuotuinen rahamäärä, jonka Ylihallitus hakemuksen jälkeen antaa matkastipendiksi jollekulle tahi joillekuille piiritarkastajista tutustumista varten muiden maiden kansakoulutoimeen, on armollisessa ohjesäännössä Koulutoimen ylihallitukselle Suomessa 18 p:ltä lokakuuta 1898 muutettu siten, että määräraha on 4,000 markkaa ja jaetaan siitä matkarahoja Ylihallituksessa oleville tarkastajille ja etenkin maa-laiskansakoulujen piiritarkastajille.

16 p. heinäkuuta 1902 suostui Senaatti Koulutoimen ylihallituksen esityksen mukaisesti siihen, että piiritarkastajat saavat kansakoulukokouksia y. m. varten osotetusta määrärahasta laskun mukaan korvauksen niiden kokousten aiheuttamista suoranaistista kuluista, joihin he kansakouluasetuksen 127 §:n 7:n kohdan mukaan ovat velvolliset vuosittain kutsumaan piirinsä kansakouluopettajat.

Kiertokirjeessä 1 p:ltä kesäkuuta 1898 määräsi Ylihallitus, että piiritarkastajien tuli ennen säädettyjen tilastollisten yhteenvetojen sijasta toimittaa Ylihallitukselle kansakoulujen vuosikertomusten mukana yleiskatsauksellinen vuotuinen selonteko kansakoulutoimesta piireissään; samalla luetteli Ylihallitus ne seikat, joiden etupäässä tuli tästä selonteosta ilmetä. Sittemmin on näitä kohtia lisätty ja Ylihallitus on uudessa kiertokirjeessä 31 p:ltä toukokuuta 1905 antanut uudet määräykset vuosikatsauksen laatimisesta, selvitellen niitä vielä 30 p. tammikuuta 1906.

Muutamia tarkastus-tointa koskevia säädöksiä.

28 p. lokakuuta 1890 peruutettiin johtosäännön 6:n §:n määräys, että jokaisesta tarkastusmatkasta on kertomus kohta Ylihallitukselle lähetettävä; sen sijaan on edelleenkin voimassa kansakoulujen ylitarkastajan kiertokirjeen 19 p:ltä toukokuuta 1886 määräys, että tarkastuskertomus on annettava jokaisen lukukauden päättyessä. Vuodesta 1900 on ollut käytännössä Ylihallituksessa laaditut yksityiskohtaiset kaavakkeet näitä tarkastuskertomuksia varten, ja niiden täyttämistä on Ylihallitus antanut tarkkoja määräyksiä kiertokirjeessä 25 p:ltä marraskuuta 1904.

Kiertokirjeessä 22 p:ltä toukokuuta 1900 on Ylihallitus sen lisäksi, mitä edellä on mainittu, määrännyt m. m., että kaikki kouluarkistoon kuuluvat asiapaperit ja kirjat ovat koottavat yhteen paikkaan koululle ja sopivalla tapaa järjestettävät sekä merkittävät erityiseen luetteloon. Arkistojen järjestäminen on senjälkeen ollut tarkan pohdinnan alaisena viidennessä piiritarkastajakokouksessa 1904.

Piiritarkastajien omien arkistojen yhdenmukainen järjestäminen oli tarkoitettu keskusteluyksymykseksi neljänteen tarkastajakokoukseen, ja vaikka sitä ei ennätettykään käsitellä, on seikkaperäinen alustus kokouksen pöytäkirjaan kuitenkin painettu. Tehtyään suunnittelun näiden arkistojen järjestämisestä esitti

Ylihallitus 18 p. huhtikuuta 1902, että piiritarkastajien arkistokaappeja sekä sitomis- y. m. kustannuksia varten myönnettäisiin 5,000 markan ylimääräinen määräraha. Tähän esitykseen suostui Senaatti 7 p. seuraavaa lokakuuta. Ylihallituksen toimesta valmistettiin sitten arkistokaapit ja lähetettiin kullekin piiritarkastajalle. Kiertokirjeessä 29 piltä toukokuuta 1903 antoi Ylihallitus piiritarkastajille yksityiskohtaisia määräyksiä arkistojen järjestämisestä.

Piiritarkastajien diaarinpidon järjestely oli käsittelyn alaisena viidennessä piiritarkastajakokouksessa 1904. Hankittuaan tätä tarkoitusta varten erityiset diaarikirjat otettavaksi käytäntöön 1905 vuoden alusta, antoi Ylihallitus kierto-kirjeessä 17 piltä joulukuuta 1904 piiritarkastajille ohjeita ja määräyksiä diaarinpitoa varten.

Piiritarkas-
tajakokouk-
set.

Ensimmäinen piiritarkastajakokous oli pidetty Helsingissä 3—5 p. syyskuuta 1885 kansakoulujen ylitarkastajan Uno Cygnæus'en johdolla ja keskustelut siinä kohdistuneet pääasiallisesti Koulutoimen ylihallituksen 1 p. kesäkuuta 1885 antamaan ohjesääntöön kansakoulutarkastajille maalla.

Toinen piiritarkastajakokous oli 27—29 p. tammikuuta 1890, puheenjohtajana kansakoulujen ylitarkastaja Wilhelm Floman ja sihteerinä piiritarkastaja O. F. Borg.

Kolmannessakin tarkastajakokouksessa Helsingissä 26—29 p. marraskuuta 1894 toimi puheenjohtajana kansakoulujen ylitarkastaja Wilhelm Floman. Kokoukseen ottivat osaa kaikki silloiset 12 piiritarkastajaa ja käsiteltiin kokouksessa useita opetusopillisia sekä kansakouluasetusta, opettajapuutetta, jatkokursseja, opetusvälineitä, piiritarkastajien asemaa y. m. koskevia kysymyksiä, kuten edellisistä luvuista onkin ilmennyt.

Neljättä kokousta Helsingissä 11—14 p. tammikuuta 1899 johti myöskin ylitirehtöörinapulainen Wilhelm Floman. Kaikki silloiset 16 piiritarkastajaa sekä v. t. tarkastaja Levón olivat kokoukseen saapuneet. Useimmat keskustelukysymykset koskivat kouluolojen ulkonaista järjestelyä: äskettäin ilmestynyttä piirijakoasetusta 24 piltä toukokuuta 1898 sekä sen käytäntöönpanoa, armollista julistusta 21 piltä heinäkuuta 1898 opettajavirkain täyttämisestä, tyttöjen käsi-työopettajattarien pätevyyttä, pienten lasten koulua, jatkokursseja, opettajakirjastoja, tarkastajain arkistoja, koulujen opetusvälineitä ja kalustoa y. m. Kokouksessa lausutut toivomukset johtivat tohtori M. Johnssonin julkaisemaan kirjasensa »Neuvoja maalaiskansakoulujen perustamiseen ja hoitoon».

Viidennen piiritarkastajakokouksen puheenjohtajana Helsingissä 20—23 p. tammikuuta 1904 oli ylitirehtööri vapaaherra Y. K. Yrjö-Koskinen. Kokouksen osanottajina olivat Ylihallituksen kansakouluosaston jäsenet sekä kaikki 21 piiritarkastajaa ja v. t. tarkastaja M. A. Knaapinen. Tällä kertaa olivat kokouksen tärkeimpinä keskusteluaineina pedagogiset, tarkastajan toimintaa ja opetustyön suunnittelua koskevat kysymykset, mutta silti käsiteltiin useita ulkonaisia järjestelyasioitakin.

Sihteerinä kolmessa viimeksessä kokouksessa on toiminut kansakoulutarkastaja Koulutoimen ylihallituksessa A. Haapanen ja on hän painosta julkaissut lyhykäiset selonteot kokouksissa käsitellyistä asioista.

Vakinaisina piiritarkastajina ovat kysymyksessä olevana aikana olleet: Luettelo piiritarkastajista.

1. Floman, Wilhelm, seminaarinjohtaja, Uudenmaan läänissä $\frac{1}{7}$ 1885— $\frac{19}{4}$ 1888.
2. Borg, O. F., kollega, Turun läänissä $\frac{1}{7}$ 1885— $\frac{1}{8}$ 1893 ja IV:ssä piirissä $\frac{1}{8}$ 1893— $\frac{11}{5}$ 1897.
3. Wallin, Olai, seminaarinlehtori, Hämeen läänissä $\frac{1}{7}$ 1885— $\frac{1}{8}$ 1893 ja II:ssa piirissä $\frac{1}{8}$ 1893— $\frac{28}{11}$ 1896 †.
4. Berner, Aksel, kansakoulutarkastaja, Viipurin läänissä $\frac{1}{7}$ 1885— $\frac{30}{1}$ 1889.
5. Oksanen, A., mallikoulunjohtaja, Mikkelin läänissä $\frac{1}{7}$ 1885— $\frac{1}{8}$ 1893, VI:ssa piirissä $\frac{1}{8}$ 1893— $\frac{1}{1}$ 1898 ja Mikkelin piirissä $\frac{1}{1}$ 1898— $\frac{14}{4}$ 1901 †.
6. Hovilainen, A. G., kansakouluopettaja, Kuopion läänissä $\frac{1}{7}$ 1885— $\frac{1}{8}$ 1893, IX:ssä piirissä $\frac{1}{8}$ 1893— $\frac{1}{1}$ 1898 ja Kuopion piirissä $\frac{1}{1}$ 1898—
7. Forsman, K. W., alkeisopistonjohtaja, Vaasan läänissä $\frac{1}{7}$ 1885— $\frac{1}{8}$ 1893, X:ssä piirissä $\frac{1}{8}$ 1893— $\frac{1}{1}$ 1898, Vaasan piirissä $\frac{1}{1}$ 1898— $\frac{1}{8}$ 1902 ja Kaskisten piirissä $\frac{1}{8}$ 1902—
8. Reini, J., pastori, Oulun läänissä $\frac{1}{7}$ 1885— $\frac{1}{8}$ 1893, XII:ssa piirissä $\frac{1}{8}$ 1893— $\frac{23}{9}$ 1897, IV:ssä piirissä $\frac{23}{9}$ 1897— $\frac{1}{1}$ 1898 ja Porin piirissä $\frac{1}{1}$ 1898—
9. Böök, Emil, dosentti, Uudenmaan läänissä $\frac{24}{8}$ 1888— $\frac{16}{12}$ 1891.
10. Raitio, K., seminaarinlehtori, Viipurin läänissä $\frac{8}{5}$ 1889— $\frac{1}{8}$ 1893 ja VIII:ssa piirissä $\frac{1}{8}$ 1893— $\frac{4}{12}$ 1894.
11. Yrjö-Koskinen, Y. K., fil. toht., seminaarinlehtori, Uudenmaan läänissä $\frac{9}{6}$ 1892— $\frac{1}{8}$ 1893 ja I:ssä piirissä $\frac{1}{8}$ 1893— $\frac{20}{12}$ 1894.
12. Lindqvist, V. W., sotarovasti, III:ssa piirissä $\frac{1}{8}$ 1893— $\frac{1}{1}$ 1898 ja Turun piirissä $\frac{1}{1}$ 1898— $\frac{1}{10}$ 1900.
13. Florell, O. H., kollegiasessori, V:ssä piirissä $\frac{1}{8}$ 1893— $\frac{1}{1}$ 1898 ja Porvoon piirissä $\frac{1}{1}$ 1898— $\frac{29}{7}$ 1902 †.
14. Basilier, Hj. V., filosofianmaisteri, VII:ssä piirissä $\frac{1}{8}$ 1893— $\frac{1}{1}$ 1898 ja Viipurin piirissä $\frac{1}{1}$ 1898— $\frac{1}{11}$ 1904.
15. Kunelius, K., mallikoulunjohtaja, XI:ssä piirissä $\frac{1}{8}$ 1893— $\frac{1}{1}$ 1898 ja Jyväskylän piirissä $\frac{1}{1}$ 1898—
16. Borenius, A. A., kansakoulutarkastaja, VIII:ssa piirissä $\frac{13}{3}$ 1895— $\frac{1}{1}$ 1898, Sortavalan piirissä $\frac{1}{1}$ 1898— $\frac{1}{8}$ 1902 ja Heinolan piirissä $\frac{1}{8}$ 1902—
17. Leinberg, K. G., seminaarinjohtaja, professori, I:ssä piirissä $\frac{10}{4}$ 1895— $\frac{1}{1}$ 1898 ja Helsingin piirissä $\frac{1}{1}$ 1898— $\frac{1}{5}$ 1905.

18. Johnsson, Mikael, dosentti, II:ssa piirissä $16/2$ 1897— $1/1$ 1898 ja Hämeenlinnan piirissä $1/1$ 1898— $20/1$ 1900.
19. Lönnbeck, G. F., fil. tohtori, Rauman piirissä $7/1$ 1898— $6/3$ 1899.
20. Högman, Volter, filosofianmaisteri, Raahan piirissä, $7/1$ 1898— $2/4$ 1901.
21. Sallmén, H. A., filosofianmaisteri, Kajaanin piirissä, $7/1$ 1898— $17/7$ 1901.
22. Nykopp, Onni, filosofianmaisteri, Oulun piirissä $7/1$ 1898—
23. Järvinen, Albin, filosofianmaisteri, Käkisalmen piirissä $7/1$ 1898— $6/6$ 1901 ja Turun piirissä $6/6$ 1901—
24. Levón, Kaarlo, kansanopistonjohtaja, Rauman piirissä $14/7$ 1899— $1/8$ 1902 ja Tampereen piirissä $1/8$ 1902—
25. Törnqvist, A. J., kansakoulutarkastaja, Hämeenlinnan piirissä $23/5$ 1900—
26. Mäkinen, Kaarlo K., filosofiankandidaatti, Mikkelin piirissä $3/12$ 1901—
27. Appelberg, Henrik, kansakouluopettaja, Raahan piirissä $3/12$ 1901— $1/8$ 1902 ja Uudenkaarlebyn piirissä $1/8$ 1902—
28. Puupponen, Jaakko, filosofiankandidaatti, Käkisalmen piirissä $3/12$ 1901— $1/8$ 1902 ja Sortavalan piirissä $1/8$ 1902—
29. Jacobson, V. I., pastori, Joensuun piirissä $14/8$ 1902—
30. Biskop, A. L., filosofianmaisteri, Lappeenrannan piirissä $14/8$ 1902—
31. Lebedeff, Michael, kollegineuvos, kreikkalaiskatolisissa kouluissa $27/6$ 1902—
32. Aminoff, K. G., filosofianmaisteri, Rauman piirissä $22/1$ — $17/3$ 1903 ja Porvoon piirissä $17/3$ 1903—
33. Äijälä, Juhon, filosofianmaisteri, Raahan piirissä $22/1$ 1903—
34. Heiskanen, Fredrik, filosofianmaisteri ja pastori, Rauman piirissä $15/7$ 1903—
35. Lindström, Oskar, filosofianmaisteri, Kajaanin piirissä $1/8$ 1904 (v. t:nä $17/10$ 1901)—
36. Ruohonen, K. E., filosofianmaisteri, Viipurin piirissä $15/3$ 1905—
37. Relander, K. A. O., fil. toht., seminaarinlehtori, Helsingin piirissä $19/7$ 1905—

Tarkastuksia
Ylihallituk-
sesta käsin.

Piiritarkastajien toimittamien paikallisten tarkastusten lisäksi ovat Ylihallituksen kansakouluosaston jäsenetkin tehneet tarkastusmatkoja maaseudulle. Erikoiset asianhaarat ovat aiheuttaneet silloin tällöin satunnaisia tarkastuksia; äskettäin virkaansa astuneita piiritarkastajia on myöskin käyty muutamia päiviä ohjaamassa ja neuvomassa sekä tarkastus- että kansliatöissä. Ja kun on katsottu tarpeelliseksi saada Ylihallitukseen personallista tuntemusta kansakouluoloista ja piiritarkastajien toiminnasta eri osissa maata, ovat Ylihallituksen

jäsenet alkaneet tehdä pitempiaikaisia tarkastusmatkoja eri tarkastuspiireihin. Tällaisia piirin tarkastuksia ovat kysymyksessä olevana aikana toimittaneet:

1. Sortavalan piirissä 14—31 p. lokakuuta 1899 kansakoulutarkastaja Koulutoimen ylihallituksessa Y. K. Yrjö-Koskinen.

2. Mikkelin piirissä 16 p. helmikuuta—6 p. maaliskuuta 1900 tarkastaja Y. K. Yrjö-Koskinen.

3. Porin piirissä 26 p. lokakuuta—13 p. marraskuuta 1900 tarkastaja Y. K. Yrjö-Koskinen.

4. Porvoon piirissä 9—20 p. toukokuuta 1901 tarkastaja Y. K. Yrjö-Koskinen.

5. Rauman piirissä 25 p. syyskuuta—15 p. lokakuuta 1901 kansakoulutarkastaja Koulutoimen ylihallituksessa A. Haapanen.

6. Kaskisten piirissä 5—15 p. marraskuuta 1903 ja 13—23 p. maaliskuuta 1904 tarkastaja A. Haapanen.

7. Jyväskylän piirissä 12—30 p. maaliskuuta 1904 ylitirehtöörinapulainen W. Tawaststjerna.

8. Joensuun piirissä 14—28 p. maaliskuuta 1905 kansakoulutarkastaja Koulutoimen ylihallituksessa Hj. Basilier.

IV. Yleiset kansakoulukokoukset.

Yleisiä kansakoulukokouksia oli aikaisemmin pidetty kuusi. Kysymyksessä olevana ajanjaksona on Koulutoimen ylihallitus kansakouluasetuksen määräyksen mukaisesti edelleenkin kutsunut kokoon kaikki kansakoulun työntekijät joka kolmas vuosi.

Edellisinä aikoina oli tullut tavaksi, että jokainen näihin kokouksiin saapuville tullut henkilö, huolimatta siitä oliko hän missään suhteessa kansakoululaitokseen kuuluva, oli saanut ottaa osaa keskusteluihin ja äänestyksiin. Koska tästä huomattiin olevan häiriötä kokousten säännölliselle toiminnalle, määräsi Kirkollisasiaintoimituskunta kirjeessä Koulutoimen ylihallitukselle 22 p. toukokuuta 1890, että paitsi mies- ja naispuolisia kansakouluopettajia, jotka kansakouluasetuksen 4 §:n 6:n kohdan mukaan ovat näihin kokouksiin kutsuttavat, ovat ainoastaan Kouluylihallituksen jäsenet, seminaarien opettajat, kansakoulutarkastajat sekä kansakoulujohtokuntien jäsenet, eli kaikki ne, jotka varsinaisesti toimivat kansanopetuksen alalla, oikeutetut ottamaan osaa keskusteluihin ja päätöksiin, jota vastoin muu yleisö on päästettävä vapaasti kuulemaan kokousten keskusteluja.

Seitsemäs yleinen kansakoulukokous pidettiin Tammisaarella 16—18 p. kesäkuuta 1887;

kahdeksas Jyväskylässä 17—19 p. kesäkuuta 1890;

yhdeksäs Jyväskylässä 13—15 p. kesäkuuta 1893;

kymmenes Sortavalassa 15—17 p. kesäkuuta 1896;

yhdestoista Nikolainkaupungissa 15—17 p. kesäkuuta 1899;

kahdestoista Kuopiossa 12—14 p. kesäkuuta 1902; ja

kolmastoista Tampereella 13—15 p. kesäkuuta 1905.

Puheenjohtajan paikalla nähtiin seitsemännessä kansakoulukokouksessa viimeisen kerran kansakoulujen ylitarkastaja Uno Cygnæus. Neljässä seuraavassa kokouksessa toimi puheenjohtajana kansakoulujen ylitarkastaja, sittemmin ylitirehtöörinapulainen Wilhelm Floman, kahdennessatoista kansakoulujen ylitarkastaja Gustaf F. Lönnbeck ja kolmannessatoista ylitirehtöörinapulainen W. Tawaststjerna.

Sihteerin toimia ovat hoitaneet: seitsemännessä kansakoulukokouksessa maisteri A. Haapanen ja piiritarkastaja A. G. Hovilainen, kahdeksannessa maisteri Haapanen ja piiritarkastaja K. Raitio, neljässä seuraavassa kansakoulutarkastaja Koulutoimen ylihallituksessa A. Haapanen ja viimeisessä, kolmannessa-toista yleisessä kansakoulukokouksessa kansakoulutarkastajat Koulutoimen ylihallituksessa A. Haapanen ja Hj. Basilier yhteisesti.

Kunkin kokouksen keskusteluista on julkaistu verrattain laajat painetut pöytäkirjat, sekä suomen- että ruotsinkieliset.

Paitsi puhtaasti opetusopillisiä kysymyksiä, joiden käsittelystä epäilemättä on ollut suurta hyötyä kansakoulutyön edistymiselle, on näissä kokouksissa pohdittu ja suunniteltu useita tärkeitä toimenpiteitä kansakouluolojen kehitystä sekä niiden sisäistä ja ulkonaista järjestelyä varten. Monen sittemmin toteutetun uudistuksen syntysanat ovat näissä kokouksissa lausutut, toisia uudistuksia taas käsitelty samoihin aikoihin kuin muissakin piireissä.

Sellaisia kysymyksiä ovat esim.

opettajavirkain täyttäminen (7:ssä ja 9:ssä);

opettajien palkkaedut (8:ssa, 9:ssä, 11:ssä ja 12:ssa);

valmistava opetus ja n. s. pienten lasten koulu (7:ssä ja 12:ssa);

käsityöopetus (7:ssä, 9:ssä ja 12:ssa);

piirustusopetus (7:ssä ja 10:ssä);

terveys- ja raittiusopetus (9:ssä ja 13:ssa);

puutarhahoidon opetus (9:ssä, 11:ssä ja 13:ssa);

opettajakirjastot (8:ssa ja 10:ssä);

jatko-opetus (8:ssa, 9:ssä ja 11:ssä);

komitean asettaminen tarkoituksenmukaisten oppikirjain aikaansaamiseksi (9:ssä);

opettajasivistyksen korottaminen (8:ssa, 11:ssä ja 12:ssa);

tilaisuuden hankkiminen opettajille kuuntelemaan opetusta seminaareissa ja kansakouluissa (9:ssä ja 12:ssa);

kansakoulurakennukset (10:ssä); ja

yleinen oppivelvollisuus (9:ssä ja 13:ssa).

Osanotto näihin yhteisiin kansakoulukokouksiin on ollut hyvin runsas. Viimeisiä kokouksia varten on jo ollut vaikea saada kyllin tilavaa kokoushuonetta. Myöskin kaksikielisyys ja tulkitseminen ovat hidastuttaneet ja muutenkin vaikeuttaneet näin suurilukuisten kokousten kulkua. Muutoksia kokousten järjestelyyn nähden on sentähden toivottu ja viimeinen yleinen kansakoulukokous teki tätä tarkoitusta varten yksityiskohtaisen ehdotuksen.

V. Koulutoimen ylihallitus.

Kysymyksessä olevan ajanjakson alussa oli Ylihallituksessa erityisesti kansakouluasiain hoitoa varten ainoastaan kansakoulujen ylitarkastaja, yksi kansakoulutarkastaja ja yksi kanslisti. Kaikki kouluasiat käsiteltiin yhteisesti. Mitään eri osastoa ei ollut kansakouluasiain käsittelyä varten eikä erikoista sihteerikään.

Kansliatöiden lisääntymisen tähden sekä sihteerin ja notarion tehtävien helpottamiseksi asetettiin Ylihallitukseen vakinainen kamreerinvirka armollisen julistuksen kautta 30 piltä kesäkuuta 1887.

13 p. marraskuuta 1889 annettu armollinen julistus muutti Ylihallitukseen kansliatöitä varten, erittäin kansakouluasioissa avuksi asetetun kanslistitoimen vakinaiseksi aktuarionviraksi.

Tarkastelija aistivialliskouluja varten asetettiin Koulutoimen ylihallitukseen armollisella julistuksella 30 piltä kesäkuuta 1892.

Kun työt Ylihallituksessa vuosi vuodelta lisääntyivät ja Ylihallituksen sihteerin johdosta katsoi mahdottomaksi saada tehtäviään tyydyttävästi suoritetuksi, ehdotti Ylihallitus alamaaisessa kirjelmässä 12 piltä helmikuuta 1895, että Ylihallitukseen asetettaisiin kansakouluasioita varten erityinen sihteerin, jolle myönnettäisiin samat eläke- ja muut edut, kuin Ylihallituksen silloisella sihteerillä oli, ja että määräraha kanslia-apulaisen palkkaamiseksi, joka oli kansakouluasioita varten ollut olemassa jo vuodesta 1890, korotettaisiin. Senaatin 28 p. seuraavaa maaliskuuta asiasta tekemä esitys tuli armossa hyväksytyksi ja siitä annettiin armollinen julistus 12 p. marraskuuta 1895.

Samana päivänä käski Senaatti Ylihallituksen ottaa harkittavakseen, eikä olisi tarkoituksenmukaista, että Ylihallitukseen kuuluvat tehtävät jaettaisiin kahdelle osastolle ja sihteerit, kumpikin osastollaan, oikeutettaisiin ja veloitettaisiin ottamaan osaa asiain ratkaisemiseen. Ylihallituksen oli annettava Senaattiin sellainen lausunto ja ehdotus asiasta, kuin se katsoi kahden sihteerin asettamisen ja muiden olosuhteiden vaativan.

Muuttamalla mitä aikaisemmin oli säädetty Ylihallituksen kokoonpanosta ja asiain käsittelystä määräsi armollinen ohjesääntö Koulutoimen ylihallitukselle

18 p:ltä lokakuuta 1898 m. m., että Ylihallituksessa tuli olla kansakouluasioita varten ylitirehtöörinapulainen, yksi ylitarkastaja, kaksi kansakoulutarkastajaa, sihteeri ja kanslia-apulainen (kamreeri ja aktuario olivat yhteiset kansa- ja alkeiskouluja varten), että asiat Ylihallituksessa käsitellään osaksi yhteisessä täysi-istunnossa, osaksi kahdella eri osastolla, joista toinen käsittelee alkeisoppilaitosten ja tyttökoulujen, toinen kansakoulutoimen ja aistivalliskoulujen asioita, ja että sihteereistä ottaa neuvotteluihin ja päätöksiin osaa se, jonka toimintapiiriin käsiteltävät asiat kuuluvat. Tämä ohjesääntö astui voimaan 1 p. tammikuuta 1899.

Armollinen asetus 3 p:ltä toukokuuta 1899 valtiovaraston kassa- ja tililaitoksen uudesta-järjestämisestä aiheutti erityisen kamreerikonntorin perustamisen Koulutoimen ylihallitukseen v:n 1901 alusta. Tähän tarvittavat työvoimat palkattiin aluksi tilapäisillä määrärahoilla, kunnes armollisella käskyllä 17 p:ltä heinäkuuta 1902 määrättiin, että Ylihallituksen vuosirahasääntöön oli 1 p:stä tammikuuta 1903 otettava määrärahat m. m. kansakouluosastoa varten tarvittavan kamreerinapulaisen palkkaamiseksi sekä kirjanpitäjää, apukamreeria ja tilapäistä apulaista varten.

Viimemainitun armollisen käskyn mukaan on vuosirahasääntöön 1 p:stä tammikuuta 1903 otettu määrärahat myöskin apulaissihteerin palkkaamiseksi kansakouluosastolle ja apulaisen palkkaamiseksi aktuariolle tilastollisten töiden suorittamista varten.

Ylihallituksen esityksestä oikeutti Senaatti 8 p. marraskuuta 1904 Ylihallituksen kutsumaan jonkun kansakoulujen piiritarkastajan apujäseneksi kuuden kuukauden ajaksi lukien 15 p:stä mainittua marraskuuta, sekä uudelleen 8 p. kesäkuta 1905 yhdeksäksi kuukaudeksi, lukien 1 p:stä seuraavaa syyskuuta. Sittemmin on armollisen asetuksen kautta 15 p:ltä toukokuuta 1906 perustettu Ylihallitukseen kolmas vakinainen kansakoulutarkastajan virka.

Kansakoulujen ylitarkastajan Uno Cygnæus'en kuoltua 2 p. tammikuuta 1888 nimitettiin Uudenmaan läänin tarkastuspiirin kansakoulutarkastaja Anders Wilhelm Floman kansakoulujen ylitarkastajaksi 19 p. huhtikuuta 1888.

Henkilö-
muutoksia.

Kansakoulutarkastaja Koulutoimen ylihallituksessa Gustaf Ferdinand Lönnbeck sai pyynnöstä eron virastaan 26 p. huhtikuuta 1888. Virkaan nimitettiin sittemmin 30 p. tammikuuta 1889 Viipurin läänin kansakoulujen piiritarkastaja Aksel Berner ja, tämän kuoltua 11 p. maaliskuuta 1892, Ylihallituksen aktuario Aleksander Haapanen 12 p. lokakuuta 1892.

Kun armollisen julistuksen kautta 12 p:ltä marraskuuta 1895 säädettiin Ylihallitukseen asetettavaksi erityinen sihteeri kansa- ja aistivalliskouluja varten, nimitettiin virkaan 17 p. maaliskuuta 1896 lakitiedetten kandidaatti, varatuomari Juho Edvin Castrén.

Armollinen ohjesääntö 18 piltä lokakuuta 1898 aiheutti useita muutoksia. Uuteen ylitirehtöörinapulaisen virkaan kansakouluja varten nimitettiin ilman hakua samana päivänä kansakoulujen ylitarkastaja Wilhelm Floman, kansakoulujen ylitarkastajaksi taas 6 p. maaliskuuta 1899 Rauman piirin kansakoulutarkastaja Gustaf F. Lönnbeck ja uuteen kansakoulutarkastajan virkaan Ylihallituksessa Jyväskylän seminaarin johtaja, vapaaherra Y. K. Yrjö-Koskinen 31 p. toukokuuta 1899.

Ylitirehtööri, todellinen valtioneuvos L. L. Lindelöf sai pyynnöstä eron virastaan 21 p. maaliskuuta 1902 ja Koulutoimen ylihallituksen ylitirehtööriksi nimitettiin 21 p. elokuuta 1902 vapaaherra Y. K. Yrjö-Koskinen. Hänen jälkeensä avoimeksi joutunutta kansakoulutarkastajan virkaa hoiti pitkät ajat väliaikaisesti Viipurin piirin kansakoulutarkastaja Hjalmar Wladimir Basilier, kunnes hän viimein 1 p. marraskuuta 1904 nimitettiin siihen vakinaisesti.

Ylitirehtöörinapulainen Wilhelm Floman erosi virastaan 1 p:stä syyskuuta 1902. Hänen jälkeensä nimitettiin tähän toimeen 8 p. tammikuuta 1903 alkeisoppilaitosten ylitarkastaja Werner Nikolai Tawaststjerna.

Senaatin suostumuksen mukaan 8 piltä marraskuuta 1904 on apujäsenenä Ylihallituksessa ollut Hämeenlinnan piirin kansakoulutarkastaja Artturi Johannes Törnqvist (Tarjanne). Sittemmin on hän 21 p. joulukuuta 1907 nimitetty armollisen asetuksen kautta 15 piltä toukokuuta 1906 perustettuun kansakoulutarkastajan virkaan Ylihallituksessa.

Helsingissä, Koulutoimen ylihallituksessa 29 p. helmikuuta 1908.

Toimeksi saanut:

A. J. Tarjanne.